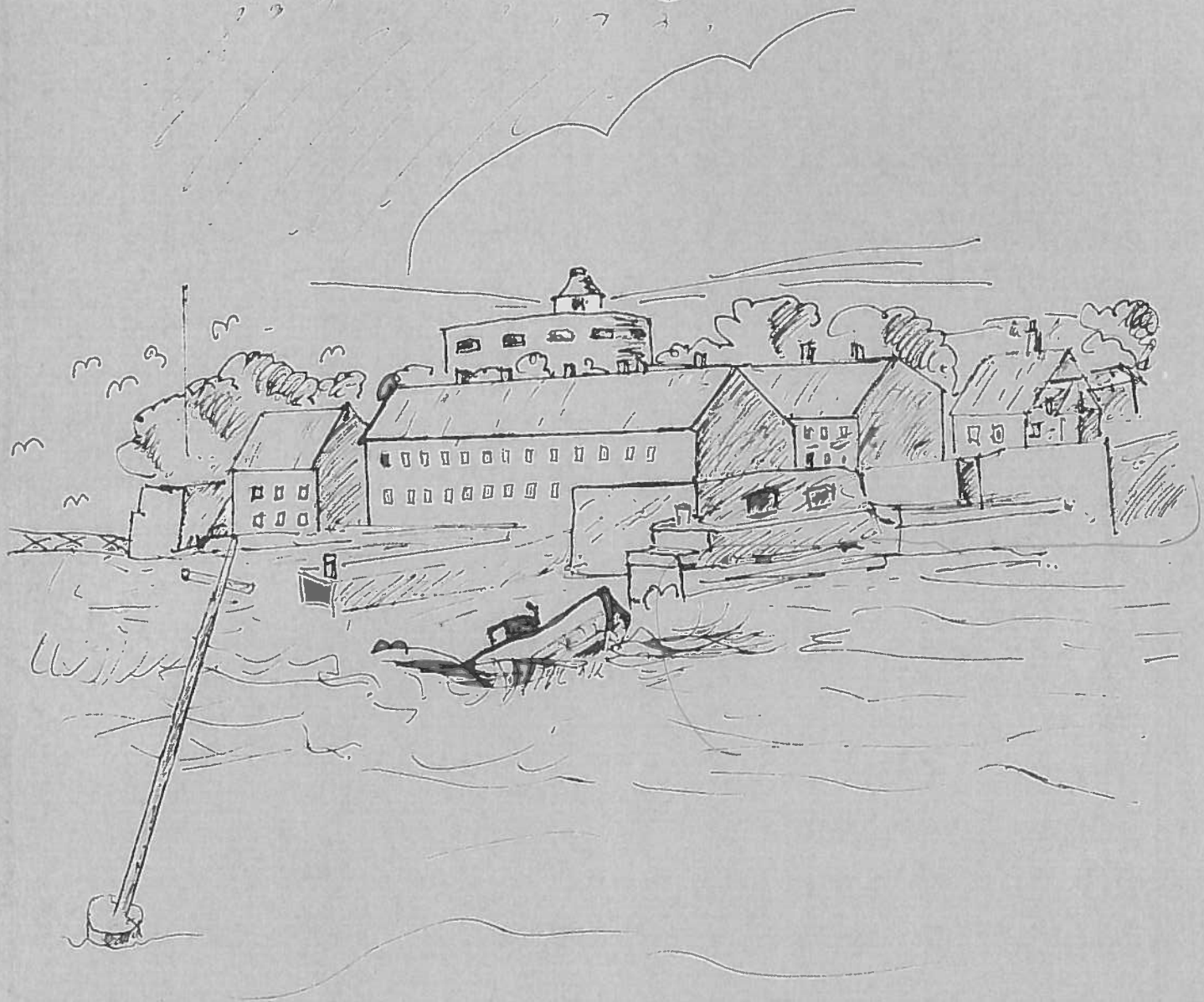

Min Far var Fyrmester 1.

Beskrivelse af Christiansø fra år 1935 - 1943.

Af Thorkil Lange.

Min Far var Fyrmester 1.

*En beskrivelse om livet ved og omkring et fyrtårn,
af Thorkil Lange, født 27/11-1935 i København.*

*En beskrivelse, der måske engang om mange år, vil
more enkelte efterkommere at læse.*

*Der er omtalt forskellige mennesker her i denne
erindringsbeskrivelse. Jeg håber ikke at de tager
det, at jeg har tilladt mig at nævne deres navne, alt
for fortrydeligt op, men vil nyde beskrivelsen, i den
ånd den er tiltænkt.*

*De mennesker der kan lide sådanne beskrivelser,
skal læne sig tilbage og nyde det. Er det ikke lige
som tilfældet --- så lad den endelig ligge!*

*Før denne beskrivelse, har jeg nedfældet mine
erindringer fra Hesselø, med titlen, som er:*

Min Far var Fyrmester 2.

*Min Far var Fyrmester 3. fra Blåvandshuk Fyr,
er udgivet 4/8 - 2000.*

Med hilsen og god fornøjelse.

Kolløse ved Kolbæk, den 4/8-1996.

Halløj den 2/7-07.

Th. Lange.

Kære Ole.

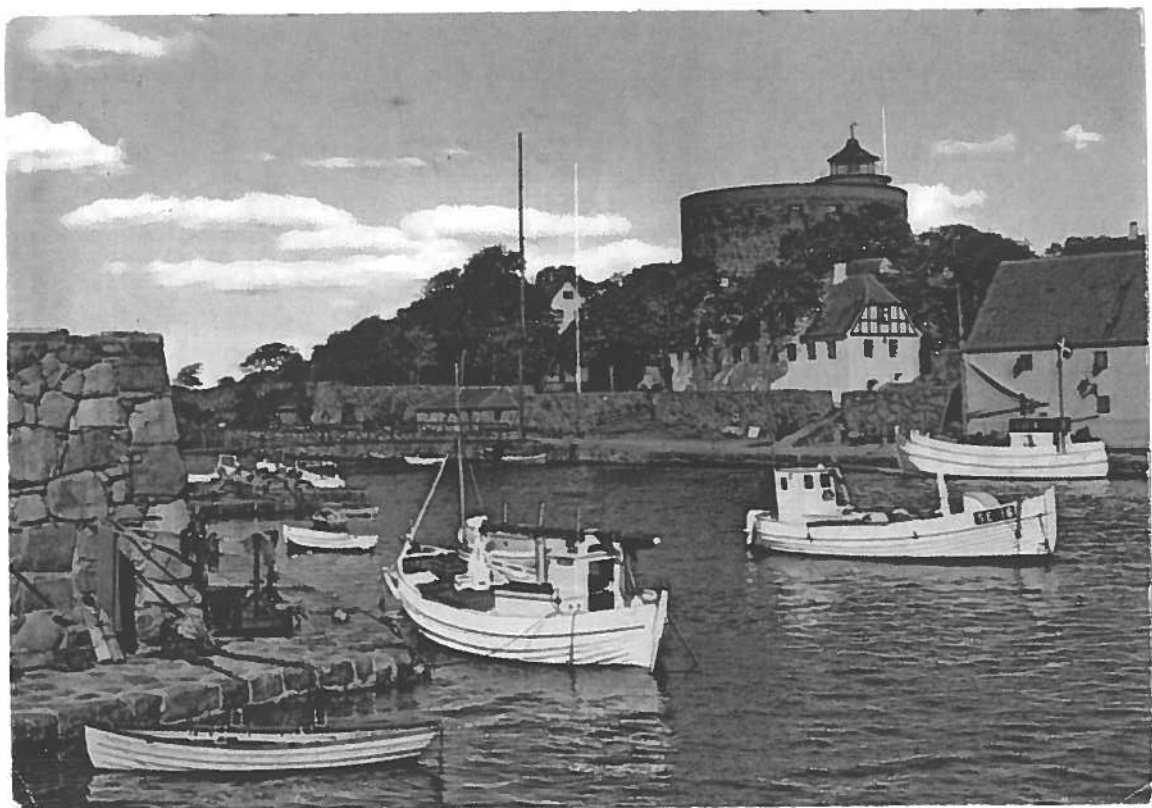
*Tak for en hyggelig dag med dig
og din søde søninde Eva.*

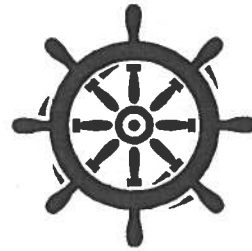
Hilsen fra Edel Mørketh

7 Thorkil

Christiansøs våben, der ved Hendes Majestæt Dronning Margrethe II's mellemkomst blev givet Christiansø i 1979, er tegnet af kgl. våbenmaler Aage Wulff.

Min Far var Fyrmester.

Ganske vist ikke på Christiansø, der var han fyrassistent i ti år, så flyttede de til en lille ø der hedder Hesselø. Den ligger og svømmer ude i Kattegat, imellem Anholdt og Sjælland. Her boede vi så den anden halvdel af krigen, men det har jeg beskrevet i, "*Min far var Fyrmester 2.*" Det var tre og et halvt år. Så flyttede vi til Blåvandshuk Fyr, der ligger nord for Esbjerg, her boede vi i fjorten år. Begge de sidste to steder var far fyrmester. Da de fjorten år var gået, var far nødt til at "gå af" grundet sygdom. Det var synd, for mine forældre befandt sig godt i Blåvand.

Jeg har beskrevet livet i Blåvand, i "*Min far var Fyrmester 3.*"

Fra at de startede på et par gamle cykler (fars kaldte vi Gravgelænderet), endte de som så mange andre med en lille bil, hvilket forkortede afstandene. De havde i byen Varde opbygget en vennekare igennem St.Georgsgildet, mennesker der tit kom på besøg, eller de var i Varde. De elskede naturen ved Vesterhavet, enten det stormede eller ej, de elskede at gå i klitterne, eller Ho plantage.

De rykkede teltpælene op og flyttede til København, nærmere Sundby, Lyneborggade nr.10. Her delte de en lejlighed med min mormor, den var stor, hun havde hele etagen. Man var så venlig fra fyrvæsenets side at tilbyde far der havde fået det lidt bedre, et halvdags kontorarbejde ude på Holmen på fyrmagasinet kontor. Det var han meget glad for, nu var han ligesom ikke "sat uden for det hele." Det var en gemytlig arbejdsplads, far kom tit hjem med nogle gode historier. De unge mennesker drillede ham, fordi han skrev med sit eget private tofingersystem når han skrev formularer ud. Han gav sig nu til at tælle hvor mange formularer de andre nåede på en time, og kunne fortælle dem at han nåede længst, sikkert fordi han ikke skrev så mange fejl.

De havde glæde af far, når der kom ønsker og krav fra fyrtårne eller fyrskibe, bestillinger med mærkelige koder, størrelser eller navne, så vidste far hvad det var, og kunne få de rigtige ting sendt ud af døren, så man ikke skulle ligge og sende de samme ting frem og tilbage, som det kunne hænde. Før far kom til Christiansø, havde han sejlet nogle år med fyrinspektions-skibet *Argus* som telegrafist, eller rettere sagt, hed det radiomatros.

Foruden at passe radiorummet, skulle han efterse og reparere alt det elektriske, og i øvrigt deltage i det daglige arbejde ombord. Han fortalte, om nogle meget hårde, kolde, og lange tørne, hvor de næsten ingen hvile fik i flere døgn, fordi de skulle bjærge alle lystønderne ind, inden isen lagde til. Alt dette arbejde var rent rutine, bedstemanden gav korte råb eller vink, som alle vidste hvad betød, og man bjærgede tønde efter tønde.

Men en dag blev der påmønstret en ny styrmand, en eller anden "fars søn," der kom fra marinen, han irriterede dem daglig. Han startede med at stoppe dem, da de skulle bjærge den første tønde ind for vinteren.

Med høj stemme bekendtgjorde han; ingen foretager sig noget, før jeg har givet ordre. De fik nu hevet lystønden ud af vandet og svunget den ind på dækket på hans kommando, men da ingen havde fået ordre om at holde igen, fortsatte den tværs over dækket, og ud af den modsatte port der blev totalt smadret.

Kaptajnen kom nu ned fra broen, og bad styrmanden skrubbe af fra arbejdsområdet, så arbejdet kunne fortsætte, uden alt for mange skader på skibet. Som far sagde; fremover spiste han af hånden, og måtte nøjes med at se undrende til, da kaptajnens ordre en dag var: Så er det fiskegrejet frem, i får ½ time. De kendte nogle gode steder, hvor der stod torsk, og det var altid spændende, om man kunne afse lidt tid til denne fornøjelse.

Skibet drev nu ind over grunden, og de fangede mange torsk. Pludselig var det forbi, der var ikke mere "bid". Man plagede nu den gode skipper, om at få lov til at drive ind over grunden nok en gang. Under eder og forbandelser gav han ordre til, at gentage spøgen, samtidig med at han højtideligt informerede besætningen om, at dette ikke var en ingen lystfiskerbåd-- men et fyrinspektionsskib.

Andre gange råbte han ned til mandskabet; "er i friske", hvis vi arbejder almindeligt, er vi i havn i morgen middag, men hvis I går til den, er vi i havn klokken 20. (De var altid friske). Mor talte meget om disse aftener, som hun elskede så højt, når far kom uventet hjem.

Far fortalte ligeledes om de tørne de tog, når de skulle flytte en fyrfamilie fra en ø til en anden ø. Det var tungt arbejde at få flyttegodset op af lasten, og ned i storbåden, der så skulle trækkes ind til stranden af en motorbåd, hvor man vadede i land med kasserne.

Eller når man skulle smide en last på flere tusinde mursten, af på kajen på

Christiansø. De blev smidt i løse bundter, fra mand til mand. Første gang far skulle prøve det, var han helt ødelagt, han frygtede næste last, der var meget større, men nu var han i finere form, og kunne i lighed med de øvrige, gå til bal på *Månen* om aftenen.

Far fortalte, at en telegrafist med bare en anelse selvrespekt, medbragte sin egen morsenøgle når han blev påmønstret. Han afmonterede nu skibets, og påmonterede så sin egen, som han påstod, ligesom svingede bedre i hånden. Jeg har fars gamle morsenøgle som han lod forkrome. Jeg har tit tænkt på, hvilke meddelelser dette klenodie har sendt i tidens løb.

Før far blev statsansat ved Farvandsdirektoratet tynde,” for at bruge hans telegrafist på forskellige rederier. Den gang kunne skibet lå i havn, grundet alle forstyrrede mulighederne, for at komme i kontakt med den øvrige verden. Det var far ikke så ked af, for så havde han fri, og fik lært de forskellige lande bedre at kende, end søfolk normalt gør. Lastning og losning tog lang tid.

Fyrvæsenet, (nu “sejlede han de store vande eget udtryk. Han sejlede som skibe, under forskellige man ikke bruge radioen, når masterne og bardunerne der

Skulle man for eksempel have kul ombord, foregik det på den simple måde, at kulierne kom løbende med en bambusstang over ryggen, hvori der hang to kurve, der blev fyldt med kul. Så løb de op på skibet og smed det ned i lasten, hvorefter de fik en minimal afregning af styrmanden, der stod med en kæmpe pose småpenge. Så kunne hver enkelt mand arbejde det antal timer som han orkede, afbryde og gå hjem når det passede ham, hvorefter nogle nye stod parat til at fortsætte.

Disse lange ophold i havn, benyttede far sig til at tage et eller andet tog langt ind i landet, hvor det altid lykkedes at falde i snak med et eller andet menneske, som for lang, lang, tid siden var udvandret fra Europa, og forfærdelig gerne ville høre nyt fra den store verden.

Far kom til Kina kort efter en boxeropstand, hvor han mødte en dansker, der dagen før havde samlet to bajonetter op på gaden, fra to faldne kinesere. Far fik den ene forærende, som min søn har nu. Der er russiske bogstaver i den, (der stammer den nok fra), men meget interessant, er der også hugget kinesiske tegn i den, hvad de så end betyder.

Hvis far blev opfordret, ville han godt fortælle om sin tid på søen. Han var en levende fortæller, børn sad åndeløse og fulgte med i diverse, mere, eller mindre sandsynlige beretninger. På Kronprinsesse Ingrid's feriehjem for sønderjyske børn i Blåvand, underholdt far mange gange til holdenes afskeds-

fester, måske var der 60, eller 80 mennesker i lokalet, hvor der var helt stille, man ville há kunnet høre en knappenål falde til jorden, jeg var helt flov ved at høre, det rungende bifald far modtog.

Til sidst ville far ikke fortælle på det sted mere, grundet, at mange af deltagerne var de samme fra byen, og sikkert mættede med historierne. Hans beskedenhed forbød ham at fortsætte. Til sådan en aften, var der en frisk gut der stod op og spurgte; om ikke fyrmesteren ville fortælle en historie? Nej sagde far, hvad skulle det dog være for en ?. Fortæl den om aben sagde drengen. Denne gut havde haft nogle søskende på holdene før, og de må åbenbart have haft glæde af de historier far fortalte. Far rejste sig hovedrystende og fortalte sine historier. Samtidig med at han beklagede over for dem, der kendte historierne i forvejen.

Den abehistorie drengen hentydede til, var om en abe, en marekat far havde købt far havde købt af en inder i Gibraltar. Det arme dyr var lige ved at dø, helt mager med skurv og utøj, men det lykkedes ved kokkens hjælp, at få stabiliseret maven og få gode ting proppet i den, så den blev frisk og sund at se på. Aben var et fornøjeligt dyr, der "optrådte" alle vegne, og alle på skibet syntes at den var sjov og morsom, især da den var lille.

Senere fik far henstillinger om at holde den bundet, men den smøg sig fri af sin lænke, med nye henstillinger til følge.

Men en dag gik det galt. Den var kommet fri, og havde klemmt sig ind i styrmandens kahyt, hvor den fik skruet låget af en flaske rom. Den må há sat pris på indholdet, for den drak en masse. Den blev gemytlig og ville springe rundt, som nu aber har for vane, men den forfejlede sine spring, grundet den megen alkohol, så den rev den ene stak bøger ned efter den anden, samt knuste billeder, og andre ting, med flere timers rengøring til følge. Alt det kunne styrmanden sikkert há tilgivet, men da den tog hans kort, som han elskede at spille med, var tålmodigheden ved at være forbi.

For at føje spot til skade, kravlede den op i masten, hvor den nu sad og rev kortene over, et for et, og lod dem dale ned. Da de nåede England måtte aben afmønstre, og den blev afleveret til Londons Zoologiske Have.

Far havde også en overgang en lille hundehvalp, der som aben var meget ussel og lige ved at dø. Fars gamle ven kokken hjalp ham igen, men de skulle ikke promenere for meget med hunden, for den skipper var ikke spor dyrevenlig.

Der var tit vrøvl med myndighederne i havnene, når de så hunden, men hvis de fik en slat penge, så, så de ikke så meget, til sidst forærede far hunden til en plantageejer, der havde været så uheldig at mistet sin hund, grundet en sulten tiger.

NIELS GREGERS LANGE FØDT 4/8 1900.

FAR MED ABEN

MOR I SELSKABSKJOLE

Tilbage til Christiansø:

Det var ti dejlige år i mine forældres liv, når man ser billeder derfra, ser de altid så søde og glade ud. Far var 33 år, det er den alder, hvor man kan det hele for det halve. Mine forældre talte meget om Christiansø, de fortalte venner og bekendte derom, de samme historier, igen og igen. Helt galt blev det, hvis vi fik besøg af mennesker, der havde tilknytning til øen, så kunne klokken godt komme hen på de små timer, og sildekrukken med fars speciale, de vidt berømte "Fyrmestersild", blev sat på bordet med gentagne mellemrum, og man nød af de drikkevarer, som hertil hører. (Desværre er opskriften på sildene gået tabt). Man kan nok tænke sig, at historierne ikke blev ringere med årene. Men disse historier starter jeg på nu, så kan læseren selv skønne, om der er noget ved dem, eller det bare er mig, der føler mig en stor oplevelse rigere, ved at have boet på stedet, med den voldsomme natur, og været øjenvidne til store og små hændelser, der binder en lille øbefolkning sammen, i lyst og nød.

Da jeg var barn, var somrene meget lange og varme, og når det var vinter, var der kælkeføre i månedsvis. Ja sådan var det!, såvidt jeg husker. I skal vide, at I skal i gang med en lille drengs erindringer. Jeg var kun 8 år da vi forlod øen, og visse oplevelser kan måske há foregået på anden måde, end jeg erindrer. Men jeg kan huske tilbage til jeg var 2½ år. Oplevelserne vil ikke løbe af stabelen, sådan helt i kronologisk orden, men sådan cirka i den rækkefølge, som jeg kommer i tanke om dem. Jeg er fyldt 60, hvilket den kvikke læser gætter af det næste.

Efteråret, nærmere den 27/11-1935 blev jeg født. Mor tog til København for at få mig, jeg var den anden i rækken af to, min storesøster Gunhild er små 5 år ældre end jeg. Da mor begejstret viste mig frem for hende, udbrød hun; "jeg ville meget hellere há haft en missekate". Faster, der passede og forgoedede hende, gik i byen med det samme, og købte en stor tøjmis, den fulgte os de næste 20 år i tykt og tyndt. Større begejstring viste min fætter Axel heller ikke, for min ankomst til denne jord. Han er lidt ældre end min søster, og man kunne måske forvente, lidt mere takt og tone, men han udbrød; "ha! ham kan jeg da sagtens bokse ned."

En halv snes dage efter at jeg havde set dagens lys, kom far til København for at hente os hjem til øen. Det var efterår med luft og uroligt vand, så da vi nåede øen, telegraferede far til mine bedsteforældre; "turen var hård, men vi mandfolk, klarede den."

Min søster lagde tøjmissen på hylden, og kastede sig i begejstring over mig. Hun passede og værnede over mig, på alle tænkelige måder, og det var uhyre sjældent, at vi var uvenner. Sommetider var jeg i vejen for hendes leg

med større børn, og hun bad mor om at passe mig en stund. Men når så børnene løb, stod jeg og råbte, Gui! Gui!, det kunne hun ikke stå for, og kom tilbage for at tage mig med. Gunhild havde nok lidt af en førerstilling, og de andre børn måtte finde sig i, at vi hørte sammen som en helhed. Far og mor fandt stor glæde ved at dele med andre, derfor var der mange medlemmer af vores familie, der kom og holdt sommerferie hos os. Det var et stort arbejde for mor, men alle gav et nap med, for at gøre det hele lettere. Nogle skrællede kartofler, andre fejede gulve, o.s.v.

Ude i gården blev der stillet borde og stole op, sikke et selskab; oldemorfar var kommet med Axel, onkel Alex var der med tante "Lille Peter". Det var ikke hendes rigtige navn, men et øgenavn hun havde fået på et kontor, hvor der var to der hed Petersen. Deres datter, min kusine Kit var med. Så var der onkel Vagn og tante Esther, med min kusine Lise, Vipsen var der næppe nogen der havde tænkt på endnu. Lise var meget voldsom, jeg var bange for hende, hun fór rundt, og kom man i vejen for hende, faldt man. Hun var ikke som jeg, bange for vandet. Tante Esther kastede hende ud fra klipperne og ned til onkel Vagn, hun forsvandt længe under vandet, men kom altid grinende op igen.

Axels mor, moster Else, der var mors søster, Vagn og Alex var brødre til mor. Moster Else ankom med en ny ven, Volmer hed han, en herlig fyr som alle kunne lide, han bragte altid liv og glade dage med sig. De boede nede i "Mindet," den nuværende lægebolig. Dengang boede der en kunstner med sin kone, der hed H.C.Nielsen. De havde to katte, katte var sjældne, de der havde dem, måtte beholde dem, men man måtte ikke anskaffe sig, hverken katte eller hunde, af hensyn til overfladevandet, der skulle bruges som drikkevand.

En af de somre med alle gæsterne, sad jeg og legede ude bag volden i gården efter spisetid. Jeg var så optaget af min leg, at jeg ikke fornemmede at alle drog af til badning. Mor var den der låste huset af og regnede med, at jeg var gået med de andre, men da hun kom ned til klipperne, havde ingen set mig. Så hun gik tilbage for at finde mig.

Jeg kunne ikke forstå hvor de var blevet af. Døren var låst, men vinduet stod åbent, jeg fik bakset en stol hen og kravlede ind af vinduet, og hoppede ned på køkkengulvet. Jeg gennemsøgte huset, og stor var min rædsel, da det gik op for mig, at alle var gået til vandet. Nu legede de, badede og var måske i gang med mors hjemmelavede saftevand og uforglemmelige honningbrød. Det var helt håbløst, jeg kunne ikke komme op på køkkenbordet igen og slippe ud. Min verden brød sammen. Som mor sidenhen sagde; jeg var i klar over på lang afstand, at der var liv i ham.

Det med vand var ikke mit store nummer, det var både koldt og vådt. Jeg kunne bedst lide at lege med mine skibe, i de små pytter der var efterladt i

klipperne efter hvert stormvejr. Der groede et herligt grønt græs i, som var blødt og behageligt at sidde på. Mine forældre prøvede at narre mig ud på det dybe, men nej, det var ikke mig, hvis de ville svømme med mig på ryggen, ville jeg godt. Men bedst som de svømmede, så "sank" de, så jeg skulle kravle længere og længere op. Jeg ville til sidst kun svømme på Gunhilds ryg, for hun lovede ikke at "synke".

Det værste ved ikke at kunne svømme var, at man ikke måtte komme på havnen. Jeg sneg mig derned ind imellem, blev det opdaget, var det det samme som stuearrest. Havnen var farlig at falde i.

To gange kom far, sjask drivende våd hjem, han var sprunget i havnen for at samle et barn op. Den ene gang så han et barn falde i ovre på Frederikssø. Han spændte over broen, hvor der gik nogle fiskere. De troede, han var blevet tosset, da han pludselig kastede sig i vandet, de havde slet ikke hørt eller set barnet falde i. En sådan historie forskrækkede mødrene meget. Nu måtte børnene ikke færdes på havnen mere. Men det holdt aldrig så længe, så løb de der igen, med undtagelse af mig, der gjaldt forbudet stadigvæk.

Først den sommer jeg var fyldt syv år, lærte jeg at svømme, det var en skøn tid, for det var opnåelsen af det uopnåelige, "Havnepas". Nu kunne jeg gå bedrevidende rundt nede på havnen, med hænderne begravet i lommerne, og ansigtet lagt i alvorlige folder, samt tage del i den almindelige diskussion; om det nu også var rigtigt af Aksel Hansen, at bytte sin gamle motor ud i båden, med en ny dieselmaskine.

Selvfølgelig tilsluttede jeg mig den store flok, der gik ind for diesel. Jeg ville ikke fortælle nogen, at min opfattelse af en fiskerbåd, var en der sagde tøf - tøf, med en hæs lyd. Mange lyde er herlige, men ingen kommer på højde med en fiskerbåd, der manøvrerer rundt i en havn, og måske især havnen på Christiansø, der er et særligt ekko fra bygninger og klipperne.

Vi badede hver dag om sommeren, vi var ikke de eneste. Helle var der med sin mor, Ertmuth Bindeballe hed hun, hun var fra København og havde giftet sig med en fisker fra øen. Helle legede Gunhild meget med. Helle har altid hilst så sødt på mig, når jeg har været på øen sidenhen.

"Søster" og hendes bror Finn, var også nede for at bade med deres mor, Mary Hansen. "Søster" legede jeg meget med, når vi gik rundt med hinanden i hånden, så sagde folk; nå, der har vi nok kæresteparret.

Mange år efter, da vi besøgte øen, og sad nede ved havnen, faldt vi i snak med en flink mand, det viste sig at være "Søsters" mand. Han spurgte halvt truende og lidt bebrejdende, om det var rigtigt, det han havde hørt; at jeg havde været i bad med "Søster." Da det var en stor stærk mand, måtte jeg føre mig frem med lempe, jeg forklarede ham, at den historie nu lå over

50 år tilbage, så den måtte næsten komme ind under en eller anden form for forældelsesfrist, og derved blev det. "Søster" hed hun selvfølgelig ikke, men var døbt det ejendommelige navn Margot, men kaldes stadigvæk "Søster."

En skønne dag gad "Søster" ikke lege med mig mere, det var trist, hun ville hellere lege med nogle piger. Det blev jeg ked af, men man skal ikke lade kvinder formørke ens tilværelse, så jeg slog jeg mig på Lisbeth og hendes bror Hans. Lisbeth og jeg klippede en masse dukker ud af pap, vi sørgede for at de havde et godt stort hår, som vi morede os med at klippe ind i mellem. Mange dukker gik i opløsning, da vi tit badede dem. I klipperne så man også fyrmesterens kone, Christa Jakobsen, hun kom med børnene, Bo og Birthe. "Bitte" blev hun kaldt,-- og bliver det endnu.

Så lå der forskellige kunstnere og soled sig på stenene, de førte en afslappet tilværelse. Mange af dem boede meget ydmygt, de levede spartansk, men når de fik solgt et billede engang imellem, så var der fest, så det kunne høres.

Flere af disse kunstnere var fars og mors gode venner, søde og livlige mennesker, der arbejdede seriøst og malede smukke billeder, som jeg har glæde af at se på, den dag i dag.

Vi havde det herligt på klipperne, og hen på eftermiddagen kom fædrene ned, for at få den sidste sol og en dukkert. Fyrmesteren på øen, der hed J.P.Jakobsen, legede meget med os. Dels med bolde i vandet, eller han sprang i vandet fra klippen, med en hel klump af børn hængende på sig. Man kunne også få en tur på højskulder, jeg vovede det een eneste gang i mit liv, man sidder højt oppe, når man ikke hører til den modige type. Det var nede ved Pigrevigen det foregik, jeg tror der er 30.meter vand på det sted hvor vi sprang, og jeg er overbevist om, at vi var helt nede ved bunden, det var svært at holde luften så længe. (Måske var der kun 27 mtr).

Når Jakobsen ikke gad lege med os mere, så svømmede han lidt ud, for nu kom sildebådene sejlene for indadgående, de smed en tovende ud til ham, og slæbte ham helt ind i havnen.

Vi fandt engang en glaskugle, sådan en fiskerne brugte til at holde grejet flydende, den gav vi os til at spille vandpolo med, der var mange, der spillede og spillet blev mere og mere vildt. Uheldigvis endte det med, at Gunhild fik kuglen i hovedet, så hun gik ud som et lys. Børnene hjalp hende ind på land og op på klippen. Der sad hun og hang, hun havde det skidt, der kom en bule som en halv tennisbold, den havde hun i lange tider.

Uden for vores hus, *Gamle Kro* som huset hed, er der en bastion, der hedder *Juls*, der var rart at lege, der var store muligheder for at udfolde sig på forskellig måde. Vi måtte bare ikke lege vildt når far sov. Far sov på mærkelige tidspunkter af døgnet. Fyrfolk holder vagt døgnet rundt, så det er klart, at de skal sove om dagen ind imellem. Hvis vi kom til at vække ham, var han alt andet end rar. Mor påtog sig den svære opgave, at han fik lov til at sove i fred og ro, så hun var hurtig til at tisse på os, hvis vi larmede.

Den sommer jeg var 2½ år, var der en stor dreng, der legede ude på *Juls*, han hed Bubbi, hans mor hed fru Bech. (Måske Olivarius) De havde en hund, en boxer der hed Pia. En dag kom Pia, (sikkert i kådhed) til at vælte mig, jeg blev meget forskrækket og løb grædende ind, og råbte; Pia deller!. Bubbi havde et lille tog til at trække op, han havde anlagt en ring af skinner, her kørte toget rundt og rundt, Axel måtte til nød være med, men jeg blev bedt om at holde grabberne for mig selv, jeg måtte nøjes med at kigge.

Jeg havde eet eneste ønske til min treårs fødselsdag, hvis det ikke gik i opfyldelse, ja -- så var der kun selvmord tilbage. Jeg ønskede mig et tog jeg kunne trække op og som kunne køre på skinner.

Den 27. November var der mange ting til min fødselsdag, men ikke det ønskede tog. Dels fik jeg forklaret, at jeg var for lille, og dels fik jeg forklaret, at det var alt for dyrt. Jeg ønskede det så højt, at jeg slet ikke kunne fatte, at det ikke var med på gavebordet.

Julen nærmede sig, jeg benyttede enhver lejlighed til at fortælle om toget, ved tanken, om at de muligvis havde glemte det. Men nej, heller ikke denne gang var der bingo. De forærede mig et trætoget, hvad der vel nærmest var at føje spot til skade. Men bortset fra det, legede jeg meget med trætoget.

Vinteren gik, og ved forårstid sendte min morfar understellet til familiens gamle barnevogn, det var en god ide, den blev der kørt med igen og igen. Jeg fik bundet en fiskekasse på den, og kunne nu selv bestemme, om det var postbåden, eller en fiskerbåd. Jeg kørte rundt med alle Gunhilds dukker, eller den var lastet med rester af fiskegarn, jeg havde fundet.

Til min fire års fødselsdag, forærede min søster mig et dannebrogssflag på en stang, det blev masten, den kunne sagtens afmonteres, hvis vi skulle have en hærenhed stablet på benene. Det krævede, at man førte et flag foran en hærenhed, forklarede Axel. Det flag var mellem mine bedste ting. Men heller ikke til denne mærkedag, blev det til noget tog med vogne. Jeg var på det tidspunkt nået til, - at det fik jeg nok aldrig. - Livet var ligesom ved at smuldre hen for mig.

Juleaften:

Juleaften oprandt, December måned var lang og drøj at komme igennem. Mor fandt alle de gamle dejlige opskrifter frem, vi bagte jødekager, drejede vanillekranse ud gennem kødmaskinen, og der var gang i klejnekogeriet. Medens vi foretog denne fabrikation, af kager og kagemænd, sang mor med os, så vi kunne lære alle julesangene uden ad.

Det var mors store nummer, år efter år, at fortælle os, at der ikke blev nogen and denne jul, med de priser på and, o.s.v. Næ! flæskesteg, kunne der blive råd til, og det skulle vi sandelig være glade for, der var mange små børn i Kina, der slet ikke fik nogen mad o.s.v. (Gad vide hvad de levede af)

Vi klædte os altid pænt på efter julebadet, far kom ned i sit mørke tøj, som han var så pæn i, og mor havde en flot kjole på. Jeg havde matrostøj på. Vi startede med risengrød, det er der tradition for i vores familie, det var ikke sådan en "cementklump", men en meget lækker veltillavet risengrød, hvor man stadig kunne fornemme risene, der var kogt i fløde. Der var kanel, sukker, og en smørklat til, og dertil drak vi saftvand, af mors eget uovertrufne hjemmelavede. Der blev aldrig snydt med mandelen, forsikrede mor, men af uransagelige årsager, fik både min søster og jeg, hver en mandel, de første mange år, så længe at vi var små.

Nu var det tid, at anden blev båret ind, den kom hel ind, så vi kunne betragte den. Far rejste sig, og højtideligt tog han det gamle forskærersæt, der lå på skænken, med kobbærtøjet frem. Derefter begyndte han at partere anden, far så på os, hvad med et lån sagde han. År efter år, var vi børn så *heldige* at få et lån hver.

Nu gik vi i gang med dette himmelske måltid, i dagens festlige anledning var der indkøbt en sodavand til hver af os børn, og de voksne drak et glas vin. Far hævdede glasset, så på os, og sagde glædelig jul.

Man må nok sige, at de voksne ligesom trak middagen unødigt ud, den var svær at få ende på, der var jo` et program bagefter, det måtte vi ikke glemme.-- Endelig var måltidet slut.

Vi hjalp med at bære af bordet og vaske op, alt imedens vi sang julesange, det var gerne min søster der var primusmotor i det, hun var god til at huske og synge sangene.

Far var i sving med at bære gaver ind under træet, og tænde lysene. Vi ventede spændt uden for døren, det var næsten ikke til at holde ud, kun ved opbrud af al sin styrke, kunne man klare det.

Ja så må I komme! råbte far!, vi åbnede døren, og der stod træet med al sin glans, mor slog hænderne sammen, og udbød, (det gjorde hun hvert år) hvor er træet dog smukt i år!.

Træet havde far bestilt, og det ankom med postbåden sammen med en mas-

se andre træer, den var stuvende fuld af grantræer, det var meget flot at se. Træerne havde en mærkeseddel på, postbådsføreren Peter Sonne læste op, endelig sagde han: Og så er det Lange. Gunhild og jeg maste os frem, og fik fat i træet, som vi bar ned gennem gaden, jeg syntes, at alle folk smilte så venligt til os.

Det kunne udvikle sig til noget af et pineri, der er mange julesange, og flere af dem er lidt langsomme, og meget lange.

Men det år, nåede jeg kun med en halv omgang rundt, for der skete en åbenbaring, nok ikke helt så stor som den der med Jesusbarnet, men meget tæt på. Inde fra stammens midte kom et lille tog kørende, det var ikke pakket ind som de øvrige julegaver, men kørte rundt på skinnerne, der var lagt ud og ind imellem de øvrige julegaver. Der var et lokomotiv med en kulvogn, der var en lille vogn til træstammer, det var fra far og mor.

Gunhild stod for kulvognen. En tipvogn og en passagervogn var fra mine onkler, samt en lille vogn med en kran på, der var fra morfar og mormor. Jeg sad som fastlimet til gulvet, og man opgav at få mig med i kædedansen, livet havde for mig andre værdier. Det lille tog lejede jeg med igen og igen, hvis der er noget legetøj der er slidt op, så blev det det.

Sidenhen, ønskede jeg mig skiftespor og skinner, til jul og fødselsdage.

Senere arvede jeg Axels togsamling, den var meget flot. Lokomotivet kunne køre både forlæns og baglæns.

Fra min kvartkusine Bente Marie, arvede jeg et antal skinner, så jeg oppe på det store loft, kunne anlægge en anselig jernbane.

Storvask:

Med mellemrum havde mor storvask, det var en større omgang, et stort og anstrengende stykke arbejde. Far fyrede op i gruekedlen tidligt om morgenen, sådan ved femtiden, den stod ude i vaskehuset. Der var ikke meget tryk på vandet, så allerede dagen før begyndte de at tappe vand.

Nu stod mor op, og knoklede med tøjet det meste af dagen, hun var ikke alene, for da vi var små, havde vi en ung pige til at hjælpe os. Det var godt de var to, for at spare på ferskvandet slæbte de vasketøjet ned til havnen, for at skylle det, det var et koldt og anstrengende arbejde.

Nu blev tøjet slæbt hen på *Juls*, til den offentlige tørreplads, hvor tøjet hang til det var næsten tørt, så blev det slæbt hen til den offentlige rulle, der var lige ved siden af. Rullen kan man nu bese på museet i *Lilletårn*.

Det var en stor fornøjelse for mig, for jeg sad på rullen og kørte med frem og tilbage. Den rulle lavede ellers et meget fint stykke arbejde. Far kom tit og trak med, når han var færdig med at sove, for rullen var ret tung.

Nu skulle tøjet så slæbes hjem, stryges og lægges i skuffer, man kan nok forestille sig, at mor sov godt om natten, efter sådan en omgang.

De sidste år på øen, havde mor ingen ung pige, så hun slog sig sammen med Mary Hansen, og de hjalp hinanden.

Aksel Hansen var så heldig, at være i besiddelse af en vandslange, den kom han med, når det var vaskedag. De kobledde slangen på inde i køkkenet, og så tappede de vandet af ude i vaskehuset, det sparede dem for en masse slæberi med spande. (At forestille at der havde været en hane i vaskehuset, ville há været helt utænkeligt)

Slangen lå en dag og flød i gården, vi opdagede, at man kunne tale igennem den, "Søster" stod i den ene ende, og Gunhild i den anden ende, så kobledde Gunhild den til vandhanen og lukkede op. En meget morsom ide, bare ikke for "Søster", der blev en kombination, af forskrækket og godt gal i hovedet, hun stod der og spruttede, og havde fået vandet ned i halsen, og var også blevet våd foran. Der gik flere dage før vi fik hende til at slå en streg over den historie, og lod sig overtale til at lege med os igen.

Når Mary Hansen gik ude i vaskehuset, sang hun af fuld hals, man hørte tit, "En sømand elsker havets blå", hun sang den på svensk, men kunne også synge en masse andre sange, der var på mode i den tid.

Jeg tror,--de havde det hyggeligt. Mor lavede formiddagskaffe og frokost, de lo tit, Mary Hansen var et sødt og gemytligt menneske.

Af de unge piger, vi havde de første år, er der ind til flere, der med stolthed fortæller mig, at jeg skal bare vide, at de tit har skiftet min ble, hvilket vel heller ikke lyder helt usandsynligt.

Jeg kan kun meget svagt erindre nogle af de piger, der hjalp mor med alt slæberiet. Af mors breve til mormor, kan jeg se, at Annies storesøster har været der, Emmy. Hende var mor meget glad for. Hun var hurtig og dygtig. Vi havde en pige, sikkert fra Bornholm, der hed Dagny, Dagny gik en dag og vaskede gulve, men var så uheldig, at hun faldt og brækkede benet. Da jeg fik den historie fortalt, syntes jeg det lød meget alvorligt, for når mine legetøjsdyr brækkede benet,-- ja så var det helt af.

Mor skriver meget om en fantastisk dygtig pige, der kom fra det høje Jylland, hun var dødked af ølivet. Men ikke destomindre tror jeg, at hun blev forlovet med en af Marcherne.

Hun havde ikke været hjemme hos sin familie i mange år. Da mor hørte det, foreslog hun hende, at hun holdt en pause i jobbet, og tog hjem for at besøge sine forældre og søskende.

En anden pige kom ofte og hjalp med det grove, det var også en Marcher, der hed Yrsa. Mor skriver til mormor; hænderne sidder godt på hende.

Yrsa blev sidenhen gift med den fisker, der hjalp til på Magnus Hansens båd, han hed Alfred. Til deres bryllup forærede far dem et lille oliemaleri, han selv havde malet. Alfred fik senere sin egen båd.

Olga:

Dagny kom ikke tilbage mere, så vi fik en ny pige, det var Olga. Olga var helt speciel, foruden hun passede sit arbejde, var hun sød morsom og venlig, hun passede godt til vores familiemønster.

60 år efter,-- er jeg stadigvæk på julebrev med Olga og hendes mand Vilhelm. Det er mennesker man føler sig hjemme hos, enten det drejer sig om et måltid mad, eller en af de mange overnatninger, vi har haft der i tidens løb.

Vilhelms far var smed Larsen, Storegade i Svaneke. Jeg tror det var nr.13. Der inde i gården, kom dagen igennem heste, for at blive beslået. De var meget voldsomme og uregerlige ind imellem, så der blev talt med "store bogstaver". Når hestene gik igennem porten, gungrede det i hele huset. Jeg var altid meget interesseret i, hvad der foregik ude i smedjen. Jeg så på, hvordan man huggede hovene til, og til sidst holdt den gloende sko på hoven, så man kunne se, og derved hugge det overskydende hov af. De reparerede også fortøjningskæder til skibene i havnen. Vejret er meget hårdt på Bornholm, så man kan ikke altid klare sig med almindelige fortøjninger. Vilhelm overtog smedjen efter sin far, men grundet tilbagegang af heste, måtte de supplere indtægten med et ismejeri, der lå skråt overfor. Det er der endnu ingen der er blevet fede af, så de var glade, da Vilhelm fik et fast arbejde som smed i et stenværk.

Ved siden af vores brændepejs, i vores køkken, er der en håndsmedet krog, til skovl og kost, den forærede Vilhelm os, engang de var på besøg.

Gennem Olga-- lærte vi hendes svigerforældre at kende, den gamle rare smed og hans kone, der havde det for en dame ejendommelige fornavn, Willi. De husede os tit, når vi var på vej til eller fra København.

På et tidspunkt fik Gunhild blindtarmsbetændelse, hun sejlede sammen med mor afsted i Aksel Hansens fiskerbåd.

Det var hårdt vejr det efterår, og de havde været meget søsyge. Sikkeret meget slemt og ubehageligt for Gunhild, der ikke havde det godt i maven. Aksel Hansen måtte blive et par dage i Svaneke, grundet det dårlige vejr.

Næste dag skulle Gunhild opereres, men grundet snestorm kunne hjælpe-lægen, en Dr.Nissen fra Neksø ikke komme frem, så det blev udsat til tredjedagen, hvor det lykkedes over al forventning.

Da fru Larsen hørte, at jeg gik alene med far, sendte hun bud efter mig. Det passede mig godt, for jeg savnede mor og Gunhild. Per og Lisbeth Hartvig Sørensen skulle i land, de lovede at holde øje med mig under overfarten.

Jeg gik ombord på postbåden, og gik hjemmavant op foran, vel vidende om, at det havde mor aldrig tilladt. Per kom op for at høre, om jeg så nogen laks. Han snakkede om alt muligt, de var begge meget søde ved mig.

Hvis det havde været mor, der havde sendt mig afsted, ville det sidste hun havde sørget for, været ; at jeg havde tisset -- men sådan noget tænkte far aldrig på.

Lige før jeg gik hjemmefra, havde jeg drukket et glas saftvand, og naturen har det med at kræve sin ret. Jeg ville ikke nedværdige mig til at fortælle Per om mine problemer, ikke så længe at Lisbeth hørte på det.

Det varmede herligt, i alle tilfælde et stykke tid.

Mor hentede mig ved postbåden, og fulgte mig op til familien Larsen.

Damerne var i fuld sving med at lave mad, så den gamle smed blev sat til, at tage tøjet af mig. Jeg var klar over, at sandhedens time nærmede sig, hvor jeg skulle gøre rede for et eller andet, men sådan gik det ikke. Den gamle smed var 100 % på min side.

Han sagde; "vi må have fat på nogle tørre bukser, for søerne har vist stået højt". Men jeg mener, at kunne erindre, at de voksne vekslede nogle blikke. Med i min bagage, havde jeg vores bamser, Gunhilds hed Birgit, og min hed Knold, den var brun, en 30 cm. lang, som var strikket med påsyede øjne.

Den havde jeg fået forærende af en af frøknerne vand Seck, der havde sommerhus på Christiansø. Disse bamser overlevede både Hesselø og Blåvand, de var igennem alverdens strabadser og eventyr, min måtte mor stoppe mange gange, garnet blev og mørt, og indmaden begyndte at titte ud.

Mor gik alene til sygehuset, for der måtte ikke komme børn på besøg, på den afdeling. Senere blev Gunhild flyttet, og så kom jeg med.

Når vi gik ud til sygehuset, var der tit to piger, der legede udenfor på en trappe, hvor de gjorde gymnastik, det var ved et gult hus. De var altid i pænt tøj. De havde langt sort hår, de var som to små prinsesser eller engle i et eventyr. Jeg var med familien Larsen til et juletrækomsammen på en skole, der var pigerne med, jeg vovede ikke at tale til dem, men nærmede mig dem, de duftede dejligt. Om deres forældre har haft en anden opfattelse, om duft og engle, skal jeg lade være usagt.

Den første gang, mor drog ud til hospitalet uden mig, blev jeg meget ked af det. Jeg græd utrøsteligt da mor gik, men fru Larsen lagde det arbejde hun var i gang med fra sig, og gav sig til at læse "Knold og Tot" for mig, men hun kom til at læse forkert, hun læste: Er i ikke søde, så får i mælk, det skulle have været smæk, det afgjorde, at jeg kom til at grine, og dagen var reddet.

I en anden seng, på den stue hvor Gunhild lå, var der en meget sød og køn pige, hun havde tuberkulose. Far læste nogle måneder senere, at hun var død, det tænkte jeg meget på.--

Vi boede hos Larsens julen over. Vi var med juleaften, det var første gang, jeg smagte gåsesteg, den var ganske dejlig, og vi fik alt det, vi kunne spise.

Jeg erindrer, at der var en meget løssluppet stemning, når de udvekslede gaver, blandt andet fik Vilhelm et smykke, og Olga en pibe.

Vilhelm havde en yngre broder, der døde i en alder omkring de 30, han hed Holger. Der var en tredje broder, der hed Aksel, han var på min alder, ham legede jeg meget med.

Som ungt menneske blev han falckmand, han skulle en dag bakke en kranvogn ind i garagen, de andre undrede sig over, at han ikke kom ud, da de kikkede efter, var han død, han efterlod sig kone og to små børn.

Når vi kom med båden, stod Aksel altid ved kajen, råbte halløj og svingede med armen.--- Jeg ser ham altid for mig, når vi sejler ind i Svaneke havn, men nu er han væk.-

I smedjen havde de en stor trækvogn på fire høje hjul, den slæbte vi op på bakken, over Svaneke by. Så satte vi os op på den, og med gudsforagt, og i en grusom fart, tordnede vi ned gennem byen, med mange ønsker om, at der ikke kom tværgående trafik, vi passerede ældre hovedrystende mennesker, - vi kunne fortsætte helt ud på havnemolen.

Hver dag kom der en mælkevogn, den blev trukket af en hvid hest, der hed Henry. Man kom ud med spande eller kander, og fik fra en stor hane hældt en "pot" mælk op. Nogle mennesker fik mælken leveret i flasker, dem gik mælkemanden og delte ud, samtidig med, at hesten af sig selv traskede afsted med vognen, uden at der var nogen der styrede den. En dag udbrød jeg; "se mor, der er sat slædehjul under mælkevognen". Det var grundet sneen, at der var sat meder under.

I en legetøjsbutik forelskede jeg mig i en lille rød brødbil af træ, med førerhus og rat, samt en lille dør, der kunne åbnes i agterenden. Men den var der ikke råd til, den blev taget ud bagved, til en anden dreng, der ikke tiggede. Det er grimt at tigge, det burde jeg holde mig for god til. Men på den anden side, hvordan gør man sine omgivelser opmærksom på, at der er en eller anden ting man ønsker sig.

Stor var glæden, da jeg pakkede den ud juleaften.

Den lille brødbil indgik også blandt mine kæreste ting. Jeg erindrer at have spændt en lille legetøjshest for, i lighed med det man så på gaden, hvor biler i den benzinfattige tid under krigen blev trukket af en hest. Denne lille bil var med hele vejen til Blåvand, hvor den var velegnet til at lege i sandet, da den havde ret store hjul. - Den blev slidt helt op.

Det trak lidt ud med at Gunhild kunne udskrives, der stødte nogle besværligheder til. Da hun endelig kom hjem var hun, der i forvejen var tynd blevet meget tyndere, nærmest gennemsigtig og meget træt. Et ophold på sygehuset i Rønne, med alle mulige tilskud man kunne opfinde på den tid, under Overlæge Dr.Olsens tilsyn, kvikkede hende heldigvis op igen.

Medens vi gik der i Svaneke og ventede på at hun skulle blive rask, kedede jeg mig lidt. Jeg savnede både far og mine ting, samt mine legekammerater. Mor bad postbådsfører Peter Sonne om at sende et signal, når der en dag var nogle mennesker der skulle med skibet, som kunne holde øje med mig. "Det er ikke noget problem", sagde den altid rare Sonne!, "jeg skal nok passe på ham, overlad det trykt til mig". Sådan blev det. Vejret var tåleligt på overfarten, og da jeg "hjalp" med at styre, var det ingen sag at komme til øen, jeg klarede det denne gang uden at tisse i bukserne. Jeg tænker på det gamle ordsprog: "At pisse i egen bro, giver kun en stakket varme". Far stod på kajen for at modtage mig, der var flere af Gunhilds veninder der spurgte mig om Gunhilds helbred o.s.v. Vi kom nu hjem, far havde lavet kakao til mig. Far sagde at det nok blev lidt trist for mig, for han skulle både passe sine vagter og sove på de før omtalte tidspunkter, men jeg havde fået lov at gå op til Mary Hansen, når jeg ville.

Jeg erindrer det ikke som noget problem, mit tøj og overtøj kunne jeg selv klare. Far havde altid smurt nogle stykker mad, der stod ude i spisekammeret, samt en kande mælk jeg kunne tage af.

Jeg gik nu rundt i stuen og så på alle vores ting som jeg holdt så meget af. Far spurgte om der var noget der faldt i min smag, noget jeg ville have? Jeg gik og kikkede videre, far sagde: "Se op, om der er noget spændende, en julegave fra mig". Ja ganske rigtigt, men det kunne da ikke være sandt, oppe på den ene af de høje reoler stod der, en ½ meter lang model af *Argus*. Far havde lavet den på sine nattevagter, han viste mig hvordan den var bemalet med statens farver, gule master og skorsten, ellers var den sort med noget brunt og hvidt ved kommandobroen. Der var et lille anker af bly, far selv havde lavet støbeformen til, og støbt. På hver side af båddækket hang en lille redningsbåd i to davider, omme agter var der også en redningsbåd, ophængt på samme måde, de kunne alle hægtes af. Agter var der med forgyldte bogstaver bemalet, "*Argus af Christiansø*" der stod ligeledes *Argus* foran på begge sider, der var malet lastemærker på siderne.

På de to dæk kunne man åbne en lem, og frem kom der så to lastrum. Ud fra mastens rod, i skrå opadgående retning var der en lastebum på begge dæk. I forbindelse med bummen hang der en krog i en tynd snor, i den anden ende var der et lille spil, ved at dreje det rundt med et lille håndsving, kunne man så laste og losse ting. Foruden at skibet var sort, var det nederste malet rødt. - Jamen har man kendt magen.

Utallige og atter utallige gange har jeg leget med det lille skib, der enten lagde lystønder ud, klarede en flytning, eller ankom til Christiansø på den årlige tur med forsyninger til fyret. Men inden den var i havn, var lodsåden selvfølgelig ude for at sætte lods Bertelsen over, så skibet kunne komme sikkert i havn. Jeg forærede Argus væk til en lille dreng, en fætter til min søsters datter Helle, han var på besøg i Blåvand, og kunne slet ikke løsrive sig fra skibet.

En aften var far og jeg inviteret hen til Lisbeth og Hans moder fru Sachs til spisning, Grethe Sachs hed hun. Der var flere til selskabet, på et tidspunkt var det tid, at far skulle hjem med mig, men jeg kom af tøjet og sov i benenden af den seng som Hans og Lisbeth sov i. Vi sad og spillede forskellige spil, de voksne kom tit ind for at hilse på os, de havde kager og gode ting med. Næste dag var jeg sløj, lægen kom og konstaterede Mæslinger. De næste i rækken var Hans og Lisbeth, og så gik den ellers øen rundt.

Jeg undrede mig tit over at der ingen far var i det hjem. Moderen og faderen var skilt, Grethe Sacks arbejdede oppe hos købmanden Poul Hansen, måske var det hendes bror. Det at en mor havde et lønnet arbejde kunne jeg slet ikke forstå. Hans og Lisbeth modtog til deres fødselsdage nogle store gaver fra faderen. Hans havde et lille legetøjsskib med sejl, jeg var meget lun på det. Jeg havde en magnet, ret kraftig, far havde den fra en eller anden elektrisk installation der var udskiftet oppe i fyret. Så byttede vi, de andre børn syntes jeg var godt tosset, for med magneten kunne man foreksempel "suge" en tabt lommekniv op af havnen. Selvom jeg blev udhalet som et fjols, syntes jeg at det bytte var til min fordel. Det syntes mine forældre også, så jeg fik besked på at bytte tilbage, for det var grimt, som jeg havde snydt Hans, der var min bedste ven og kammerat. Hans ville ikke bytte tilbage, så snakkede far med Hans moder om det tildragne, hun syntes også at Hans havde trukket det korteste strå, men da han var utrolig glad for magneten fik han lov til at beholde den, og glad var jeg.

Der var nogle større børn, eller rettere sagt unge mennesker der lavede nogle løjer af forskellig art. Far havde en lille have, den lå lidt oppe på øen. Far havde skrevet *Lange* på et lille skilt, det var der nogle der havde rettet til *Slange*, hvilket han blev fortørnet over. Øen var ikke større end at

far fandt ud af hvem det var, og vedkommende blev "trukket" i ørene.

Der var visse ting far absolut ikke syntes var morsomt.

En gang gik det rygte: At de ventede en "lille" nede hos Langes, hvad der slet ikke var noget om. Far tænkte at han ville tage det i opløbet, så han spurgte? "Hvor har du det fra"-- ja det var fra den og den, far spurgte så videre, og fandt kilden til historien. Sagen var den, at mor havde ryddet op i alt sit babytøj, kasseret noget, og vasket resten inden det blev gemt væk, eller udlånt. Da nu denne kvikke unge mand så vasketøjet på snoren, var det ikke svært for ham at lægge to og to sammen og få det til *fem*.

Vi gik en dag ned i Kongens Have. Vi var en lille flok, sikkert Gunhilds veninder, her legede vi og havde det rart. Pludselig hørte vi et dyr brøle inde i buskene, og man så tydeligt to gevirer bevæge sig. Vilde af rædsel fór vi hjem for at fortælle at der i Kongens Have var en kronhjort, vi ville have at far gik med ned for at se den. Det ville han ikke, for som han sagde: Det er selvfølgelig nogle der driver gæk med jer, og det I tror er geviret, er et par visne hyldegrene. Gunhild mente, at det kunne være en kronhjort der var svømmet over fra Sverige.--- Kongens Have blev aldrig den samme for mig mere. Haven der før havde været så spændende og skøn, fremstod fremover ret så uhyggelig.

Turen imellem Kongens Have og vores hus kunne også være uhyggelig, især nede i nærheden af "Mindet", jeg tænkte tit på at det var her heksen i Pandekagehuset holdt til. Hvis jeg løb hjem alene vendte jeg mig tit om for at sikre mig, at jeg ikke blev forfulgt.

Gunhild havde fødselsdag. Alle børnene var der traditionen tro, men dagen forløb ikke som normalt, for mor lå i sengen med resterne af en kæmpeforkølelse, og jeg havde en i udbrud. Normalt havde mor bagt noget bagværk, og lavet kakao med flødeskum til, og far havde lidt senere vist sine lysbilleder. Når vi var færdige med dem fra Christiansø, så havde han selv lavet nogle stykker med forskellige figurer, der optrådte på forskellig vis.

Når så de var til ende, og vi stadig hungrede efter underholdning, så tog far sine gamle spejderbilleder frem, dem slugte vi råt. Så kunne han gå over til mere uvirkelig underholdning. Det bestod af skyggebilleder, fremkommet på et lagen, hængt i en døråbning. Volmer var med engang, da var det nok lige stærk underholdning for de mindste. Volmer var "læge", man så på skyggen, at han holdt tænger og andre instrumenter op. Så kom far ind i lægens værelse med nogle dårlige fingre. En hånd af pap blev holdt op, lægen tog en tang og klippede fingrene af, senere var der tale om en dårlig tand. Nogle af de mindste blev nervøse og en græd, mor stoppede straks underholdningen, og de små fik lov at komme om bag lagenet, så de kunne se hvad der foregik.

Men. Sådan forløb denne fødselsdag slet ikke, far havde været hos købman-

den og købt sodavand og wienerbrød, en fantastisk luksus, man havde ikke kendt magen. Det hele blev pakket i en kurv der skulle nydes nede i Kongens Have, hvor far så ville lege med børnene. Jeg havde fået at vide at jeg måtte få min sodavand og et stykke wienerbrød og skulle så grundet min forkølelse gå i seng. Jeg valgte at lade som om jeg ikke havde opfattet det, tog mit tøj på sammen med alle børnene, støvler hue og jakke. Far forklarede, at det skulle jeg ikke have gjort, for vi havde en *aftale*. Det var den type aftaler voksne har med børn, men børnene aldrig har godkendt. Først blev jeg ulykkelig. Børnene var nu på vej op af trapperne mod Kirsten Jensens hønsehus, så blev jeg tosset, så tosset at jeg ikke ville have mit wienerbrød og min sodavand. Efter megen palaver smed far det i kurven med en bemærkning om; at så var der sikkert andre der ville blive glade for at spise det. Jeg gik så op til mor der lå og var syg, gik selv i seng og græd, græd dels over at jeg ikke kom med, og dels over at jeg havde afstået fra at nyde wienerbrøddet.

Jeg vil hele mit liv være *det* stykke wienerbrød bagud, jeg har utallige gange forsøgt at indhente det, men der er ikke noget at gøre, det er da mærkeligt, at man kan have det sådan.

En trist sejlad:

Det var efterår, vinden ruskede i det gamle hus, gardinet stod ind i værelset. Far havde proppet vat i sprækken og hængt et tykt tæppe op i vinduet for at tage trækken, det hjalp meget. Når søerne bankede på klipperne, kunne der komme skumsprøjt og støvvand op på vinduerne.

Regnen slog imod ruden nu, huset "levede", det knagede og stønnede, det var en helt uhyggelig storm. Vi lå i vores senge, jeg lå og så på marieglas-set i kakkelovnen, man kunne se flammerne derinde, som kastede uvirkelige skygger ud i soveværelset. Jeg var tit bange for at falde i søvn, bange for den farlige kulilte kakkelovnen kunne udvikle, hvis den ikke fik træk nok. Der var netop for nylig fundet nogle fiskere fra Tejn. Da de ikke kom hjem startede et hold fiskere en eftersøgning, og fandt dem for anker, et eller andet sted, - overgået til døden.

Jeg dasede hen, men vågnede ved at far åbnede kakkelovnslågen og smed nogle skovlfulde koks ind. Bare han nu husker at give den træk nok tænkte jeg. Kakkelovnen var meget forslugen når det stormede så kraftigt.

Mor lå og stønnede, det havde hun gjort hele natten. Hun havde haft smerter i går, men her til aften tog det til. Hvad er klokken nu spurgte hun, tre svarede far, du må hente lægen, jeg kan ikke holde det ud mere. Vi bryder os ikke om hende, og hun kan sikkert ikke hjælpe dig svarede far.

Far tumlede ud på gulvet, trak sin genser og bukser på, gik ud på det iskolde loft og buldrede ned af trapperne. På trapper havde far sin egen gangart,

han løb en fire fem trin, stoppede op, brøkdeler af et sekund, og så fire fem trin igen, var trappen lang nok, kunne det blive til adskillige ophold.

Lægen, en kvindelig, Jensa Thøger Sørensen ankom ½ time efter.

Hun var vores nabo, som boede sammen med en søster, og havde to pudelhunde, der altid stod og gædede. Hun gik hen til vores senge; sover i ikke sagde hun, læg jer til at sove, i skal ikke se det her. Hun undersøgte mor og konstaterede at det var nyresten som skulle fjernes ved et operativt indgreb så mor skulle i land.

Nu var gode råd dyre, for postbåden havde ikke kunne sejle i går, og alt tydede på at den heller ikke kom i dag grundet stormen. Far løb nu op til *Vagten*. Det var den gamle vagtbygning fra militærets tid, den var indrettet til radiostation. Far kaldte Rønne op, i håb om at der var aftagende vind på vej, men de kunne ikke love noget de første mange timer.

Jensa Thøger Sørensen kom igen og gav mor nok en smertestillende sprøjte, hvorefter hun hankede op i sin gamle skæve "jeg finder selv ud" sagde hun!. Det gav et sug i hele huset da hun åbnede døren, og smækkede den i igen. Der var noget uhyggeligt ved hende, hun virkede uvenlig, og var iklædt noget sort tøj med beviklinger. Jeg tænkte igen på hekse. Jeg går lige en tur sagde far og han begav sig igen op i *Vagten* for at kalde Rønne op, men kun med det skuffende svar, han regnede med.

Det var stadigvæk mørkt, selvom klokken var 0700.

Alt var håbløst, storm, storm og atter storm, ingen båd kunne gå ud i det vejr, det ville være alt for risikabelt, man kunne let sætte både skib og livet over styr, ved at kaste sig ud i de høje søer. Far var igen ved telegrafens kl. 0900. men kom hovedrystende hjem, det så sort ud.

Men lige med et lysnede det. Det bankede på døren og der stod en mand. Jeg kunne nemt kende ham selvom han havde en masse tøj på. Det var en af far og mors bedste venner. Jeg hører at Ruth er syg sagde han, jeg starter op nu, og vi sejler om en time. Nej det går ikke sagde far, det er alt for risikabelt, det kan vi ikke tage imod. Han stod bare der og kikkede, som om han slet ikke hørte fars protester, denne mand, med et af vejr og vind lidt hærget ansigt, med lidt solbrændthed tilbage fra i sommer. I den ene side af underlæben hang der en cigaret og dinglede, rent teoretisk skulle den falde af, men den hang der altid. Han svarede ikke far, men sagde: Vi starter op nu, det skal nok gå, Thorkil kan løbe med, så sender jeg ham tilbage når vi er klar.

Jeg fik min flyverdragt på i en fart, min hue og vanter, det var bidende koldt. Vi fulgtes så ned til båden, vi snakkede ikke sammen, han var ikke så snakkesalig i dag som han plejede at være. Inden vi gik ombord kastede han et langt blik ud over havet, - som svarede igen, ved at sende en ka-

skade af vand ind over molehovedet. Vi sprang om bord og gik ind i styre-
huset og ned af en smal lejder til maskinen. Der lugtede ikke rart dernede,
en kombination af olie og fisk.

Først satte han ild til en spritbeholder der skulle varme blæselampen op,
der så igen skulle varme motorens glødehoved op. Der kom lange tunger
fra spritflammen, så jeg syntes at fiskeren så helt uhyggelig ud, ansigtet fik
så mange skygger og var nærmest gråblegt. Nu begyndte det at rumstere
oppe på dækket. Det var makkeren der var ankommet og nu i fuld gang
med at rydde dækket for alt løst fiskegrej, kugler, vagre, kopper, med vi-
dere. Han smed det hele ind på kajen, hvor Helles far, Frederik Bindeballe
stod og tog imod, senere kom hendes onkel Dres og hjælp. De gik i gang
med at rydde kahytten, og varme den op til mor kom derned.

Nu var blæselampen varm af spritflammen, fiskeren pumpede, og der kom
en hvæsende lyd. Helt varm var den ikke, for den slog ud et par gange med
en lang røgfylt gullig flamme, men til sidst, brændte den pænt og rent med
sin blågrønne farve, og kunne nu begynde at opvarme motoren.

Efter en rum tid forsøgte han at tørne motoren, den gik i gang med nogle
hæse knald og spruttelyde. Den rystede sig i starten, men så blev gangen
langsomt helt stabil og motorlyden blev jævnere og jævnere, og den havde
den før omtalte så dejlige tøv tøv lyd.

Du kan godt løbe hjem og fortælle din far at vi er klar. De trak båden ind til
kajen jeg sprang i land, men et vindstød havde nær væltet mig omkuld. Jeg
løb hen til trappen op til gaden, i "Gænget" var der et kæmpe sug der næs-
ten tog mig med op. Jeg nåede hjem hvor alt stod i forvirringens tegn. Ude
i gården stod nogle unge mennesker og hang op af den store marinebåre, de
ville ligesom ikke mase sig ind før der blev kaldt.

Mary Hansen var der, hun for rundt og pakkede ting ned i en taske som
mor skulle have med. Nu ankom lægen igen, mor blev lagt på båren og fik
et skud morfin for bedre at kunne holde det ud. Hun rakte hånden over
imod mig, jeg tog den og kunne høre at hun mumlede noget om en stor
dreng, jeg så på hendes øjne, de øjne der ellers lignede perler var helt matte
og slørede.

De unge mennesker, de to var brødrene Marcher, hankede op i båren, jeg
åbnede gårdlågen og holdt den, for at den ikke skulle smække ind på båren.
Jeg løb bagefter, medens min søster gik ved siden af. Jeg kunne se at folk
kikkede ud af vinduerne, selvom de trak sig lidt tilbage når jeg så på dem.
Båreholdet maste sig ned gennem "Gænget" og hen af kajen Der var efter-
hånden en større interesseret skare. Der var ingen mangel på hjælpende
hænder da båren skulle ombord, nogle trak skibet ind til kajen, andre trådte
ned på bolværket og hjalp med at løfte. Den store båre kunne ikke umid-

FISKESKIPPER AKSEL HANSEN STOD SELV TIL RORS DA
"RAMONA" STAK STÆVNEN I DEN FØRSTE KÆMPEBØLGE.

delbart komme ned i kahytten med et menneske på, så mor blev hevet ud at stå på dækket hvor far støttede hende. De slæbte mor ned i kahytten, far kom lige op og vinkede, så forsvandt han igen og kahytten blev skoddet til. Han fortalte sidenhen, at det havde været en meget anstrengende tur, båren havde løftet sig op fra dørken utallige gange og mor havde været ved at trille ud lige så mange gange. Far havde ligget på knæ hele vejen til Bornholm.

Man kastede los, folk på kajen skubbede fra, maskinen gik nu op i omdrejninger, skruevandet blev pisket op, og skibet lagde sig ude midt i havnebassinet med sit hæse, tøf, tøf.

Skipperen gav den gas et par gange, måske for at prøve om motoren var i orden, eller måske studerede han de kæmpe bølger der væltede ind af udsejlingen og kastede kaskader af vand ind over brohovedet.

Nu fik den gas for tredje gang, den sorte røg kom i stød ud af udstødningsrøret, normalt kunne det danne ringe, men denne dag blev ringene flået i stykker af stormen. Skibet ligesom løftede stævnen og nærmede sig udsejlingen med god fart.

Fiskeskipper Aksel Hansen stod selv til rors, da "*Ramona*" stak stævnen ind i den første kæmpebølge som begravede hele forskibet i vand, den ligesom slog skibet tilbage, der igen kom ud af vandet, og løftede stævnen langt op over søen, og så på den igen. Var motoren gået i stå her havde det været totalforlis med mand og mus. Efter at de havde "hamret pæle" på den måde en snes gange, var de ude i mere "roligt vand". Vi fulgte dem med øjnene til de forsvandt i stormdisen.

Jeg opdagede at jeg stod og knugede en eller andens hånd, og så at det var min søsters, der altid var i nærheden når jeg var ked af det. Mary Hansen tog den anden hånd og vi gik hjem til hende, hvor jeg skulle bo, jeg sov i soveværelset sammen med de andre.

Gunhild skulle bo oppe hos fyrmesterens. En aften skulle jeg spise deroppe, foruden at vi fik god mad, så skænkede Jakobsen mælk af en blå kande med hvide prikker. Vi fik alt det mælk skænket op vi kunne drikke, dejlig iskold mælk, hjemme var det altid mor der skænkede for os. Men sådan kan det være så forskelligt i de forskellige hjem.

Jeg har aldrig hørt om: At far har betalt for vores ophold, ejheller om at han har betalt for den risikofyldte overfart. De der gjorde det for os har sikkert heller ikke spekuleret på det, det var jó så naturligt at man hjalp hinanden, så kunne far og mor sikkert hjælpe nogle andre en anden gang. Jeg var meget træt og udkørt, så jeg sov som en sten hele natten til næste morgen, hvor Gunhild kom og fortalte, at far havde telegraferet; at overfarten var gået så godt den kunne og at mor havde det bedre.

Kukkeuret:

Gunhild havde den skønneste kukker med to lodder. Jeg tænker at hun har fået det af "Faster". Hver time kom en lille gøg ud for at kukke det antal gange klokken var. Men hvis man stak en finger ind af en lille låge i siden, så kunne man få det til at kukke i det uendelige. Det nummer optrådte vi ofte med, når der var legekammerater på besøg. De stod åndeløse og fulgte fuglens efterligninger af en rigtig gøg.

Underholdning:

Tid efter anden kom der forskellige former for underholdning til øen. En eller anden, "interessant" mand, der havde været en tur i Afrika, Kina, eller andre steder på kloden, var en velkommen gæst. Vi havde tit sådan et menneske boende. De havde ofte ingen penge af betydning og nærmest betlede sig rundt på den måde. De optrådte gerne i noget tøj der engang havde været pænt, men tiden havde indhentet det, nu var det luvslidt og frynsede lidt ved ærmerne, en gang rensning havde sikkert kvikket lidt op på det.

De lod sig agterudsejle af postbåden, og håbede så på en løsning.

Således kom der engang en blind mand, han blev fulgt rundt på øen af nogle af børnene. Båden sejlede, så mødte de far, der tog ham med hjem og indkvarterede ham. Han fik et måltid mad og tilbød en seng i gæsteværelset.

Han fortalte, at han havde været i Rusland, og på en eller anden måde var kommet til et kæmpemåltid, hvor Zaren deltog som gæst.

Far foranstaltede med det samme, at der blev truttet i "Hornet", og informeret om foredraget, der som vanligt samlede noget der mindede om "fulde huse". Men det var en dødssyg historie. Min fætter Axel og Bubbi sad og grinede højlydt på de forkerte steder.

Det bedste der kunne ske, var når far fik fat i en film. Nu blev der så trukket en lang, lang ledning fra "Vagten", til forsamlingshuset *Månen*. Det var fyrpasser Kock og far der udførte arbejdet, bistået af os drenge. Pludselig manglede de et stykke sejl garn, alle rodede i lommerne, jeg var den eneste der kunne fremdrage et stykke og følte, at jeg derved gjorde mig meget værdifuld.

"Hornet" kom igen frem, en eller anden oplyste om, at der i aften var film.

Det kunne være en eller anden film med handling, men hovedsagelig var det film som: Gøg & Gogge, Fyr & Bi, en Chaplinfilm, eller lignende, måske en tegnefilm. Filmen var fordelt på flere spoler, så med jævne mellemrum stoppede filmen og lyset blev tændt. De var i reglen også sprunget, så pludselig blev der lyst i lokalet og filmsnippen for rundt og rundt med en klaprende lyd, med vores højlydte øv, øve`r.

Juletræet på Månen:

Var en oplevelse der lå noget over det normale, vi glædede os, jeg stillede som sædvanlig i mit matrostøj, det var tøj jeg arvede fra min fætter Axel.

Til Gunhild blev der syet en eller anden kjole af mors aflagte.

Det var en dame der hjalp mor med at sy, hun hed Asta Anker og boede henne i Strædet. Mor kunne mange ting, men hendes sykunst var nok noget middelmådig, men det var vel næppe ringere end det de øvrige børn havde på. Jeg erindrer ikke at man drillede hinanden med ens påklædning, som jeg senere erfarede. I det hele taget var drilleri ikke det der dominerede på øen, da jeg var lille.

Gunhild gav tit sin utilfredshed til kende, med det tøj mor lavede.

Selvom lommen vente bagud, eller bukserne strammede her og der, syntes jeg det var synd for mor at sige det, det havde da taget hende mange timer at lave det.

Juletræet kom vi fra!. Ja der var det, det var meget større end det derhjemme, og der lå godteposer inde under træet, man så en kasse sodavand, ja en ødselhed ud over alle grænser.

Nu skulle vi lege, mor førte tit an ved de sanglege, der var de samme år efter år, Æbler og Pærer, Tornerose, Jeg gik mig over sø og land, Bro bro brille, samt mange flere.

Så kom nissen ind, den delte poserne ud, poserne var pakket oppe hos købmanden, - som var blevet presset grusomt i prisen.

Det var en forening der hed *Støtteforeningen* der afholdt festlighederne.

Gennem den var far også med til at genoprette det bibliotek der var døende.

Støtteforeningens formål var, at støtte "gode" sager. Støtteforeningen manglede selv ofte økonomisk støtte, og måtte så hitte nogen der ville støtte den.

Efter festen blev vi fulgt hjem, spiste hurtigt og sluttede dagen godt trætte.

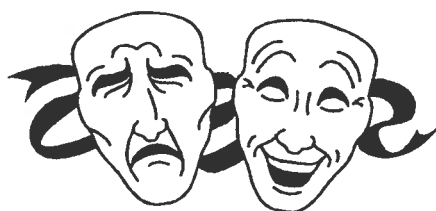
Der blev bestilt en barnepige til os, og så drog de voksne afsted for at holde julefest. Jeg har en ide om at de voksne dengang benyttede enhver lejlighed til at feste.

Visse piger har jeg fået fortalt, ville ikke være i vores hus klokken 24, for det værelse vi børn havde hed "Kaptajnsværelset", der skulle engang i fæstningstiden være myrdet en kaptajn, og klokken 24. ville blodpletten vise sig på gulvet. Jeg så nu aldrig nogen blodplet, men jeg sov vel også

klokken 24, så det kan være derfor.-----

Far hørte tit uhyggelige skridt oppe i fyrtårnet når han sad og holdt vagt, først troede han, at der kom nogen op af trapperne, så gik han hen og lukkede op, men der var ingen. Da det havde gentaget sig nogle gange sagde han det til Kock, han havde også hørt det, og bemærkede spøgefuldt, at det sikkert var en af de gamle kommandanter "*der gik igen.*"

En nat gentog det sig igen og igen. Far forfulgte lydkilden, der viste sig at stamme fra en trækventil. Overtro var der, jeg har fået fortalt, at hvis en kvinde trådte hen over et sildegarn, så ville det gå ud over fangsten, og man kunne lige så godt lade være med at sætte det ud den dag.

Fastelavn:

Var en af de helt store oplevelser, der var omgivet af meget hemmelighedskræmmeri og fantasi. Vi havde lang tid i forvejen besluttet hvad vi skulle være og hvordan dragterne skulle laves og opbygningen af masker begyndte. Det tog lang tid, for den skulle klippes og klistres mange gange.

Endelig oprandt dagen, man gik fra sted til sted og fik lidt slik, eller boller, alt efter hvad folk havde lyst til, aldrig penge. Far ville ikke have, at vi tiggede penge, og det var tilsyneladende ikke noget man brugte. Det voldsomme rasleri man ser inde i byerne, var ikke noget vi kendte til.

Masker, forklædninger og alt var hjemmelavet. Jeg har lige været til fastelavnsfest hos mine børnebørn, og det er den helt store modeopvisning, alt er fantastisk flot og helt nyt. Det er for mig svært at forstå, at fordi man var Rødhætte for tre år siden, så kan man da ikke være det igen i år.

Jeg vil syntes at man snyder sig selv lidt ved ikke at lave forklædningerne selv, men der er så meget jeg ikke forstår.

Vi samledes nu til tøndeaflåsning på *Månen*, hvor der var pyntet op på alle tænkelige måder, der var malet mange festlige plakater, far bidrog også med nogle, ellers var det kunstnerne, der holdt for. Jeg opnåede aldrig at blive kattedekonge, selvom jeg gjorde mit bedste. Gorms eenmandsorkester spillede på harmonika, og vi sang, og legede de sædvanlige sanglege.

Far havde den sidste tid gået oppe på loftet, med en eller anden hemmelighed. Nu kom den frem, han havde lavet et hestehoved, som en mand havde på, så havde Aksel Hansen lavet bagkroppen, som en anden havde på.

Hesten kom nu ind, vi små var lidt bange for den, men min søster var henne

for at klappe den og se om den ville have et æble. Den løb rundt i lokalet en rum tid, så stoppede den op, skilte bagbenene lidt, og gav sig til at tisse på gulvet. Ham bagløberen havde haft en flaske vand med inde i dragten, dette nummer, der var ret let fatteligt, bragte stor jubel.

Nu gik det som til julefesten. Vi blev fulgt hjem, fik mad, blev overbevist om hvor trætte vi var, barnepigen kom, og de voksne gik nu til fastelavn. Hvis der blev brugt fantasi til børnenes udklædning, så var det ingen ting imod de voksne. Aksel Hansen overgik alle de andre hvert år, et år var han abe. Han havde taget en kedeldragt, hvorpå han havde syet optrævlet stykker tovværk og farvet det brunt, så det lignede en pels. Masken havde han selvfølgelig selv lavet, opbygget af opløst papir, (meget livagtigt).

Som far beskrev: Det var helt utroligt som han sprang rundt, hver gang de troede at han var sluttet af, for han skrigende rundt igen. Til sådan en fest, har jeg hørt at fru Paludan, den nye lægefrue, fik lyst til at vise hvor dygtig hun engang havde været til at slå kraftspring. På høje hæle og i lang kjole klaprede hun nu ned over gulvet, snurrede rundt og landede på fødderne som var det til den fineste opvisning.

Man havde lavet et lille bassin midt på gulvet, og i det var der også nogle der dansede rundt - med sko på.

Jeg har spekuleret meget på,-- om man kan tænke sig, at de voksne har fået andet end sodavand, eller om der har været blandet noget i ?

Eet år optrådte Aksel Hansen som frø, havde selv lavet det store hoved og dragten, der i dette tilfælde var grøn. Hovedet var opbygget gennem mange timer, og var lavet sådan, at han havde et eller andet i sin mund, og med det kunne åbne og lukke munden på frøen. Mary fortalte engang: At hun bemærkede, at han gik og tumlede rundt som frø, det blev værre og værre, til sidst var der nogen der tog hovedet af. Det viste sig at han faktisk ikke fik luft nok, og efterhånden levede af en blanding af lidt frisk luft og megen kulilte. Nu blev der skåret et hul, og frøen kunne hoppe rundt igen.

Mor optrådte ved en eller anden lejlighed i dragten, hun fortalte at det der med det, man skulle have i munden, var alt muligt andet end rart.

Min fætter Axel:

Min fætter Axel ankom. Lige fra oldemorfar havde fulgt ham over første gang, var Axel en kær gæst, som ikke alene vi, men alle børnene glædede sig til at han kom. De begyndte længe før sommerferierne, at spørge efter ham, og det var ikke uden stolthed, at jeg var klar over at det var et familiemedlem til mig, der var den længe ventede person.

Endelig oprandt dagen. Trods blæst, ankom Axel, (bleg, men fattet).

"Helten" havde regnet ud, at det var grusomt om børnene opdagede at han var søsyg, så kunne man nemt falde lidt i agtelse, så en snedig plan løb af

stabelen. Det gjaldt om at kaste op i den styrbord side, så når postbåden svajede rundt og lagde til med bagbord ind til kajen, så var der ikke nogen der tænkte på det. En plan jeg siden tog til mig, som min egen opfindelse. Selv om Axel var lidt "rejsetræt", var der intet der forhindrede ham i at gennemgå alle mine nye legetøjsting, ting der efter hans mening kunne bruges blev lagt til side, ting der skulle repareres blev ligeledes lagt til en anden side, for senere at gå igennem hans fingernemme hænder. Mit store nye flag som Gunhild gav mig til min fire års fødselsdag, det blev prioriteret højt. Allerede dagen efter, havde Axel samlet en hær enhed.

Legevognen (barnevognen fra mine bedsteforældre), blev lavet til en flot militær-kamplastvogn, hvor alle vores forsyninger og udrustning blev lagt. Mor samlede nogle flasker med saft og smurte nogle gode madder, der var mange madder, for der var sikkert en ti femten børn, der skulle være mætte og slukke tørsten. Det stod straks klart for mig, at det ikke blev mig der skulle føre forsyningerne frem, det blev overladt til nogle større børn. Ejheller da det skulle besluttes hvem der skulle gå foran med fanen, havde jeg nogen mulighed for at komme i betragtning, og det var endda mit flag. Næ, det blev Bent fra Rugmarken der fik æren. Jeg fik "æren" af at bære et gevær, aller bagest sammen med Bents bror, Kjeld.

Vi marcherede nu taktfast op mod Kongens Bastion, men allerede ved de første vaskehytter blev der gjort holdt, der blev beordret et kort hvil, alt imedens der blev sendt spejdere afsted, for at se om fjenden var forberedt på vores fremmarch.

Selve ekspeditionen havde også det formål at finde en kanin der var sluppet ud fra far, så under vores færd undersøgte vi samtlige revner og sprækker. Vi nåede hele vejen rundt om Præstedammen, forbi Fodboldbanen og videre rundt. Ved købmanden blev der slået på tromme, en gammel kagedåse og et par pinde gjorde lykke, således marcherede vi nu ned igennem gaden, til stor undren for de fastboende. (Da vi kom hjem, havde far fundet kaninen for flere timer siden).

Axel var utrættelig med at hitte på lege, store eller små, han var altid i gang med nye ideer. Hvis det regnede startede vi en kæmpeleg med toget, små havne, biler og skibe. Under en af disse lege, jeg var ikke så gammel på det tidspunkt, (jeg ødelage nok legen lidt), for jeg lå bare på gulvet med et skib og sagde dut, dut. Så hørte mor Axel råbe; "Så leg da ordentligt Thorkil, livet er andet end pjat og pjank"!

I disse lege der kunne vare en halv snes dage, var der et kæmpe system, med skibe der sejlede fragt, skibe der sejlede olie, andre fiskede, ja selv landtransporten var der system i. Axel ledede og fordelte opgaverne. Da jeg blev så gammel at jeg fik *Argus* af far, sejlede jeg med den, og ingen kunne få den fra mig.

Et børneteater:

Axel hittede på at ville lave et teaterstykke. Gunhild skulle være med, samt en pige vi havde mødt på Bornholm, der nu ferierede hos os. Pigen var spærret inde på en borg, og en vagtmand og en drage passede på hende. Gunhild var vagtmanden. Men som Axel sagde til mig; "du er så lille, der er ingen rolle til dig". Han skulle selv være helten, der befriede prinsessen. Gunhild blev vred og sagde: "Hvis ingen rolle der er til Thorkil", så ville hun ikke være med. Jeg fik nu en rolle som Trollden Florian. Jeg skulle løbe lidt rundt på borgen og lave forskellige numre. Jeg skulle være ham der rystede et stykke krydsfinér, så det buldrede og gav en tordenagtig uhyggestemning. Jeg skulle vise folk til rette og sælge slik under pausen.

Axel opsatte på *Sprøjtehuset*, en meget farverig plakat, der forklarede om stykket. Om hvem der havde hovedrollen, samt birollerne. Prisen var ublu høj, 50 øre for voksne, og 25 øre for børn. Vi havde arrangeret det oppe på loftet i den ene ende, med et flot tæppe for, der kunne trækkes til og fra. Vi øvede meget på stykket, der skulle opføres om fire dage. Især var Axel meget kritisk med den scene, hvor han som ridderen springer ind af borgens vindue, kysser prinsessen (et meget langt kys), befrier hende fra hendes reb, og løber bort med hende i armene. Da de ikke kendte hinanden ret godt, undrede det mig, at hun ligesom på en måde nød de scener.

Men måske har jeg også opfattet det forkert ?.

Den store dag oprandt, vi havde næsten ikke sovet om natten. Vi havde lavet seks stk. voksenbilletter, og en ti- tolv børnebilletter. Det var sådan lige til de nærmeste. Stykket skulle begynde klokken 15.00, de første børn var mødt en halv time før. Da var vi også klar, og ville begynde på forestillingen, men det satte mor sig kraftigt imod. Gå ud og træk lidt frisk luft sagde hun. Vi gik hen for at kikke ned ad gaden, om der mon kom flere.

Om der ikke kom, i guder, hele gaden var mere eller mindre proppet med noget der mindede om en folkevandring, Folk kom helt ovre fra Frederikse, de havde taget deres pæne tøj på, var festlig stemt, og skulle ligesom have en god oplevelse ud af det.

Vi blev noget nervøse, for det var ligesom ikke helt oppe i det plan, og i øvrigt var der kun stole til en tiendedel af selskabet. Mor, der ikke sådan tabte snøvsen, fik meget hurtigt en masse børn til at give et nap med, de slæbte stole op på loftet, fandt et par kasser, lagde en planke imellem, og så var der plads til 5. Det sidste jeg så der blev taget i brug, var en trappestige, der kunne godt sidde en tre fire drenge.

Der blev ringet for anden gang, lyset blev slukket meget ned, jeg gik som i et rigtigt teater, og hjalp de sidste på plads med en lommelygte.

Vi havde lånt Aksel Hansens rejsegrammofon, sommetider gik den lidt ned i

hastighed, musikken blev søvnig, og dyb i lyden, så fór der een hen og drejede den op igen, og de skønneste toner strømmede ud af tragten.

Jeg havde fat i slikbakken og gik og solgte, som gik bedst i den ende hvor de voksne sad, børnene var nok nærmest det man kalder, mindre bemidlede. Jeg med min snæversynede opfattelse, var ret så forarget på mor, fordi hun af egen lomme købte slik som hun forærede de børn der ikke havde penge med. Det var vel på en eller anden måde, vores arv hun tog hul på.

Klokken ringede tredje gang, og tæppet gik op, man så den stakkels bundne pige (hende Axel kyssede) sidde på gulvet og fryse, Gunhild udklædt som vagten, gav hende et usselt måltid-- jeg, der var trolden Florian, huggede maden igen, og drillede i det hele dem alle sammen på forskellig vis. Det var noget der morede galleriet!

Første akt gav bragende bifald, det er nok første og sidste gang i mit liv, jeg har været med til at indhøste så stort bifald. I pausen solgte vi både slik og sodavand, jeg valgte at overse at mor delte både det ene og andet ud til højre og venstre. Man skal vel ikke lade sådanne småting ødelægge en så helt fantastisk dag, det gik jó alligevel til mine daglige legekammerater. Endelig nåede vi vejs ende, med buldrende tordenvejr, helten der sprang ind i tårnværelset, kyssede prinsessen, befriede hende og bar hende ud.

Og nu noget, der slet ikke var med! han sluttede af med at give hende et ekstra langt kys, hvilket åbenbart igen fik galleriet til at juble. Nå, men det afsluttende bifald rettede op på alle fortrædeligheder, og der var utallige fremkaldelser.

Nu begyndte folk at gå hjem, nogle af de sædvanlig venner blev hængende, mennesker som Per og Lisbeth, Jarl, Brask, Rose og Henning Køje, de blev til langt ud på natten,- ja sådan kan det gå.

Vi gjorde kassen op, der var mange penge. Axel havde en ide om, at delingen skulle gå lidt efter rollernes kunstneriske krav, så det var nemt at gætte, at det ikke ville blive ret meget jeg kom til at tynge budgettet. Gunhild protesterede igen heftigt, så det endte med, at vi delte ligeligt.

Sommerfesten:

Den skal også med, når man taler om underholdning. Der havde fundet forberedelser sted i månedsvis, før den fastlagte dato. Vejret var altid det bedste man kunne forlange. Støtteforeningen arbejdede under højtryk, man forventede et større rykind af besøgende, nogle lå i telte, man boede privat, eller sov på et par tæpper ude i klipperne. Der ankom også et antal små fiskerbåde, der i dagens anledning var blevet skurret og skrubbet, så de nu, duftede af alt muligt andet end fisk.

Der var mange mange mennesker, de var alle vegne hvor der foregik noget. Nede i havnen varmede de op. Der kom sejlene to robåde mod hinanden,

foruden den der roede, var det yngre mennesker der stod på hver sin agtertofte, de havde en lang stang med en stor bylt tøj for enden, og nu mødte bådene hinanden, og det gjaldt nu om at skubbe modparten i vandet. Det var meget festligt, nogle gange tumlede de begge i vandet. Var der en sejrherre, udfordrede han den næste i rækken. Til sidst kom Tryde ned, han boede oppe i Bella Vista, han var kunstner, og omgav sig uafbrudt med forskellige kunstnere.

Han trådte nu frem, iført en hat, a'la' Christian 4 tal, lang kappe med videre, samt lange ridderstøvler. Han havde absolut ingen planer om at blive smidt i vandet. Hans modstandere var betydeligt mere sommerligt klædt. Tryde vandt år efter år.

Næste nummer: Tryde, havde spændt en vippe oven på broen, (han elskede at vise sig frem). Nu besteg han, under trommehvirvler vippen, gik lidt ud på den, gyngede et par gange, fyldte lungerne med luft, slog sig på maven, og gav, en kombination af abe og Tarzanlyde, derefter sprang han, og udførte en flot saltomortale med videre, som han høstede stort bifald på.

Næste nummer: Nu var der baljeroning, deltagerne roede omkap i en vaskebalje, de havde kun en enkelt pagaj, men det er ikke nemt, baljerne har en tendens til at snurre rundt og nogle væltede, under stor ståhaj og jubel. Det gode ved det hele var, at også de der væltede så ud til at more sig.

Næste nummer: Jeg har aldrig helt fattet, at der blev givet tilladelse til det. Min fine legevojn, der efterhånden var blevet styrbar med førersæde og lad, blev pyntet op med blomster og farvede bånd, og mit fine flag blev sat foran. Så slæbte vi den gennem gaden, anbragte den oven for rampen, der hvor varerne til dagligt blev slæbt op fra kajen.

En hornfanfare, efterfulgt af en trommehvirvel, fik folk til at være stille. Far bekendtgjorde nu: At, et meget halsbrækkende nummer nu ville løbe af stabelen, et køretøj, ført af Axel Ravn og Thorben Cheibel, (Risse C.s, søn) det ville blive et meget farligt nummer. Jeg var nede ved kajkanten, far og Volmer stod i badebukser, parat til at springe, hvis noget gik galt. Nogen gav vognen et kæmpe skub, og nu kom de drønende ned af slidsken, enten var de noget bange, eller også koncentrerede de sig meget om kørslen, jeg mener at kunne erindre, et forskrækket udtryk i deres ansigter. De fortsatte nu ned over kajkanten, og landede i vandet med næsen først. Det var et meget flot nummer, der afgav en serie fortjente klapsalver.

Næste nummer: Den årlige svømmekonkurrence, et nummer, hvor forskellige hold svømmede om kap. Gunhild der var en god og smidig svømmer,

vandt et krus. Der var en tre-fire hold. Man sprang i fra Christiansø og svømmede over til Frederikssø, derefter tilbage igen.

Det sidste hold var nok nærmest til grin. Det bestod af fyrmester Jakobsen, Aksel Hansen, en lille Jøde oppe fra Trydes domæne, og far.

“Den lille Jøde”, havde ikke fået opfattelsen af, at det kun var til pjank det hele. Han svømmede som en gal over havnen og tilbage igen, og var vild af glæde over, at være den der vandt, de andre, var kun nået halvvejs på det tidspunkt.- Han blev tosset, da det viste sig, at der slet ikke var nogen førstepræmie til *det* hold. I en fart, fik man fat i en eller anden vase til ham. De andre lå som sagt og plumrede rundt ude i vandet, brugte alle mulige ufine tricks, holdt hinanden i fødderne, dukkede hinanden og sådan fremdeles.

Jeg var glad, da far slap fra dem og nåede Frederikssø, men på hjemvejen lå de og lurede på ham, den ene dykkede ham, og den anden trak hans bukser af. 1000 mennesker skreg af grin, nummer 1001 det var mig, jeg syntes ikke det var så sjovt. Nu svømmede far hen til den lille trappe, der gik ned til vandet ved broen, han ville noget så gerne op, men det var ikke nemt med alle de tilskuere. Mor forbarmede sig, og gik ned af trapperne og holdt en badekåbe rundt om ham, efterhånden som han krøb ud af vandet.

Dette lidt simple nummer, samlede også godt bifald.

Der var nogle kunstnere der havde fået en sodavand for meget, de begyndte at skubbe til hinanden og en røg i havnen, han skulle hjælpes op, da han ikke kunne svømme. Nogle “ordensfolk” trak dem lidt i ørene.

Jeg, havde fået nogle penge til at købe en is, en sodavand, og nogle æbleskiver. Mor stod i teltet og bagte æbleskiverne, det var Mary Hansen, der ekspederede mig, da jeg ville betale sagde hun; ”skynd dig at gemme pengene væk, dem kan du nok bruge til noget andet, bliver du sulten kommer du bare igen”, jeg var lidt i tvivl, for jeg måtte ikke tigge. Mary fortsatte; vi står her og slider i det uden betaling, så det skulle da bare passe, - og sådan blev det. De solgte også pølser et sted, jeg mødte far, der gav mig en dejlig pølse med brød.

Ellers var det lidt af et svindelnummer med de æbleskiver, der skulle penge i Støtteforeningens kasse, så man kørte med den høje pris af 30 øre pr.stk. Så gav man rabat, 3 stk for een krone. De kvikke opdagede det, og brokkede sig, og som damerne sagde; ”Du kan bare først købe 2, og bagefter købe 1.stk.” de fleste morede sig over det.

Næste nummer: Der var kapsejladss mellem en masse store joller, sikkert øjoller, der i dagens festlige anledning var rigget til med sejl, malet op og pyntet med flag og bånd. Der var een båd jeg kikkede meget efter, og håbede på at den vandt, det var sikkert det flotteste par, hun hed Bitten

Bindeballe og var klædt i et maritimt lille hvidt dress, med sømandshue og sømandskrave, nøjagtig som om det var klippet ud af en eller anden lille amerikansk film. Hendes forlovede, der bar en smart sejlerkasket, havde ligeledes klædt sig i maritime farver. Jeg spurgte mor om hun kunne tro, at de ville vinde, hun mente at de havde store muligheder, da han havde forstand på at sejle.

Bitten havde passet Gunhild, gået ture og leget med hende da hun var lille, og kom stadigvæk ofte i vores hjem. Bitten blev under krigen smuglet med postbåden til Christiansø af Peter Sonne, lå nede i "maskinen" hele dagen, om aftenen blev hun fulgt hen til Ramona, og sejlet til Sverige af Hilmer og Aksel Hansen. Denne illegale rute, der startede i København med bornholmerbådene, var Fyrmester J. P. Jakobsen også med i, *Laksene* hed den.

Fortsat sommerfest:

Den fortsatte på "gloende pæle". Man skulle ned på Eksercerpladsen og se på en fodboldkamp, den har sikkert været meget "vigtig", (det er mit indtryk, at det er alle fodboldkampe, mere eller mindre).

Bryderne:

Da den var overstået, så man et par bryde. Det var et par man havde fået fat i fra Bornholm, der var en dommer med, der uafbrudt kommenterede kampen.

Jeg løb rundt ligesom i min helt egen drømmeverden, imellem alle disse festglade mennesker. Jeg løb en tur ned til havnen, mødte mange jeg kendte.

Nede bag ved den store mur ved Eksercerpladsen, ud mod vandet var der en form for aktivitet. Det var de mennesker der skulle optræde med næste nummer. De var i gang med at lægge sidste hånd på påklædning og sminke. Moster Else, der var en bemærkelsesværdig og flot dame, var klædt ud i lang kjole, en lille vest og en kæmpehat med lange fjer i, det var fantastisk flot det hele, hun skulle komme ridende ind, på den førømtalte "hest". Skuespillerne havde nok læsket sig lidt i varmen, de sad der ved vandkanten, så tumlede Jarl i, råbende og skrigende om hjælp, fordi han ikke kunne svømme. Volmer smed heltmodigt hestehoved og forben, og kastede sig i vandet, hvorefter de begge rejste sig på ½ meter vand.

Måske har det været det kølige vand ? Eller andre grunde? For hesten havde det, man i fagsproget kalder, "slingrende bagkrop". Bortset fra disse små unøjagtigheder, forløb hele forestillingen til alles begejstring.

Dagen fik ende, jeg lå længe i min seng og fantaserede om kapsejls, stærke mænd, en hest med slingrende bagkrop, og pander fyldte med dejlige sprøde æbleskiver, der duftede af sukker og smør.

HESTEN MED "SLINGRENDE BAGKROP"

SOMMERFEST

VI HAVDE FÅET NATTØJ
AF MORMOR

"SØSTER" OG THORKIL

Fyrmesteren paa Christiansø, I. P. Jacobsen, har foruden den Funktion, Titlen angiver, mange andre Beskæftigelser. Han er: Forvalter, Rodemester, Socialborgmester Politiofficiant, Sogne-, Strand-, Brand- og Giftfoged, Mønstringsbestyrer, samt Telegraf- og Radiochef.

ONKEL VAGN

Sommerminder:

Moster Else og Volmer boede nede i *Mindet*. Jeg tror at de havde en helt vidunderlig sommer, de faldt godt i med de forskellige kunstnere, var med, hvor der var fest og farver.

Far og mor skulle til en fest. Moster Else lovede at vi måtte få morgenmad nede hos dem når vi vågnede. Vi vågnede tidligt og begav os afsted mod *Mindet*, hvor de havde lejet sig ind hos fru H.C. Nielsen. Græsset var endnu fyldt med dug da vi passerede Møllebakken, heldigvis holdt sirenerne deres mund lukkede denne dag. Vi ankom til bestemmelsesstedet, der var ikke et menneske oppe, der var ingen liv at spore, men det kom der.

Volmer gav sig til at koge havregrød, det var sundt med en "god bund", påstod han, vi afslog høfligt. Så var der et morgenæg, bagefter en halv krydder, der altid havde været min ynglingsspise, det tegnede godt, der var ost til den halve krydder. Moster Else lavede te. Vi gik i gang med ægget, Volmer forlangte, at der hørte eet helt stykke rugbrød til, det kunne jeg slet ikke få ned, Moster Else gik i forbøn, men der var intet at gøre, at spise mindre tangerede madsvineri, og det skulle foregå i hans hus. Resultatet blev, at jeg slet ikke kunne mase min krydder ned, og jeg måtte se med lange øjne efter den, da fadet blev båret ud. Jeg har det med kryddere som med wienerbrød: Det stykke når jeg aldrig.

Volmer havde mange påhit. En påske fik han lokket os med i vandet, det var ved at flå arme og ben af. En anden gang, fik han mor overbevist om, at det var sundt at spise brød til den varme mad, da det ikke behagede far, blev den ide heldigvis ikke til skik derhjemme.

Far og Volmer skulle ud en aftenstund for at pilke torsk, vi ville noget så gerne med, men far ville ikke have tre børn med, højst et, Axel var den tredje. Der blev nu foretaget en lodtrækning, vore navne blev skrevet op, de blev puttet i en hat og lodtrækningen foregik, det blev Axel der vandt. Jeg vil ind til andet er bevist, påstå: At der stod Axel på alle tre sedler. Gunhild og jeg måtte så nøjes med at stå oppe på *Juels*, og se dem ligge derude og vugge på vandet.

En anden gang i sommerens løb, skulle far og mor afsted igen, til en eller anden fest. Volmer og Moster Else puttede os denne herlige sommeraften tidligt i seng og ville lige gå en lille tur. Vi kom forfærdeligt op at skændes, det kunne de høre henne fra gaden. Volmer kom tilbage, og formanede os, han stod nede på gaden og råbte op; "Nu skal jeg sige jer een ting"! min søster fortsatte; "Ja og det er ikke to ting".-- Som en raket, fór Volmer op til os, lappede os nogen over nakken og forsvandt igen. Jeg hørte Gunhilds svage protester om, at det havde han slet ikke lov til og hun ville klage til far.- Vi blev enige om, at det nok ikke var klogt at klage.- Når vi sådan lå og ikke kunne sove, så hang vi ud af vinduet for at se, hvem

der gik forbi. Hvis far fandt ud af det og kom op, skyndte vi os i seng igen og lod, som om vi sov.

Mange gange stod der mennesker nedenfor husets gavl, for at tyde hvad det var der stod på den sten i murværket. De kunne ikke læse det. Vi, der kunne det uden ad sagde højt, sådan lidt gemt bag gardinet: *Enten du est i lyst eller nød, så tænk på krist i pine og død*. Folk takkede højlydt, og tit kastede de penge op til os. Pengene gemte vi, for det stred mod fars moral at vi modtog dem. Vi købte slik i smug, i butikken.

Engang købmand Poul Hansen fik et læs brænde sejlet over, ansatte han alle de børn der ville hjælpe ham med at slæbe det op, vi var mange, så det gik som en leg, ind imellem fik vi en sodavand, sodavand der ellers kun var noget, man fik ovre på *Månen*. Da det hele var oppe, fik vi betaling. Vi ville ikke modtage noget, for det måtte vi ikke. Men vores protester trængte ikke igennem, så vi fik hver et beløb, som vi ikke turde komme hjem med. Vi gik ind i forretningen, og omsatte det til slik, som vi spiste inden vi kom hjem. Mor snakkede med os om det, og det endte med, at vi i lighed med andre børn måtte tjene en skilling, men skulle fortsat være opmærksom på, at man sagtens kunne hjælpe andre mennesker, uden med det samme at stå med en udstrakt hånd.

Nede i Strædet boede "Tante Asta", det var ikke min tante, det var Helles, men det var et sted hvor vi børn var meget velkomne, vi sad tit derinde som sild i en tønde, tante Asta havde altid noget nybagt af en eller anden slags, hendes mand hed onkel Dres

Lidt længere nede boede skrædderen, Emil Hansen, en statelig mand, han havde noget at gøre med min legekammerat Hans, for når han fik øje på ham, råbte han efter ham og skulle have ham til at løbe købmandsærinder, eller hente brænde, så vi sørgede for, at holde os lidt uden for hans synsfelt. Nede i samme ende boede en der hed *Hack Kampmann*, flink mand, en af de der gjorde øen særpræget. Han var tilflyttet og gift med en øpige. De havde en overgang noget familie, der kom til øen under krigen for at fiske boende. Manden hed Ricard Bindeballe. Mange, mange år efter hørte jeg en mand tale bornholmsk, ude på Frilandsmuseet i Lyngby, han havde en kasket på, og var ansat derude. Jeg tillod mig at spørge, ganske rigtigt det var ham.

Familien flyttede senere ned i *Bombemagasinet*, hvor de foruden deres søn Vagn, havde en lille pekingeser der hed *Ming*. Kampmann stod tit og råbte efter den, jeg tror den havde en opfattelse af, at den kom når det behagede den. En dag var jeg sendt ned til postbåden, for at hente en pakke kød mor havde bestilt. *Og så er det Lange, råbte postbådsføren*. Jeg hankede op i

kødet, hunden kunne lugte det og fulgte med mig hjem, den var ved at opgive mange gange, men hver gang fik den lov til at lugte til pakken. Mor kunne slet ikke forstå hvor jeg blev af. Far brød sig ikke om hunde, så det var ikke nogen god ide at slæbe hunden med hjem, men mor sagde, at jeg måtte lege med den en time, så skulle vi lade den gå. Dels var det jo andre menneskers hund og dels var der det med far. Mor sagde; at vi var nødt til at give den lidt fars, for ellers var det synd at den var gået med. Hunden blev lukket ud igen, men kun for at stille næste dag, i håb om at der var mere fars.

Rottejagt:

Rotterne var blevet en plage, de smædskede sig med mågeunger ude på Græsholmen hele sommeren og kom så svømmende over til de beboede øer, når det blev vinter, de svømmede i større og mindre flokke. Man skød rotter på livet løs, det var en større sport. Eller man fangede dem i fælder, levende eller døde. De levende blev sænket ned i havnen, hvor de stakkels dyr fór rund i buret, til de efter en rum tid druknede. Man kunne aflevere halerne oppe hos fyrmesteren, så fik man 10 øre. Vi købte også en fælde, efter at vi havde plaget far i lange tider, om at være med i denne indtægtgivende forretning. Under den gamle fyrmesters tid, var der nogle snedige, der pakkede en pind ind i papir, for de havde opdaget, at han bare sagde; "Ja! smid den i kakkelovnen". Det var far der opdagede denne unøjagtighed inden hele garnitionspengekassen blev tømt, for der var mange pinde på øen. Nede ved *Juels* var der en stor skarnkasse, der var mange rotter, der stillede vi vores fælde. Henning Jensen havde nogle i forvejen, han var os meget behjælpelig med at spænde den, for hvis den ikke stod helt ude på kanten, så kunne rotten snuppe pølsen uden at fælden smækkede. Der var andre der fangede rotter på det sted. Henning mente at de smækkede vores fælder for at vi ikke skulle fange rotterne. Det var sikkert ikke meningen at de skulle udryddes. Den gamle visdom; med aldrig at slagte den høne der lægger guldægget, var sikkert ikke så fjern.

Desværre blev denne guldgrube lukket. Det var læge Jensa Thøer Sørensen der havde læst et eller andet om, hvor farlige rotter var, og syntes ikke at det var noget små børn skulle omgås, de kunne både bide og smitte, og det har hun sikkert haft ret i. Som protest smed nogle store drenge en håndfuld døde rotter på hendes trappe.

Volmer ankom et efterår med et lille fint glatløbet gevær på 9 mm, det kunne både skyde med kugler og med hagl. det var godt til rottejagt. Aksel Hansens søn Finn løb rundt med en alt for stor *voksenkasket* på, der sikkert var hans fars, den tog Volmer og puttede i en cigarkasse, og invi-

terede så Aksel Hansen til at forsøge at ramme kassen med omtalte gevær, som han hånende havde kaldt en legetøjsbøsse. Han indrømmede, at det var meget bedre, end han havde kunne forestille sig. De gik nu hen for at se på kassen. "Prøv at åbn den"! sagde Volmer. Det gjorde Aksel Hansen og udbrød: "Jamen det er da Langes kasket". Far syntes ikke, det var morsomt, - Volmer måtte den tunge vej til butikken.

Købmanden var også ivrig rottejæger, han lå på vores vaskehusloft og skød de rotter der spiste hønsenes mad. Han fik en, da de skulle ned for at fjerne den, var der to. Far mente også at han nåede at se, at der var en der sprang ud af et hul, i det samme som han skød. Købmanden var meget stolt af det skud.

Engang købmanden og far havde været på andejagt i dennes båd, kom der flyvende et par ænder hen over deres hoveder. "Dem snupper jeg", sagde købmanden, men skød forbi. Ja ja sagde han, men de fik sig da en mægtig forskrækkelse.

Janus kom med en due der var kommet til skade i en antenne. Vi fik rigget et kaninbur til, hvor duen kunne sidde og komme til hægterne, den var da også ved at være på højkant, men en morgen var den død, en rotte havde klemmt sig ind under lågen og dræbt den, der var blod over alt, så det var ikke gået stille af, vi tænkte meget på det stakkels dyr der ikke kunne komme væk. Vi følte os lidt skyldige i dens skæbne.

I Gaden og Strædet var der åbne kloakker. Når man løftede et kloakbræt, kunne man se rotterne løbe dernede. Nu blev der gjort noget effektivt, en ekspert kom over på øen, "Rottefritz" hed han. Det var vel næppe det, han engang var døbt, men noget han blev kaldt, han lagde masser af gift ud. Samtidig blev alle kloakrenderne lagt i rør, det må have været en bekostelig affære at brække Gadens og Strædets brosten op, og lægge rørene ned, det samme gjorde man på Frederikssø.

"Pingeling" blev han kaldt, denne mand der gravede rørene ned, en rar og gemytlig fyr, der altid lavede sjov med os. Da "Pingeling" gravede ovre på Frederikssø, stødte han på nogle menneskeknogler. Jeg løb hjem efter far, og råbte; at de havde fundet en død mand. Far var meget interesseret i alt om gamle dage, så han fortsatte lidt med at grave ud.

Der kom besked fra lægen, der også havde hørt om det fundne døde menneske: At ingen måtte foretage sig noget, før hun havde foretaget ligsyn. Det udløste almindelig jubel, den begravede havde måske ligget i jorden i hundrede år. Bortset fra det, stoppede far og sendte bud efter en mand fra museet i Rønne. Jeg tror der både lå en mand og en kvinde, de lå ind under huset. Om natten fantaserede jeg om, hvordan de stod op af graven, og kom efter os, fordi vi havde forstyrret dem. Ingen der ikke har oplevet det

skal tro, det er morsomt at blive forfulgt af sådanne nogle raslende skeletter. Der er gravpladser på Græsholmen, men denne her var ældre. Hvem det kunne være der lå der, fandt de aldrig ud af. Man kan gætte på strandvaskere, eller måske fiskere fra Bornholm.

Vrede forældre:

Vi kunne godt pådrage os vores forældres vrede, som da Axel og Gunhild i et øjeblik vanvid, begyndte at smide sten ind i hønsegården, og morede sig med at se hønsene mase som gale for at komme ind af den lille lem samtidig.

Eller da jeg, sammen med Kjeld nede fra Rugmarken fandt på at lave et lille bål under vores trappe. Vi tog et tykt jernrør, fyldte det med papir, satte det på to halve mursten med luft imellem, og stak ild i bunden.

Kjeld gik hjem, så han gik fri. Medens jeg i min naivitet fortsatte, uden tanke for, at røgen selvfølgelig trængte ind i huset og at mor kunne se det hele fra kældervinduet hvis hun havde ærinde dernede. Mors lugtesans var ikke så ringe, så det varede ikke længe, før hun var på sporet.

Jeg vil aldrig glemme det, pludselig sad hun inde i vinduet og betragtede mig, jeg skyndte mig at tage røret med ud og løbe min vej. Det næste jeg hørte var fløjten, en gammel spejderfløjte fra fars spejdertid, som de brugte til at hidkalde os. Hos Finn og "Søster", fik de en trillefløjte, så vi kunne høre forskel. (Fløjten, der ellers kunne lyde så rar når det var saftvand og kage, den meddelte at der var serveret) Lød nu uhyggelig, med sin modbydelige skærende, umelodiøse lyd.

Jeg tænkte på at flygte, men hvorhen? Selvmord var der ligesom ikke tid til, selvom det havde de haft rigtig godt af, når det var på den måde!.

Efter moden overvejelse, og efter at ha' hørt fløjten flere gange, vendte jeg hjem. Jeg fik valget mellem at komme i seng resten af dagen, eller at få en endefuld i den bare, det er et svært valg, men det blev ved det der med den bare. Det var min første og eneste endefuld, det var på ingen måde noget mine forældre gik ind for. Mor lovede ikke at fortælle det til far eller min søster, med mindre de selv opdagede det på en eller anden måde.

Jeg havde svedet mit pandehår, og det fik jeg en masse tid til at gå med at klippe af. Hele middagen var næsten til ende da Gunhild udbryder; "Han har klippet sit hår"!- Nej se det er brændt!. Jeg var ikke ret begejstret for hendes interesse for min person. Far der sad lidt fraværende, vågnede op til dåd.-- Ja så skulle vi ligesom det hele igennem igen.

Næste gang vi skulle lave ulovlig afbrænding, sørgede vi for at komme på den anden side af voldene, hvor vi i øvrigt heller ikke måtte komme da vi var små.

Når vi fandt en sildekasse i klipperne, tog vi den med hjem, med en eller anden ide om, at det var vores. Vi var i dette tilfælde Kjeld og jeg. vi havde mange kasser og byggede nogle gode huler af dem. En dag satte vi dem op af huset på skrå. Når så de gamle trissede forbi, for at komme ned på lokummerne nede ved *Jules*, så sad vi bag kasserne og væltede dem med et brag. De gamle der gik i deres egne tanker blev forskrækkede og gale til følge, hvad man vel ikke kan fortænke dem i. Efter vores opfattelse var det os selv, der havde bjærget kasserne, og da vi ikke gad lege med dem mere, slæbte vi dem ud på brohovedet og smed dem i vandet. Aksel Hansen havde åbenbart en anden opfattelse, for han kom farende, og var splitter tosset over vores lemfældige omgang med strandingsgods. Han truede både med politi og brandvæsen, - det så vi nu ikke aldrig noget til.

Broberg:

Henne i Gaden, eller især Strædet, boede orlogskaptajn Christian Broberg. Han var pensioneret fra flåden, han boede sammen med sin kone Dagny. Han var et kapitel for sig selv. Et galt spektakel, men alligevel et godt menneske. Vi morede os meget med at drille ham til vandvid, sådan en stribe børn der løb forbi hans dør, havde hver sin kæp, og bankede på døren med den, han kom hver gang stormende ud og løb efter os. Een gang fik han fat i Gunhild, men kun hendes halstørklæde, som hun smøg sig ud af. Vi løb med et hav af forbandelser og eder bag os. Vi troede ikke, at vi så det halstørklæde mere, men næste morgen hang det på vores dør. En anden gang var vi inde i hans have for at hugge æbler, han overrumplede os, og svor død og ødelæggelse, magen til ubehøvlet afkom havde han aldrig set. Lidt efter bankede det på døren, vi blev bange da vi så det var ham, vi troede at han kom for at klage, nej han kom bare for at høre om vi ville have en kurv æbler.

Når han sad oppe på sit lokum lukkede han ikke døren, så kunne man se ham sidde der. Han havde et lille hus med have og flagstang. Han var et yndet mål Nytårsaften. Nogle unge mennesker hejste hans lokumsspand op i flagstangen, desværre knækkede snoren og spanden kom tordnende ned, man må håbe at de nåede væk i tide.

Jeg kom til øen på en lille tur som ungt menneske. (Jeg skulle hilse Broberg fra mine forældre). Jeg fik en kongelig modtagelse. Han havde lige købt et stykke oksekød, som han ville tilberede, og jeg skulle bare sige, om jeg ønskede suppe, steg eller med peberrod, og om jeg ønskede vin eller øl.

Se det var en helt anden mand end jeg erindrede. Hvert år modtog vi julekort fra dem, han fortalte om øen, og at *Dagny havde været på bedding, og var skøn som aldrig før*. Brobergs besøgte os engang i Blåvand.

De kom sammen med Valdemar Jørgensen, som de ferierede hos i Varde.

Han var ved at drive "Valde," hvis tålmodighed kunne ligge på et meget lille sted i forvejen, til vandvid med alle "de gamle historier".

Far og mor var til Nytårsaften henne hos Brobergs. Dagny gik lige inden kl. 2400. og riggede glas og kransekagestykker til, det hele var afmålt, men uheldigvis stod vinduet på klem, og vi huggede nogle stykker.

Man kan næsten gætte på, hvilke eder og forbandelser der er regnet ned over det stakkels menneske, da antallet ikke passede.

Dagny fortalte: At da Broberg, stod ud med flåden, under første verdenskrig, stod kvinder og børn og vinkede med tåreblændede øjne. Pludselig råbte Broberg, da skibet var lidt ude;" For guds skyld Dagny, hvad der end sker, så betal ikke skrædderen for denne nye uniform"!.

Brobergs havde guldbryllup, det var en stor dag, der var mange med til festen, mine forældre var selvskrevne. Der kom nogle telegrammer, og hver gang vi løb ned med et, vi var en flok, fik vi en småkage. Det ebbede ud i telegrammerne, så gik vi rundt på øen og plukkede vintergækker og pinse-liljer, afleverede dem, og høstede meget ros samt småkager. Men det er be-hersket hvor mange vilde blomster man kan få fat på. Så vi måtte ligesom hitte på et eller andet. Vi gik ind i Lods Bertelsens have, der var et hav af vintergækker, vi tog lidt, sådan meget forsigtigt, det gjorde vi mange gan-ge, og høstede fortsat bifald, selvom Dagny ikke kunne forstå hvor vi fik alle de vintergækker fra, hun så aldrig nogen, når de gik tur.

Hvis ikke hun kunne forstå det, så kunne fru Bertelsen, der forklarede os sin uforbeholdne mening om os. Vi kunne forberede os på, at med næste postbåd var der en politibetjent, og han tog os sikkert med.

Jeg var meget bange for denne betjent. Mor snakkede med hende. Det viste sig, at hun syntes at det var godt fundet på, men ville bare forskrække os lidt.

Lods Bertelsen havde en meget lang kikkert, med jævne mellemrum kom han hen på *Juels*, lagde den lange kikkert andægtigt i hænderne, støttede albuerne på volden, lukkede det ene øje, og kunne så i lang tid stå og betragte et eller andet skib.

Husker jeg rigtigt, hed deres datter Tove, hun kom og hilste på os en gang imellem. Jeg havde engang fået fat i et spejl og en kam, hun spurgte om jeg var blevet forfængelig, jeg kunne ikke svare, --jeg vidste ikke, hvad det var.

De 10 skibbrudne:

Vi har en skål, 22. cm. i diameter, kalypsorød, med hvid uregelmæssig tynd kant. I bunden er en cirkel og inden i cirkelen er et billede af vores hus, vores dejlige hus, med så mange minder. Huset er der, med den skorsten det er født med, en høj, slank, smuk skorsten, som desværre er pillet af. Man ser de to vinduer mod syd, der hvor vi havde vores to stuer. Mod øst

ser vi stuevinduet og vinduet ovenover, hvor mor og far havde deres soveværelse. I baggrunden vaskehuset, et stykke af den høje vold ind til haven, i volden er "Palivaren", det hus havde Henning Køie til at sælge sine billeder fra i mange år. Jeg ser entredøren og en trappe. Jeg tænker på et gammelt fotografi far havde, der står mange børn på trappen, sorteret efter størrelse. Carla, Emma, Gunhild, Annie, Helle, og Finn. Det er fra den 12. Maj, 1931, der er Gunhilds fødselsdag. Det er mange år siden, det er en mindernes trappe. Hvor blev de af alle sammen? Hvor gik de hen? Når jeg ser den trappe tænker jeg altid på det billede.

Hvis man vender den kalypsorøde skål om, ser man der står skrevet :

Dato, 4 & 5 juli. 1935. Til Minde om de 10 Skibbrudne.

Den skål er i handel og vandel sikkert ikke meget værd, men for mig har den stor værdi. Den minder mig om mine forældres kolossale hjælpsomhed over for andre mennesker.

Der var ikke tale om forliste mennesker, sådanne har vi huset sidenhen. Det var mennesker der var kommet med postbåden, men ikke kunne komme med tilbage, da den ikke sejlede grundet tiltagende storm. De stod nu og hang nede ved kajen. Hotellet var fuldt optaget, og hvad gør man så? Far var på vej hjem fra vagten, da han så disse mennesker, han gik ned for at høre om de havde problemer, og foreslog dem, at de gik hjem med ham, så skulle det hele nok løse sig.

At mor tog det som en selvfølge, at far kom slæbende hjem med 10 mennesker, - det var da helt klart.

De fik travlt med at finde alt hvad huset kunne formå af madrasser og sengetøj. Mor havde altid noget mad på dåse eller henkogte ting. Da det var unge mennesker gik alle til den, alle hjalp til med det hele, så det gik så fint som det kunne.-- *Vi modtog det før omtalte fad 14 dage efter.*

Man har tid efter anden noteret sig, at det ikke er alle, der har lært at sige tak --- det er nok lidt synd for dem.

Een anden gang kom far hjem med en ung mand på 17 år, - helt opløst i gråd, han var blevet agterudsejlet af postbåden. Mor fik endelig ud af ham, at han var på en eenmandstelttur på Bornholm på 8 dage, og hans telt stod i Gudhjem, der var ingen der savnede ham, så ulykkens omfang var ret begrænset. Da han havde snøftet af, fik han et måltid mad og en seng.

GUNHILD OG AXEL

THORKIL GIVER HØNSENE KORN

TRAPPEN MED BØRNENE

GUNHILD OG BITTEN

MOR BÆRER VAND

THORKIL

GUNHILD OG THORKIL
MED KANINERNE

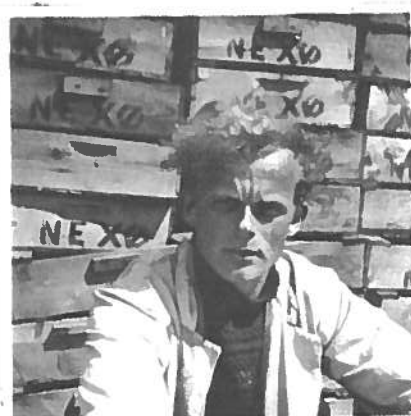
FASTELAVN. DE TO
NYDELIGE DAMER
ER MARY HANSEN &
CHRISTA JAKOBSEN

LILLETÅRN SET FRA GYLDENLØVE

HAVNEN MED "RAMONA" OG "MARGOT"

HENNING KØIE

VORES HUS "GAMLE KRO"

GUNHILD MED THORKIL

Kongebesøg::

Der må have været nerver på og masser af travlhed før et kongebesøg, det er før min registreringsevne var på det højeste, at besøget fandt sted.

Kong Christian den X og Dronning Alexandrine var på besøg, samt Prins Knud og Caroline Mathilde.

De blev vist rundt på øen af fyrmester Vilandt og Pastor Hansen, samt øens læge, Norman Hansen. Da de havde været rundt på øen og modtaget et traktement hos fyrmesteren, samlede de sig på havnen. Der var nogle meget flotte søofficerer. Gunhild der ikke var ret stor, sagde; "Mor! ham der med de blanke knapper, er det kongen"? Kongen der stod i nærheden sagde: "Nej min ven, det er såmænd bare mig".

"Georg Stage"

To gange om året blev broen svunget op, med mindre den skulle males eller repareres. Det så mærkeligt ud, der hvor man normalt kunne gå over, var der et stort gab. Hvis det var en længere omgang, så blev der spændt et tov imellem øerne, og en båd blev anbragt således, at man kunne trække sig frem og tilbage, det var meget spændende.

Men to gange: Når Argus kom med de årlige forsyninger, og når skoleskibet "Georg Stage" kom. Skoleskibet var et kapitel for sig selv. Skibet kunne man iagttage flere timer før det lagde til. Det var meget flot når det kom sejlene og lod sejlene gå. Man kunne høre kommandoråb fra skibet og så drengene kravle rundt i rigningen.

Lods Bertelsen var allerede ude ved skibet i den lille lodsbaad, der blev roet eller sejlede for sejl. Han havde i dagens anledning trukket i sort uniforms-lignende tøj, blå skjorte, pressede bukser og kasket med hvidt huebetræk. Skibet "varpede" sig ind ved hjælpemotor, det er stort, når det ligger ved kajen. På en måde passer det flot til bygningerne, når man tænker på, at havnen er anlagt til sådanne skibe.

Om aftenen var der Georg Stage bal, hvor eleverne svang sig med øens piger. Forinden optrådte de på forskellig måde. De satte deres både i vand, og roede om kap med hinanden. Det var meget flot, når de i deres uniformer, under kommando, taktfast roede gennem havnen.

Man skød en redningsraket af over fra Frederiksborg, etablerede en forbindelse med en redningsstol. Drengene fik nu en tur i stolen. Den sidste var skibets styrmand, som de lod "hænge" lidt der ude. Han var i sin flotte uniform, og bad så mindeligt om nåde, men intet hjælp, pludselig slap drengene tovenden, og styrmanden faldt i vandet med et kæmpe plask, under stor moro.

Næste dag var de klar til afgang. Kaptajnen var oppe og tage afsked med fyrmesteren, gik ombord ved fløjten fra bådsmandspiben.

Skibet lagde fra, drengene råbte hurra og svingede deres huer. Det blev forsigtigt ledet ud af Nordhavnen. Da det var fri af alle skær, satte de sejlene. Det var fantastisk smukt, når alle sejlene blev fyldt med vind. En fortryllende oplevelse var til ende. Der var en hel afmatning bagefter, det var næsten ikke til at forstå, at det varede et helt år, før skibet kom igen. Til sidst, kom det ikke i flere år, grundet minefare, det var et stort savn.

Argus :

For et par år siden tog vi til det årlige kræmmermarked i Mørkøv, i Vestsjælland. Vi var taget derud for at gå og snuse lidt, uden planer om at handle ret meget, andet end et enkelt krus øl.

På et marked af den type, er der meget ragelse. Vi nærmede os en stand med malerier af forskellig tvivlsom art. I græsset stod et billede, der med det samme fangede mine øjne på lang afstand, "det er Argus" sagde jeg til min kone, hun svarede; „det har du da ingen mulighed for at kunne se på den afstand", jeg svarede; at der kun fandtes et skib i verden, der så sådan ud, og det billede køber jeg.

De forlangte en ublu pris af 650 kroner, hvilket jeg ikke ville give. Jeg kredsede rundt om billedet et par gange. „Nå er du varm", sagde sælgeren, måske, men ikke til den pris. En time senere kom jeg forbi igen, prisen var den samme. Jeg ville ikke ofre så mange penge på det billede, men fortalte ham hvad billedet forestillede, og vi fik en hyggelig snak.

Da vi gik hjem, sagde Else Margrethe; „er du sikker på at du kan leve uden det billede", selvfølgelig kan jeg det, svarede jeg. Det kunne jeg også, men kun en nat. Jeg erkendte næste morgen, at jeg faktisk ikke havde lukket et øje hele natten. I nattens løb havde jeg gennemlevet, hvad jeg havde oplevet med dette skib. Min kone har stor forståelse for mine ønsker i den retning, så vi skyndte os at spise morgenmad, og kørte ud til markedspladsen igen.

Nu var gode råd dyre, for nu regnede det ret kraftigt og ham med billederne havde valgt at blive hjemme. Vi gik og så på græsset hvor manden havde haft sin "stand" i går. Jeg var helt slået ud, men vi fandt en nedtrampet tynd lille pæl, med navnet: Weinrich. Efter lidt søgen i telefonbogen, fik vi skudt os ind på manden, og begav os afsted for at få Argus i "sikker havn". Der er ikke tale om noget stort kunstværk, men i lighed med skålen fra de 10 "skibbrudne", har det for mig, uvurderlig værdi.

Når far meddelte, at Argus kom den og den dag, så var alt reddet, vi ville meget hellere have det, end det andet skib der hed Absalon. Flere timer før den kom til syne, var vi oppe for at spejde efter den. Jeg kan huske engang der var noget festlighed henne hos Broberg, da var det min opgave at meddele når den var ved at være i havn. Jeg syntes at den nærmede sig med stor

fart, og løb ned for at meddele mig. "Det kan da ikke passe", sagde Broberg, "hvor langt er den ude"? spurgte han, jeg viste med fingrene, ca. 7 cm. Det udløste almindelig latter. Jeg tænkte på, hvor meget den fyldte i horisonten, og ikke hvor langt den var fra øen. „Jeg går med for at se", sagde Broberg, og han sagde; "tænkte jeg det ikke nok", det varer mindst en time, før den er i havn.

Som sædvanlig steg lods Bertelsen ned i lods båden, med blankpudsede sko og hvidt huebetræk, der var stil over det når Argus kom. Det kæmpestore splitflag var hejst om morgenen.

Nu blev skibet langsomt og forsigtigt lodset ind gennem det Nordlige indløb. Der blev smidt tynde kasteliner ind, hvori der var bundet sværere tovværk, som man igen benyttede til at trække de tykke fortøjningstrosser ind med. Løsslupne morsomme bemærkninger gik fra skib til kajen og omvendt. Nu kom kokken ud, ham der altid var så flink og gav os lækkerier, og de kom op nede fra maskinen. Der var fars gamle ven, Snack hed han, han havde en papegøje i et bur, han viste frem, ligeledes kunne han nogle korttryllekunster, som vi var meget imponerede af.

Der blev sat to landgangsbroer, en til gods, og en til passagerer.

Fyrmesteren der er øens overhoved og forvalter, samt alt muligt andet, gik ombord. Han blev højtideligt modtaget af kaptajnen, og de gik op på Broen for at tale om hvilke forsendelser der var med, hvad der skulle med tilbage, og så videre. De modigste af drengene, gik nu en meter op på landgangsbroen og tilbage igen, så halvanden meter, og sådan fortsatte det til alle var oppe.

Vi fik nu lov til at gå rundt på hele skibet, vi var nede i maskinen og se det kæmpestore maskineri, alt var malet flot op i røde farver, messing og kobber var pudset op. Argus havde et stort maskineri, dels skulle den kunne sejle i alt slags vejr, og manøvrere under vanskelige forhold.

Den var også konstrueret, så den kunne bryde is, hvilket man så på dens runde forstavn. Den var tit det sidste skib der selv sejlede rundt i vore farvande for at samle afmærkninger op, inden isen lagde til, og isbryderne kom ud af deres sommerhi.

Efterhånden som vi blev kendte med skibet, begyndte vi at lege "tag fat", det blev vildere og vildere, vi styrtede rundt i de to lange gange, til nogen irritation for enkelte besætningsmedlemmer, men de fleste syntes at more sig og glæde sig på vores vegne.

Der blev læsset mursten af, der var mange, de gik i bundter fra hånd til hånd, blev så sat på trillebøre. Der var mange børe, de holdt og ventede i en lang række. Når en bør var fyldt, blev den kørt hen til den skrå rampe der førte op til gaden, her blev et langt tov blev sat i dem, og nu blev mand og bør hevet op af en flok, der under humor og jubel trak i den anden ende.

Denne trækkende flok, bestod tit af kvinder og børn.

Der ankom en kæmpe dieselmaskine til at trække øens el-værk, den var meget tung, skibets spil jamrede og klagede sig under vægten. Den blev sidenhen slæbt op til "Sirenen" af et stort antal mænd der trak. Først en talje for at få den op fra havnen, så ellers rå mandekraft, for at slæbe den en seks syv meter af gangen. J.P.Jakobsen ledede dette arbejde, hvor alle trak samtidigt under hans vejledning. Vi drenge hjalp også med, da vi nåde lidt forbi købmanden, blev der sendt et par mand efter øl og sodavand, hvad der mindede mig om, hvor værdifuld jeg var, og ingen bebrejdede mig, at jeg bøsede i lighed med de andre.

Da vi igen lagde os i selen, var der en af herrerne, der "slap en mægtig en", vi kom til at grine, og måtte opgive at trække. Man tog fat igen, det gentog sig et par gange, men alt får en ende, også i dette tilfælde.

Besætningen fra Argus fordelte sig lidt til fyraften. Kaptajnen og de nærmeste officerer var sammen med et par af øens spidser, inviteret til middag hos fyrmesteren. Far kendte flere fra sin tid ombord, de kom til middags-selskab hos os, hvor der også var nogle af vores øvenner med.

Fin stemning fra begyndelsen til den lyse morgen, som man skal lede længe efter. Aksel Hansen kom med en laks, det var meget flot, og ikke som i dag, hvor man tager en laks fra supermarkeds frysedisk til ingen penge. Vi lånte også hans rejsegrammofon. Han har sikkert haft mere end fire plader, men vi hørte altid de samme, igen og igen. Mor var eventyrlig til at stable en flot middag på benene af en eller anden type, der var altid rigeligt, og det var altid velsmagende, fra skibet havde de gerne noget øl med.

Med stolthed viste jeg min model af Argus frem for besætningen, der godt kunne forstå at jeg var glad for den, selvom jeg syntes, at de for at drille far, kritiserede den lidt vel meget, det var synd for far.

Det var tid at sige "godnat", til disse flinke mennesker, det var nu trist, for det gik lige så godt. Meget søvn blev det ikke til, dels var hovedet fyldt med indtryk, og dels var huset ikke isoleret til en støj af det omfang.

Grammofonen spillede, og sømændene sang og dansede. Grammofonen spillede de før omtalte fire numre, nemlig: Hvad vil du i den grønne skov Janette, der er jo`tir`og løv`er ja det æ det.--- Mola Mola mak mak -- Kalle Kalle Kalle fra Skåne----- og Hvem er det, der banker på mit Bøgetræ. Og så forfra og forfra igen, afbrudt af latterudbrud og glade råb. Den gode, fine og sikkert mere stilfulde servering var slut hos fyrmesteren, så nu kom de med rundtgående guld på ærmerne ned, for som de sagde; „at kontrollere, om det gik tilforladeligt til”.

Gunhild og jeg stod op af sengene, listede ned og så gennem nøglehullet, da vi havde kikket lidt, sagde jeg; „lad os gå op igen, mor er så fjollet”. Næste dag kunne man notere sig, at de voksne var lidt pirrelige.

Det var i det hele taget en trist dag, det var i dag Argus sejlede. Jeg stod nede ved skibet og hang, da de pakkede de sidste ting ombord, slog lugerne til, og spændte spillet op. De korte trut fortalte, at nu var det nu. Landgangen faldt med et brag, Jeg vekslede et par ord med hovmesteren Snack, han stod i sin fine hvide hovmesteruniform, knappet helt op i halsen. Jeg råbte til ham, at jeg ville vinke ude fra brohovedet. Nu blev fortøjningerne taget, skruevandet plumrede op i havnebunden, man kunne høre at den store maskine var begyndt at arbejde, den sidste trosse ramte vandet før den blev hevet ombord, finderne blev bjærget, og tovværket blev "ringet" op. Jeg spænedede alt hvad jeg kunne, jeg havde stillet mit flag frem, selvom det blæste, stillede jeg mig op på pullerten helt yderst, oppe fra den svingede jeg flaget frem og tilbage. De vinkede fra kommandobroen til mig, og råbte et eller andet jeg ikke forstod. Snack kom frem på agterdækket, han stod der og svingede med armene, lige så længe jeg kunne skelne enkeltheder på skibet. Det var en vemodig dag, der var ikke noget at tage sig til, jeg gik nærmest og dryssede rundt resten af dagen.

Klipper giver ikke efter:

Det var kun rigtigt når det var Argus der kom, hvis det var Absalon var det forkert. En sommer hvor Storebrønd tørrede ud, kom Argus med vand, det blev pumpet nede fra skibet op i Storebrønd. Slangerne var ret utætte, så der hvor det sprøjtede ud, satte man baljer og spande under, for at bjærge de kostbare dråber. Det var kun fyrfolkene der havde rindende vand, resten måtte hente det ved forskellige haner, det samme gjaldt elforsyningen, kun fyrfolk, resten måtte klare sig med petroleumslamper.

Jeg ville også gøre mig nyttig og hentede mine små spande og kar, men stenene var blevet glatte, jeg gled og knaldede nakken i klippegrunden, som bekendt ingen evne til at give efter. Jeg erindrer at husgavlen "væltede" rundt og rundt, jeg prøvede at rejse mig, men kunne ikke. Der stod nogle børn lidt derfra. Kjeld nåede først frem; "han bløder" skreg han, og det var ikke helt ved siden af, jeg havde slået et stort hul i hovedet. Børnene bar mig ind til mor, der gik i gang med at rense såret, vandet i vaskefadet var helt rødt. De måtte holde mig oppe, for det svimlede lidt hele tiden, og jeg "sejlede" væk et par gange. Mary Hansen kom nu løbende og hjalp til, hun havde hørt at jeg skreg, de fik såret trukket sammen, og lagt en anselig forbindelse på hovedet. Den dag i dag har jeg stadigvæk et ar til minde om faldet. Det var ikke bare ulykke, for det gav en del medlidenhed og interesse, selv når jeg passerede onkel Dres, så han medlidende på mig, og konstaterede, at jeg stadigvæk havde bind om hovedet. Han kaldte mig altid "Korte", jeg forstod aldrig hvorfor, men selvfølgelig fordi jeg hed Lange.

Fugleplageren:

Christiansø var en god mellemlandingsstation, for fugle under træk der var blevet trætte i vingerne, de skulle nok hurtigt videre, for der var sikkert ikke så meget at leve af. Nu har jeg set at man fanger dem i net, men dengang foregik det i et bur. Man smed lidt korn inde i buret, fuglene blev interesseret, og fandt ind via en lille sluse, men kunne ikke finde ud igen, når man nærmede sig fælden flygtede de ind i en lille kasse, så skød man en lille lem for, og kunne nu tage fuglene med fingrene.

Der blev nu forsigtigt sat en lille aluminiumsring på benet med et nummer, som omhyggeligt blev registreret i en bog, der siden endte inde på Zoologisk Museum. Man havde nu mulighed for at finde ud af, hvilken vej fuglene trak ned gennem Europa.

Der var en fisker der lukkede fuglene ud, han syntes det var synd. Han havde heldigvis ikke disse tanker at slås med, når han trak en stor torsk op med en krog langt nede i halsen. Han kaldte ornitologen for *Fugleplageren*. Der kom en ung ornitolog over, han hed Arne S. Dyrebog, han blev sidenhen direktør for Københavns Zoologiske Have. Jeg havde for 23 år siden opstaldet geder fra Zoo's legeplads. I forbindelse hermed kom han forbi. Han gik rundt i vores stuer og så på billederne, så sagde han; "Christiansø", det er da ikke fyrassistent Langes søn", det måtte jeg så indrømme. Far var meget interesseret i det med fuglene, han hjalp med at ringmærke en masse. Tit kunne han få fat i nogle, der var stødt ind i fyret, hvis de var blevet blændet. Da de somme tider kun var fortumlet af slaget mod ruden, så kunne han fange og mærke dem. Hvis de var døde, sendte far de mest sjældne ind til museet. En overgang skindlagde han også fugle, han havde mange i cigarkasser, men der gik mider i dem.

En anden ornitolog hed Finn Salomonsen, han havde også sin gang i vores hjem. Jeg har flere gamle eventyrbøger, hvori der står: Glædelig jul og godt nytår, ønskes af onkel Finn. Han har sikkert markeret sig mest ved at have en datter, som er sangerinden Sanne Salomonsen. Onkel Finns far havde modtaget en æresbolig fra Carlsberg, og boede derinde på deres areal. Vi har engang været derinde. Det var meget stort og flot, med tjenestepiger der hoppede og sprang. Han bar nok lidt præg af at stamme fra disse kår, for han var vant til, at nogen klippede hans negle, det var der ingen af øens damer der havde lyst til, han skulle selv lære det, han kom meget ulykkelig ned til mor, nu havde han klippet den ene hånd, men det kneb stadig med den anden, og nu skulle han hjem, og det hele var noget skidt. Mor forbarmede sig over ham, han var jó en flink gut.

Der ankom en fuglemand der hed Madsen. Han sad oppe på vores loft og udstoppede en måge til museet i Lille Tårn. Dette museum var far også med til at opbygge sammen med J.P.Jakobsen, vejledt af professionelle muse-

umsfolk. Far har opbygget den lille model af Store Tårn, der står i en lille glasmontre øverst oppe. De små kanoner har han selv skåret lavetterne til, og kanonløbene stod han og støbte i vores køkken, i en form han selv havde lavet af gips.

Da Madsen bar den udstoppede måge over broen til Frederiksborg, blev han næsten overfaldet af en flok måger, der sikkert troede at den var levende. Det samme skete med en ugle, vi havde fået inde fra lægen Jensa Thøger da hun rejste. Da var det far der var i krig med mågerne på havneområdet.

- O -

Efter Jensa Thøger Sørensen, kom der en flink, afholdt og dygtig læge, der hed Knud Paludan. Han var meget interesseret i fugle, og skrev en bog om Alken, der udkom 1947. Lidt tungt beskrevet, men med nogle flotte fotografier i sort hvidt. Jeg hørte engang sirenen sige nogle meget mærkelige, lidt uhyggelige lyde, det var far der ville tilkalde Paludan, da der var en gammel dame der var blevet syg. Paludan var ovre på Græsholmen for at studere fuglene og fik nu travlt med at ro hjem. Knud Paludan udgav også en bog, der hedder; "Edderfugle i danske Farvande". Han deltog sidenhen i en ekspedition, med den berømte Henning Haslund Christensen, der i øvrigt var fars gamle spejderkammerat. Haslund Christensen døde under ekspeditionen i Afghanistan.

Knud Paludan var gift med Eva, og de havde to døtre, Birgitte og Jane, der begge blev sygeplejersker. Han var mange år ansat i Rønde på Djursland, ved Kalø Vildtforskningsinstitut, hvor de fik sønnen Ulf. Senere blev han museumsinspektør i Jagt og Skovbrugsmuseet i Hørsholm.

Finn Salomonsen har også udgivet et par bøger: "Fugletræk over Danmark" og "Strandens fugle". Han fortalte om de Canariske øer, hvor han havde studeret fugle, om hvilket helt vidunderligt klima og atmosfære der var. Det lød helt fantastisk, ingen kunne dengang forestille sig, at det blev et yndet rejsemål for frysende danskere. Vi har selv besøgt flere af øerne af nogle gange, og må nok sige, at Lanzarote er den der falder mest i vores smag, den er knap så overrendt som de øvrige øer.

Hovedrengøring:

En gang om året blev der gjort hovedrent, det strakte sig over en uges tid. Det var en prøvelsernes tid, der var en vis form for frustration, en anstrengt stemning. Far så alt andet end glad ud, vinduerne stod på vid gab, der var en modbydelig gennemtræk, maden der ellers var så god, "smagte" mere af en affodring,-- sådan et par håndmadder og et glas mælk ude i gården. Helt krumbøjjet slæbte far det sammenrullede gulvtæppe hen på den, dertil anbragte tæppestang på Juels. Her tævede han løs på gulvtæppet, så skidt og støv stod om ørene på ham, han stod med et forbandet udtryk i de sam-

menknebne øjne, og holdt vejret, for ikke at få alt for meget støv i lungerne. Mor havde antraperet sig med Kirsten Jensen, en fiskerkone der boede et sted nede i gaden, ud til havnen. Hun kom tidligt om morgenen og tog del i dette myrderi på al husfred. Det var hun god til, hun begyndte i den ene ende, og fortsatte ugen ud med at skrubbe og skure, feje spindelvæv ned, pudse sølv og kobbertøj, man sværtede kakkelovnene og komfur. Store poser med ragelse slæbte far hen til brohovedet og smed i vandet. Denne primitive form for renovation, har jeg set blive effektueret mange, mange år frem i tiden.-- Men nu er det anderledes.

Endelig var de ved at være færdige, far rullede gulvtæppet ud og maste det på plads. Kirsten Jensen kom som vanligt med sin lille overfede glathårede Foxterrier der hed Pjevs, Pjevs startede med at gå ind på gulvtæppet og sætte sig til at tisse. Mor hylede op og forbandede dyret langt væk, men Kirsten Jensen var mere på dyrets side, hun udbrød; "ok herre gud det lille skind". (Senere lånte vi fru Jakobsens støvsuger, den eneste på øen).

Brænde:

Skonnerten Anna ankom med hele bugen fyldt med brænde, det var den samme mand der ejede den, som førte Postbåden,-- Peter Sonne. Nu blev brændet slæbt op på øen og fordelt. Det gik som sædvanligt med trillebøre, og trækkeriet henne ved rampen. Jeg lånte Hans' lille trillebør og hjalp til. Det var de unge mennesker på øen der slæbte med brændet, et eller to par slæbte på en bærebør, hvis det skulle transporteres nogle vanskeligt tilgængelige steder hen. Mor ville give de slæbende en omgang øl, hun ville være "morsom", og hældte øllet op i et par kander, hvorefter hun fyldte vand på flaskerne og bød dem rundt. Man sagde skål og drak nogle slurke, alle så på hinanden, men ikke een fortrak en mine, så det blev der ikke megen morskab ud af. - De fornægtede nu da ikke øllet, da det kom frem.

Månen faldt ned:

Jeg var oppe en dag for at lege hos fyrmesterens, da jeg gik hjem gennem Strædet, kom der sejlene et kæmpe stjernes kud, fantastisk flot serveret på den åbne himmel over vores hus. Jeg blev grebet af vemod, for jeg var sikker på, at det var Månen der var faldet ned. Jeg blev meget ked af det, tænk at vi aldrig skulle se Månen mere. Månen, som min søster havde vist mig, lignede en rar mand der smilede til os. Hun forklarede mig hvorfor den nogle gange kun var halv, og hvordan man kunne se forskel på, om den var i aftagende eller tiltagende. Mor fik overbevist mig om, at jeg havde taget fejl, og ganske rigtigt hang den på himmelen nogle dage senere. Det var rart at se min gamle ven igen.

Fødselsdage:

Man gjorde meget ud af fødselsdagene rundt omkring. Vi havde taget vores pæne tøj på, håret var vandkæmmet, neglene rensede, og ørene skrubbede. Mor var hysterisk med det med ørene, hun helmede ikke dette ørerenseri før man hostede.

Vi drog nu af med hinanden i hånden, vi var på vej over til Jytte på den anden ø, hun havde fødselsdag. Serveringen var boller og lagkage med chokolade til, velsmagende og dejligt, Jyttes mor, Minna Hansen kunne lave godt bagværk. Vi studerede gaverne og legede lidt. Det var fint vejr, så på et tidspunkt gik vi ud. Min søster der var ret skrap til at læse højt, fik en bog med, som vi skulle høre nogle historier fra. Vi fandt en lavning i terrænet henne ved røgerierne. Gunhild læste nu op, Jyttes lillebror Gert og jeg kedede os, der var ikke meget ved den underholdning, det var nogle triste historier. Vi begyndte at larme lidt, for sådan ligesom at få lidt liv i selskabet. Til sidst kunne de ikke holde os ud, så vi blev jaget væk. Vi gik nu og mulede lidt derfra, hvor de ikke kunne se os, her fandt vi en gammel konserverdåse, den tissede vi begge i, og kylede den ind over det lidt døde selskab. Hvis selskabet var dødt før, så skal jeg love for, at der kom liv i det nu. Under eder og forbandelser modtog de denne forstøvede regn fra den roterende tissepotte. De tog ord i deres mund, som børn slet ikke må benytte sig af. Det var som at starte et sneskred. Det er et af de tilfælde hvor man må konstatere, at enighed gør stærk .

Vi havde kun en mulighed for at overleve denne fremstormende hob, der selvom det var fødselsdag, slet ikke undslog sig for fortsat, at lufte hele deres ordforråd af ukvemsord. (børn kan blive meget platte) Vores mulighed var at spæne. Vi løb hjem til Gerts mor, der hjalp med at værne os mod "morderne", hvis humor åbenbart lå i mere snævre rammer.

Det var ligesom om at fødselsdagen var forbi, der var gået en form for skår i festglæden. Minna Hansen afkrævede det løfte af Gunhild, at hun ikke måtte slå mig på hjemvejen. Gunhild skulle vide, at Minna ville holde øje med os når vi gik hjem. Vi fulgtes så hjem over broen en lille flok, jeg kunne fornemme på den tavse alvor, at stemningen var vendt imod mig.

Alligevel følte jeg en form for tryghed, for når jeg så tilbage, stod Minna og så efter os. Minna Hansen havde det desværre som så mange andre, hun kunne ikke se om hjørner, så lige så snart vi havde rundet hjørnet til Strædet, fik jeg en gang øretæver af Gunhild. Jeg løb brølende hjem, men da mor hørte hvorfor jeg havde fået dem, var der heller ikke her megen sympati at hente. Jeg havde en svag ide om, at far morede sig.

Når vi var til fødselsdag hos Bo eller Birthe, endte vi tit oppe på loftet af den store forvalterbolig. På loftet var der godt at lege skjul. Bag et netværk stod en masse legetøj, det var et helt drømmeland af alle mulige spil, et

postkontor, en købmandsforretning o.s.v. Der var dukker, små dyr og meget, meget, mere. Det var ikke noget vi måtte lege med, det var indkøbt for at det sidenhen skulle foræres væk til fødselsdage. Nu kunne man til Bo komme med store ønsker i en eller anden retning, og søremé om man ikke var så heldig at få det i fødselsdagsgave.

Bitte fik til en fødselsdag en æske niveacreme, det blev hun meget glad for, hun kaldte det "smørke", hun gik på dagen og smurte "smørke" på os alle sammen, da festen var slut, var det også forbi med "smørken".

Ellers var fødselsdagene ret ens, samme program mere eller mindre, men vi glædede os meget til disse festligheder, hvor børnenes forældre sørgede for, at vi fik en dejlig dag. (Ja bortset fra o.s.v.)

Min søster havde en trehjulet cykel, den havde hun fået af fars faster, det der i dag og heldigvis er et hvert barns eje, var hun ene om i mange år, det var en med et langt sæde, så jeg altid kunne sidde med bag på, og der kunne så yderligere stå en bagpå. Bo og Bitte havde også en da de ankom, Bo havde en lille tohjulet drengecykel, luksus ud over alle grænser, den cykel lærte alle øens større børn at cykle på, den må have været slemt afkrækket med tiden, det pyntede ikke på den, hver gang den væltede på klippegrunden eller gadestenene. Helle havde et løbehjul, - mener jeg at huske.

Mågeæg og champignons.

Var et lækkert supplement til kosten, dog ikke blandet sammen. Mor lagde æg og mågeæg i kalklage, så havde vi dem til vinter, når hønsene gik ud af æglægning, vi fandt på en god dag en 7-8 stykker, det var vi stolte af, (da vidste vi ikke, at vi siden kom til Hesselø og kunne samle op til 100 æg på en god dag). Vi havde ligeledes nogle gode steder, hvor der groede nogle store champignons, men man skulle være på pletten, for man var bestemt ikke alene om buddet, man kunne let falde over Mary Hansen eller Uffe Marcher, der også havde fået smag for denne specialitet.

Bitten havde også engang samlet svampe, for at narre hende, så morede Køie sig med at lægge halve æggeskaller i græsset, for at lave fest med hende.

St. Hans Aften:

Det var en aften, der altid vil have en plads i mit indre. Man samlede træ sammen til et bål nede i Kongens Have, det var ikke det kæmpebål, jeg siden oplevede på Hesselø, lavet af skovet træ. Nu var der tale om et bål, bygget op af drivtømmer, enkelte visne grene, og der kunne godt smutte et kasseret stykke møbel med, bare det kunne brænde.

Vi medbragte selv vores madkurv, mor havde altid noget ekstra lækkert i kurven. Når vi havde spist, legede vi nogle lege: Der blev spillet rundbold,

man deltes i to hold og trak tov, der gerne endte med, at der var en hel masse der væltede ind over en, når de andre slap.

Når det blev mørkt blev bålet tændt, en eller anden sagde et par bevingede ord, og så sang vi en masse af de dejlige fædrelandssange vi kendte, samt selvfølgelig, evigt tilbagevendende, den så smukke: "Vi elsker vort land". På et eller andet tidspunkt var det slut, og vi skulle den lange, lange vej hjem, jeg var så træt, at det næsten ikke var til at holde ud.

Danseskole.

For at vi ligesom skulle klare os ude i den store verden, blev der foranstaltet danseundervisning. Det var en frøken Holm fra Bornholm, der skulle indvie os i danseriets mysterium, under Gorms musikalske orkester, der bestod af een mand med harmonika. Det gik godt, vi lærte at føre os frem på dansegulvet i forskellige dansearter. Jeg har et flot billede af holdet, det er et lille billede, og det er svært at se alle deltagerne, men tilsyneladende er det først: Gunhild så Ivar-Jytte-Bent-Gorm med harmonika-Henning-Birgitte-Gert-Margit-Hans-Lisbeth-Tom-Anny-Bo-Bitte-Thorkil-Søster-og Finn.

Der var dykkere i havnen på det tidspunkt, de var i gang med at udbedre nogle skader nede i bolværket, hvor fundamentet var ved at skride ud. Jeg hørte til min rædsel, at den søde frøken Holm, som jeg beundrede meget, havde været så letsindig, at itrække sig dykkerhjelme og dykkerdragt, med blylodder og det hele, derefter at lade sit smukke legeme nedsænke i det plumrede vand,--Jamen hvad kunne der ikke ha' sket!...?.

Gymnastik:

Det skulle vi også lære, det var en dame oppe fra Tryde, en 33 årig frøken Fischer. Hun blev siden sådan set aldrig ældre, for fremover hed hun 33. Denne frøken og mine veje skiltes hurtigt. Jeg fik at vide, at jeg pjattede og ødelagde undervisningen. Jeg løb tudende hjem fra Månen, hvor undervisningen foregik. Gunhild prøvede at råbe mig tilbage, men nej, jeg havde taget en beslutning. 33 kom hjem til os lidt efter, og syntes at det var ærgerligt, at jeg havde forladt holdet, men nej. Som sagt, det var det med beslutningen, jeg stod fast ved det.

Dykkerne:

Nede ved havnen fulgte vi med stor interesse. Vi så, hvordan man pumpede luft ned til dem, og hvordan de havde en livline, de kunne signalere op til en hjælper med. Oppe på kajen var der folk, som blandede beton, puttede det i sække, og firedet det ned til dykkeren, som så maste sækkene ind i hullerne, hvor sækken samt dens indhold stivnede.

Inspireret af dette legede vi dykkere. Jeg kan især huske, at jeg legede dykker med Vagn. Vi legede det oppe på vores loft, så var der land helt oppe over hanebåndet, og man var iklædt dragten med slanger og det hele, gik langsomt ned af stigen, som vi havde set så tit, og foretog disse reparationer. Ham på hanebåndet passede både pumpe og livline.

Klipning:

Var noget af et problem, der var en familie Bentzen, der var mange børn, de blev maskinklippet over hele hovedet. Far klippede os, det fik han ikke megen ros for. Tid efter anden var der mennesker, der fik besøg af en eller anden der var god med saksen, så blev vedkommende udnyttet på det groveste. De havde talt meget om at jeg skulle havde været klippet for lang tid siden, vi var nok små dengang. Mor anede uråd, da der var mistænkeligt stille inde på børneværelset, hun råbte ind; "Gunhild hvad laver du"? "Laver", sagde Gunhild; "ja hvad jeg laver, lad mig nu lige se". Så hørte mor en lille stemme; "Hun kipper! hun kipper mig!". Hvis far ikke var god til at klippe, så var det stykke arbejde Gunhild, som 6-7 årrig leverede ingenlunde bedre. Som Gunhild siden sagde, nu havde der været talt om den klipning så længe, så en eller anden måtte tage sagen i sin hånd.

Rygning:

Var bestemt ikke noget vi skulle beskæftige os med. Nogle af de større børn havde fået fat i et par cigaretter og en æske tændstikker, vi skulle nu finde et sikkert sted, hvor vi i fred og ro kunne "nyde" de stjalne varer. De mere hårdkogte røg tobak, der var stoppet ind i hyldepinde. Vi udsøgte os den første hytte op mod "Kongens". Det var "Søsters" bedstefar der havde den. Den er for tiden i Henrik og Poul Bindeballe Møllers varetægt. Medens vi røg, kom den gamle mand for at fodre hønsene, så vi sad alle musestille, til han var gået igen. Tobakken smagte efter min mening grusomt, så jeg meldte hurtigt fra. At nogen kunne finde nydelse i at få røgen ind i munden, var helt fantastisk. At skønne efter de hosteudbrud der kom fra de forskellige, var jeg nok ikke den eneste med den mening. Vi udgik hurtigt for tobak, men den klarede Gunhild. Far havde lige fyldt et cigaretetui op, med de tyve cigarretter der kunne være i det. Der gik et par dage, og vi havde lagt den historie bag os, da far fik besøg af en, der nok hed Svend Kjøller? De skulle drøfte et eller andet, vi lyttede interesseret med og følte at vi var med i det hele. Det var yderst hyggeligt. Vinden kom hurtigt til at blæse fra en anden retning, for far skænkede et glas vin, og bød en cigaret, stor var hans forbavselse, da der manglede fem cigaretter. Bagefter kan man se, hvor tåbeligt naivt vi havde båret os ad, men dengang var man ikke så dreven. Der blev

aldrig tale om noget forhør, det var en hurtig afgørelse, der absolut ikke faldt ud til vores fordel. Det var yderst ydmygende at blive smidt i seng, medens gæsten sad der med et smøret grin. Sådan har forældre tit en evne til at ødelægge hyggen.

Et bryllup:

Far faldt en dag i snak med et ungt par, der havde indlogeret sig på hotellet. De kom op for at se fyret, far fortalte dem lidt om øens historie. Han spurgte lidt til dem, fandt ud af at de skulle giftes og havde udset sig denne ø, som de slet ikke kendte, til at blive gift på. Det hele skulle foregå yderst ydmygt, da de var lidt "fattige" grundet hans studiegæld, de skulle bare have den sædvanlige middag på hotellet.

Far afbestilte deres middag og inviterede en masse af vores venner, og mor gik i gang med den helt store festforestilling. Da de kom til hotellet for at spise, fik de at vide, at de var inviteret ud,--- nede i den anden ende af gaden. De fik et bryllup, som de aldrig glemte, der var "sang på flåden" den halve nat. Far og mor fik venner for livet: Niels og Agnethe Ingels. Han var tandlæge, og vi havde ham til at kikke på vores tænder i mange år.

De fik nogle børn, Kirsten, Niels Ole og Susanne. Vi besøgte dem mange gange i Trørød, hvor de boede. De havde ofte åbne biler, det kunne de lide. Gunhild lå og rakkede rundt på Agnethes cykel, jeg lånte Kirstens, den lærte jeg at cykle på. Det var ikke betingelsesløs undervisning.

Jeg måtte kun låne den fremover på en betingelse, ellers blev den sat ind i garagen. Betingelsen var: At jeg skulle kysse Kirsten, og så skulle vi være hemmelige forlovede, jeg måtte endelig ikke røbe det til nogen. Jeg syntes nok det var lidt vel tidligt at binde mig som otteårig, men der var intet at stille op, et kys til prinsessen for en cykeltur. Susanne blev ikke ret gammel, som tiårig døde hun af meningitis. Da jeg fik det at vide blev jeg meget ked af det, for hun var bestemt en sød lille pige, der skulle have levet mange, mange år endnu.-- Men der er ikke altid orden i tingene.

Jeg fortalte ingen om vores forlovelse, jeg var bange for at de ville grine af mig, --- det fortjente det ikke.

Da Gunhild var lille, hørte mor hende råbe; "Mor, mor, kom og se, en sød lille en". Gunhild sad og så ud af vinduet i barnekammeret, og der gik en stor fed rotte ude i haven. Om en ting er køn eller grim,-- det kommer an på øjet der ser det.

Jeg har nogen gange omtalt familien Jakobsen. Det er forkert, for de kom først til øen lidt hen i mit livsforløb. Da vi kom var der en forvalter der hed Vilandt. Jeg kan kun erindre dem som meget høflige og flinke, men noget stilige, de var altid flinke over for os. Mor og Gunhild var en dag inviteret til te hos fru Vilandt. Gunhild sad og fedtede lidt, og udbrød så; "Sig mig engang! får man ikke en "serveret" i dette hus". Hun fik selvfølgelig en serveriet med det samme. Hr. Vilandt besøgte os engang på Missionshotellet i Løngangsstræde i København. Han blev syg kort efter, og døde.

Fyrmester J.P. Jakobsen:

Var fyrmester på øen Hjelm i Kattegat. År 1939 flyttede de til Christiansø. De blev transporteret med fyrvæsenets skib Absalon. --Der er de, sagde mor, da familien kom frem på dækket og vinkede. Alle mand var af huse, en sådan lejlighed skulle man ikke lade gå fra sig, det var meget spændende "med de nye". De hilste på Vilandt, der fortalte Jacobsen, at han havde været her i ni år, og at det var ni år for meget.

Det lød ikke så oplivende, men ikke desto mindre blev Jakobsens i 34 år på øen, så helt slået ud af den velkomst blev de ikke.

J.P. Jakobsen der var 36 år, havde også været ansat på Hanstholm fyr en overgang. Kom nu fra øen Hjelm, og havde ellers livslang erfaring med søen. Det var en meget praktisk mand, der var næsten ikke den opgave han var bange for at gå i gang med. Jeg havde engang en utæt toldhane til mit oliefyr, "den skal du bare give et bestemt slag ovenpå med en hammer, så er den tæt" sagde min far. "Ved du, hvem der har lært mig det"? Svaret kendte jeg; -- "Jakobsen". Kort efter deres ankomst kom familien ned til frokost hos os, vi viste dem rundt på øen, som de syntes så meget spændende ud, det var ikke uden stolthed, at jeg forklarede børnene hvad de så.

Jakobsen kom altid med små hyggelige bemærkninger når vi legede. Han bidrog med at vise os hvordan vi skulle dreje på skiene, han hjalp de større børn med at rigge fyrets båd, "Den lille Røde" til, med et lille sejl.

Oppe i deres gård havde de hovedet af en stor løve siddende, den var jeg lidt bange for, men ikke mere end at jeg utallige gange, har passeret den for at lege med børnene, eller smage den altid gæstfrie Christa Jakobsens hjemmebagte kager af forskellige arter.

Som ungt menneske kom jeg til øen med mit telt og sovepose, jeg kunne huske campingpladsen som barn, med sang, guitar-spil og letsindigt påklædte damer, et sted hvor der var liv og glade dage. Beklageligvis havde jeg foretaget mig et af mit livs mange fejltagelser. Vi var nu henne i august, og den eneste der var på pladsen, ja det var mig, et yderst interessant tilfælde. Jeg konkluderede hurtigt, at der kun var en vej frem, og det var tilbage.

Sådan gik det slet ikke. For næste morgen stod Jakobsen der, for at høre om jeg ville med ud at foretage nogle vandprøver med lodsåden. Så det kunne vel næsten ikke blive bedre. Det var Holger Bendtzen der var med som gast, så ham fik jeg da også en lille sludder med om gamle dage, hvor jeg hørte hvordan det var gået hans børn.

Da vi kom ind, stod fru Jakobsen på kajen for at høre, om det kunne behage mig at komme op til et lille middagsselskab til aften, og det kunne det i allerhøjeste grad. Hvis der var en der kunne smage mad til, så var det Christa Jakobsen, hendes mad var yderst veltillavet.

Der var nogle andre med, det var Kamma Salto, en kunstnerinde som mor og far kom sammen med i sin tid, hun malede nogle dejlige billeder. Så var der en kunstmaler mere, han hed Lemvig, flink mand, samt øens læge. Lægen skulle engang lige over for at se øen, så blev han "kapret", og "slap" først væk mange år senere. Det var en tiltalende herre.

Om aftenen var der en oprivende diskussion i fjernsynet vi fulgte, om hvorvidt den norske forfatter, Agner Mytkle skulle have sine beslaglagte bøger frigivet. De var beslaglagt for at være fyldt med pornografi, der kunne være meget skadeligt for læseren. Når man tænker på hvad der senere er kommet frem, både i bogform, og i form af film, - så---.

Det var ved det ophold på øen, at Broberg gav mig den flotte beværtning. Så stille og roligt endte det med, at den tur der startede med at blive fiasko, endte med at blive succes.

Et par dage efter havde Kamma Salto fat i mig, hun skulle have en hygge/tegneaften med nogle kunstnere. Det var meget livligt og underholdende. Man tegnede en yndig kunstnerinde, Monick Magnussen, hun havde sin mand med, et meget sødt og venligt par.

Mary Hansen serverede også et måltid mad for mig, det samme gjorde Helles mor. Helle var på øen, så vi fik en god sludder om gamle dage. Jeg så, at der var liv nede i Bombemagasinet. Der traf jeg Vagn Bindeballe, hans veninde og senere kone, samt en ven. De havde professionelt dykkerudstyr, de lå og dykkede efter et skib, der engang var sunket med en kullast. De havde fanget en masse ål, som jeg hjalp dem med at omsætte. Det var herligt at træffe Vagn igen. Vagn kom siden til Danmarks Radio som fotograf, hvor man ofte så hans navn på rulleteksten.

Jeg sludrede med en kunstmaler, han fortalte mig om en ø ud for Spanien, der kunne man leve som de indfødte, af lidt grøntsager og en fisk som næsten ikke kostede noget. Man kunne male et billede engang imellem, og håbe på at det kunne sælges. Han gik i fodformede sko, det havde jeg aldrig set før. Øen han talte så varmt for, var Mallorca, der sidenhen blev noget overrendt, af tørstende og solhungrende danskere.

Da postbåden smed fortøjningerne en uge senere, havde jeg haft en dejlig tur. Jeg tog et billede da vi lagde fra, et billede jeg tit sidder og ser på, for der var mange nede for at vinke til mig. Jakobsen står på bolværkskanten og skubber fra. Mary er der, Broberg står og svinger stokken, på bænken: Køie og Rosa, Vagn, hans kammerat og veninde, samt Helle og Finns kone,-- nogle kunstmalere og nogle jeg ikke kan huske navnene på. På hjemvejen snakkede jeg lidt med Peter Sonne. Det havde jeg nu også gjort på udturen. Der fortalte jeg ham, at jeg havde boet på øen fra jeg blev født, til jeg blev otte år. "Stop" sagde han, "jeg skal selv gætte hvem du er", et kvarter efter kom han hen og sagde, jeg har gættet det, du er Langes søn. Det var flot klaret, når man tænker på hvor mange mennesker han har set i den mellemliggende tid.

Trillebøren:

Hans havde en flot trillebør, det var en model af den type som fiskerne brugte til at køre sildekasser på, den havde fladt lad. Jeg var helt syg med den bør, en sådan stod meget højt på min ønskeseddel år efter år, men jeg fik den ikke. Denne jammer blev for meget for Jakobsen at høre på, så da jeg fyldte 7 år, havde han lavet en til mig. Han kom ned med den aftenen før min fødselsdag. Jeg sov, så de satte den oppe i mit soveværelse, så det var det første jeg så, da jeg vågnede. Jeg troede ikke mine egne øjne, den stod der - henne i halvmørket, jeg sprang ud af sengen, og måtte hen for at mærke på den for at sikre mig, at der ikke var tale om synsbedrag. Den trillebør kom ind under mit bedste legetøj, hvad enten det var en fiskerbåd, postbåden eller en bil, mulighederne var mange, jeg bestemte selv.

Ny lodsbåd:

Den gamle lodsbåd der var ret lille og udtjent, blev udskiftet med en flot velsejlende lystmotorsejler fra marinen, der hed Hroar. Hvis ikke jeg husker helt galt, var det med stumt H. Der blev sejlet flere prøvesejladser, det var en fornøjelse at være med, maskinen havde en dejlig summende lyd. Der blev arrangeret en tur til Gudhjem med alle øens børn, sikke en tur, vi fik pølser. Senere var vi lidt oppe i landet og plukke kirsebær, vi spiste os en mavepine til. Da vi nåede øen mange timer efter, var vi så trætte at jeg næsten ikke kunne gå hjem og mor måtte trække tøjet af mig i sengen.

Julegaver:

En jul fik Gunhild og jeg nogle penge, vi skulle gå op for at se den store juleudstilling købmanden havde. Så skulle vi købe julegaver til far og mor. Købmanden var varskoet om vores fremmøde, og skulle nok vejlede os med hensyn til at købe noget fornuftigt, mor havde sagt lidt forskelligt.

Gunhild der altid havde stor giverglæde, fandt hurtigt nogle gode gaver. Det kneb med mig, jeg var uheldigvis faldet over en meget flot brandbil. Der var en stige der kunne skydes ud, små slanger, og der sad fire mænd derinde. Jeg erklærede; at den ville jeg købe, den ulykkelige købmand spildte en masse tid på at tale mig fra mit forehavende, han både lokkede og truede, der var intet at gøre, jeg kom hjem med brandbilen, som jeg da heldigvis fik lov at beholde. Selv ikke trusler om, at så fik jeg heller ikke noget af dem, kunne rokke mig i min overbevisning.

Uheldet:

Oppe på loftet var der en stige op til hanebåndsloftet, far var nået helt op, men stigen har stået alt for stejlt, et kæmpebrag, stort og uheldsvarslen-
de fortalte os, at han var gået bagover med stigen. Mor slæbte ham i seng, men han var helt rundt på gulvet, så hun hentede lægen, der var sikker på, at han havde fået hjernerystelse, (det har hun nok haft ret i).

Far var sygemeldt i lange tider, Jakobsen overtalte far til at tage til København til en specialist. Der var far i nogle måneder, og behandlingen hjalp meget, så han vendte hjem. Hver gang han kom hjem, havde han en lille pakke med nogle små tindyr på et stykke pap med, det var husdyr. Far var afsted nogle gange, så det var en anselig samling jeg fik. De største var 1½ centimeter store.

Jeg havde dem ude en sommerdag, og gemte dem rundt omkring i græsset. Jeg legede at de var løbet væk. Da jeg skulle ind om aftenen, kunne jeg ikke finde dem, så de andre familiemedlemmer måtte med ud at lede.

De sidste fandt vi flere dage senere. Det svandt lidt i dyreflokken med tiden, men jeg nåede da at se mine egne børn lege med de sidste, inden støvsugeren gjorde kål på dem.

Mandlerne:

Vi var en tur i Rønne, lægen lyste ned i halsen. "Ja" sagde han! "det er nogle flotte store mandler, de skal opereres ud," og så grinte han. Jeg var vild af rædsel, resten af rejsen var ødelagt, jeg tiggede og bad, om det ikke kunne være anderledes, men nej, der var ingen nåde at hente.

Gunhild, der ikke var blevet helt frisk efter den blindtarmsoperation, for mange måneder siden, blev indlagt på Rønne sygehus for anden gang. De kunne stadigvæk ikke hitte ud af noget, men lys og vitaminer fik hende op på mærkerne igen. Vi skulle ind for at hente hende, jeg havde glemt alt om at jeg også stod på seddelen. Da vi dagen efter nærmede os sygehuset, genkendte jeg pludselig bygningerne. Jeg måtte så slæbes resten af vejen med magt, da et hvert overtalelsesforsøg var totalt spildt. Selvom Gunhild prøvede at trøste mig, var hun nu også med til at slæbe.

Det hele skulle klappe og knalde, tidspunkter og det alt, men uheldigvis var der faldet en sømand ned fra en mast, han havde brækket arme og ben, så syntes de nok, at mine mandler ingen steder løb. Vi ventede over en time, det er lang tid. Mor havde købt en lille ko, som jeg havde forelsket mig i, den fik jeg nu i en lille pakke. Koen havde stået i en legetøjsforretning, hvor der også var en lille stald med en vogn og to små heste, der var en stige op til et høloft, men som sædvanlig ; "stod der ikke stald på vores penge". Nå - jeg blev nu også glad for koen, men det var svært at få stalden ud af hovedet.

Nå nu blev det min tur. Jeg klamrede mig til mor, men et par håndfaste sygeplejersker slæbte af med mig, jeg syntes mor og Gunhild svigtede helt, de gjorde intet for at redde mig.

De håndfaste damer pressede nu ætermasken ned over hovedet, det hjalp ikke at sprælle eller skabe mig under masken. Det sidste jeg husker var, at det føltes som om jeg lå i bunden af et kræmmerhus, der snurrede rundt og rundt hele tiden.

Mor tog en taxa til hotellet, og jeg glædede mig over at vi holdt et sted, og Gunhild sprang ind for at købe ½ liter is til mig. Jeg måtte spise alt det is, jeg ville, det tilbud havde jeg aldrig fået før. Jeg fik bare ingen is, for såret sprang op, og blødte ret kraftigt, ned over min undertrøje og på sengetøjet. De tog savanteskålen, som jeg fortsatte i. Gunhild løb efter nogen fra hotellet. En flink dame, der med det samme ringede til lægen, der hurtigt kom, og tørrede mig i halsen, Alle syntes at det var så synd, sådan oplevede jeg det nu ikke, men det var ubehageligt og grimt. Selvfølgelig har det da været synd, jeg var nok kun 5 år dengang.

Gunhild foreslog nu, at hun skulle løbe ned for at købe stalden, men jeg var alt for afkræftet til at lege med den. Stalden med hestene af træ har jeg endnu, det er en af de ting der er leget med igen og igen, mine børn har leget med den, og mine børnebørn fortsætter.

Sommerminder:

Sommer efter sommer, med skibe der kom og sejlede, men slet ikke i det omfang som man ser nu. Svenske fiskerbåde kunne fylde havnen, og hvis man havde æg, ville fiskerne godt købe dem. Vi fik nogle æg af mor, som vi solgte, og fik svenske penge. Et par smarte gutter så en hurtig fortjeneste i, at botanisere i folks hønsehuse--og det var ikke så godt.

Tid efter anden var der også nogen, der ikke kunne stå for spændingen for at bryde ind i hytterne. Der blev stor forargelse, og hvis synderne blev fundet, afstedkom det en pinlig, langtrukken audiens hos fyrmesteren. Jeg har aldrig været til en sådan samtale, men sjovt har det nok ikke været.

Hestehytten stod engang åben da vi kælkede, vi gik ind for at varme os, der var en der skulle på wc, og fandt potten under sengen, satte den ind igen, efter at det "store" ærinde var overstået. Jeg kunne tænke mig, at tjenestepigen har fået en omgang, da de næste år kom på ferie.

Jakobsen arrangerede en sejlads med en sejljolle, samt et par robåde. Vi sejlede rundt om Græsholmen, og spiste vores medbragte madpakker på Tat. Jeg har nogle billeder fra denne begivenhedsrige dejlige tur.

Man så en anden spændende sejlbad i havnen, det var en større åben båd, den havde storsejl, forsejl, og topsejl. Den blev sejlet for sejl alene, af en person, Ludvig Petersen. Han sejlede ud om eftermiddagen som de øvrige sildebåde, satte sine garn, og sejlede ud tidligt næste morgen for at tage dem ind igen. Det må have været svært alene at sejle hen til en vager, og begynde at hive garnet ind. Der var ligesom noget lidt uhyggeligt ved denne båd, som et spøgelsesskib fra fortiden, som man ser dem på de gamle trætik af Christiansø. Jeg har ladet mig fortælle, at Ludvig Petersen sejlede til Polen i sine yngre dage, for at sælge laks, med omtalte båd.

En sommer da jeg var to år, var vi i København Vi var ude for at besøge en dame i "De gamles By". Der var flere familiemedlemmer samlet, vi sad nede i gården og drak kaffe. Gunhild og jeg gav os til at gøre gymnastik i nogle rør, der afskærmede lyskasserne. Mor der altid var forsigtig, fik far til at se efter om det var farligt. Han så ned i de første to, derefter satte han sig med et ærgerligt suk og sagde; "Selvfølgelig er der rist over, og i øvrigt er de kun ½ meter dybe". Hvis han havde kikket ned i den tredje, havde han nok stoppet legen, for den var tre meter dyb, og der var ingen rist i.

Jeg kan intet erindre om den historie, men et skrig fra Gunhild fortalte, at der var noget helt galt. Jeg lå på ryggen nede på bunden, og havde fået slået luften ud af lungerne, hvilket altid ser lidt uhyggeligt ud. Far forsøgte at komme ind i bygningen, for at komme til kældervinduet, men alt var låst. Han turde ikke kravle ned, da han var bange for, at han skulle falde ned over mig, da der var meget trangt. En ung mand kom nu løbende, han havde set optrinnet fra sit, han var meget tynd og adræt, han kunne klemme sig ned og række mig op til far. Efter et besøg på skadestuen kunne selskabet fortsætte med at drikke kaffe, med mindre de havde tabt appetitten.

Redningsstolen:

Hver sommer blev der lavet en øvelse med raketapparatet, der var stillet op på Paradepladsen. Med et brag og en hvislende lyd, fór nu den antændte raket ned langs kajen forbi pakhuset, med en tynd line på slæb. Så blev der

trukket i den tynde line, og et tykkere tov der var bundet i, nåede nu ned til nogle mænd ved pakhuset. De bandt det fast, og rebet blev nu strammet op, en redningsstol blev påmonteret, og nu var der tur til de modigste. Stiv af rædsel kørte jeg også ned, ingen skulle tro at jeg var bange.

Den tapre o.s.v.

Ret modig har jeg nok ikke været, mor hørte en aften da jeg var mindre, at jeg lå og græd, hun gik op for at høre hvad der var galt. Der var det galt, at jeg ikke ville være soldat, og jeg ikke ville væk fra hende nogensinde. Jeg drog hjemmefra som 15 årrig, og havde senere en herlig soldatertid i Næstved ved G.H.R.s' Hest'Eskadron. Som man ser, har jeg nok taget sorgerne lidt på forskud.

Jordbær:

Lidt tilbage i tiden: Jeg var lagt i seng, men kunne ikke sove, stod op og fandt de voksne jordbærspisende. Jeg fik også stukket en skål "Buba" ud, som jeg kaldte dem, det var herligt. Næste aften havde de mig igen, jeg kom ind i stuen, og sagde, buba buba, de havde ingen jordbær, mor gav mig et stykke rugbrød, og så havde de ikke mig rendende mere.

Intet sted i verden, er der vinket så meget:

Vi var en dag nede for at vinke til nogle gæster der skulle med båden. Det blev til en gemytlig omgang. Jakobsen skubbede fra, så lod han som om, han hang fast i postbåden, han slap kajen,-- så sprang han i land igen, derefter sprang han over på båden og i land igen, det gentog sig flere gange, som om han havde sat sig helt ud over jordens tiltrækningskraft, der mig bekendt også skulle gælde på vandet. "Gid han vil falde i vandet", sagde hans kone, når han sådan vil vise sig. (Kvinder kan nu være så søde).

Der var en uheldig turist, der lige skulle ofre en ekstra gang inde i havnen, han tabte herved sit gebis. Han udlovede straks en findeløn på 10 kroner, hvad der var en mindre formue. Min fætter Axel og Risses søn Torben dykkede som gale, men gebisset var og blev væk, så turisten sejlede hjem med tilsnerpet mund.

En skønne dag kunne de ikke finde mig, det var langt over spisetid, men væk var jeg. Mine forældre startede nu adskillige eftersøgningshold, og ret beset var der næsten ikke den der ikke deltog. Far stod derhjemme med et kort, og sendte de forskellige ud i alle retninger.

Svært har det været, for jeg var på forbudt område, jeg var kravlet over volden ved Juels, og sad dernede med et lille bål og hyggede mig. Jeg havde lavet det sammen med Kjeld, vi havde fundet noget ler, og muret en flot ovn op, som vi fyrede i med småpinde der var drevet i land. Kjeld var gået hjem for længst, men jeg fortsatte lidt endnu.

Far blev en kombination af glad og gal da han så mig, og for ikke at gøre ham mere ked af det, skyndte jeg mig at fortælle, at jeg havde været oppe i det høje land bag vaskehytterne, og af uforklarlige grunde slet ikke havde hørt fløjten, eller alle de mennesker der havde kaldt. Alle syntes nok at det var en noget mærkelig historie, men jeg reddede mig nok under den der lovparagraf med, at anklageren skal have bevisbyrden. Så jeg klarede den uden husarrest eller anden form for ydmygende repressalier.

Fisk med ben:

Jeg legede meget sammen med Kjeld Bendtzen en overgang. Han spiste hos os nogle gange, så det var naturligt at jeg en dag skulle spise der. Nu havde jeg det uheldigvis sådan med fisk, at bare der var en antydning af ben i maden, fik jeg en kæmpe rædsel for den, så mor pillede altid min fisk så ren, hun formåede. Jeg skulle spise det, det var *hysteri*, for der var mange små børn nede i Kina der ville være lykkelige for et måltid mad af den slags, som jeg sad og vrængede af. Den første mundfuld jeg tog var der ben i, og jeg overbrækkede hele tallerkenen, fra den dag slap jeg for fisk, men torskerognen var jeg glad for.

- Nu skulle jeg ind og have et måltid mad hos Ellen Bendtzen, de skulle have fisk, det fik de tit, Holger Bendtzen fiskede dem selv, så det var mad til en fornuftig pris. Der var mange børn, de sad der og ventede på deres mad: Ivar, Bent, Tom, Kjeld, Ole, Margit, Peter---og jeg tror, at der kom et par stykker til. Til min rædsel blev der klasket en hel fisk op på hver tallerken, selv de små børn begyndte at pille benene af. Til min store lettelse kunne Ellen Bendtzen godt se, at det strakte sig ud over mine evner, hun snuppede min tallerken, og med lynets hast pillede hun alle benene ud af min fisk, og gav mig min mad tilbage igen.

Vi var på Christiansø sidst i tresserne med vores små børn, vi boede i hytten ved siden af Bombemagasinet, "Den lille". Vi gik en aftentur hvor vi mødte Holger Bendtsen, han kom kørende med en bør med et sildegarn på, han stoppede op for at hilse på os, og høre til mine forældre, der i sin tid satte pris på at omgås dem. Vi talte længe, jeg var lidt ked af, at vi sinkede ham, og pludselig vendte han børen om med næsen hjemad igen.

Det er "for sent," sagde han, det gjorde mig ekstra ked af det. "Nej" sagde han, det betyder intet, denne samtale har været værdifuld for mig, og fiskene er der stadigvæk i morgen.- Det er det herlige med Christiansø, der er sikkert ikke mange der, der dør af stress, alle tager den med ro efter devisen: *Hvad vi ikke når i dag, når vi i morgen*. Ellen Bendtzen var fra Færøerne, de havde truffet hinanden, da han var soldat deroppe. Skulle hun leve noget sted her i Danmark, der mindede om Færøerne, så kunne valget næppe have været bedre. Holger Bendtzen blev fastansat ved fyrvæsenet.

Samme sommer sidst i tresserne løb jeg på en anden, Gert Hansen, det var ham med den "roterende tissepotte". Han kom netop hjem med sit dengang endnu nyere skib, "Tony Ann", som jeg har forevigt på 8 m.m. smalfilm. Da han så at det var mig, tog han en laks fra, og inviterede os til et prægtigt måltid, hans søde kone tilberedte.-- Gert var engang på en fiskeriskole på Fanø, og i forbindelse hermed besøgte mine forældre i Blåvand. De var to elever der kom på motorcykel. Godt udstyr var en dyr mangelvarer, så da de skulle hjem, stoppede far en masse aviser ind på deres kroppe og ben for at det skulle lunde lidt.

Christiansø Kro:

For få år siden indlogerede vi os på kroen, der blev drevet af et ungt tiltalende par. Vi gik ned for at deltage i noget festlighed, meget gemytligt. Musikken leverede en ældre svensker, samt en mand der boede i Hestehytten og Erik Kjøller, Gunhilds gamle skolekammerat, der spillede harmonika. En nydelig sød ung dame svang sig i dansen, der var noget ved hende der virkede bekendt, jeg vidste at jeg skulle grave i fortiden, og nåede frem til Gerts moster Dora. Det kunne selvfølgelig heller ikke passe, men jeg var tæt på, for næste dag fandt jeg ud af hvem den nydelige dame var, det var Gerts datter.

Vi var også derovre efteråret før og boede på kroen, værelset var koldt, men det søde værtspar hentede en varmeovn, serverede en bakke med kaffe til os hver dag, som de sagde; "Vi kunne varme os lidt på". Det er sådan noget man kan sige; der varmer to gange!.

Vi var de sidste gæster det år, vi sad og nød stormvejret til morgenkaffen, det ruskede og peb i det hele. Værtsparret kom ind og beklagede, at vi var så uheldige med vejret, vi skulle bare prøve Christiansø en sommerdag. Jeg måtte så indrømme, at det havde jeg gjort mange gange. De skulle i "byen" om aftenen, næste morgen kom de ind igen, og fortalte at de havde været i selskab med Gunhilds gamle skolekammerat Henning Jensen, og vi endelig måtte gå derhen og besøge ham og Margrethe. Det gjorde vi, og fik en kongelig modtagelse, og havde nogle gode aftener sammen.

Mary Hansen fik vi også plaget en kop kaffe fra ved den lejlighed.

Et halvt år efter var vi på kroen igen, det var den førømtalte historie, hvor jeg så Gerts datter. Anne Marie som krodamen hedder, kunne desværre kun huse os i fire dage, og så var den ferie forbi. Henning og Margrethe hørte det, og vi blev med det samme inviteret til at bo på deres loft.

Det var efter parolen: Hvor der hjerterum, er der husrum, for meget plads havde de ikke. Der var alligevel plads til tre andre par, samt et par børn.

Hennings søn sov under spisebordet, vi lå i det lille loftværelse, og de to andre par lå på luftmadrasser ude på loftet. Det var utroligt at Margrethe kunne diske op med mad til alle os mennesker, selvom det var mit indtryk at alle gav et nap med, - det var søde mennesker

Jeg kan huske at Henning som barn havde en slæde, der var en videreudvikling af den vi andre kørte med. Foran slæden var der en mindre slæde, som man med to stykker tov kunne styre, så slæden efter behov, drejede fra side til side.

Da Henning blev konfirmeret, skulle han sejle med sin far som fisker. Jeg kan huske at han sad nede på klippen i Strædet og kleftede kroge, så var det sket med at omgå os andre "pattebørn". Henning overtog båden efter sin far, men har nu trukket sig tilbage fra fiskeriet.

Henning fortalte en grufuld historie fra deres skoletid. Skolelæreren og præsten var en og samme modbydelige person, der morede sig med at pine og plage visse af eleverne. Det gik især ud over dem der ikke havde helt så god ballast med hjemmefra. Hvis det var dem der havde ballasten i orden, der lavede balladen, så stak han istedet sin egen søn en på kassen.

En dreng der havde "nydt" temmelig meget af den gode præsts spanskrør, hævnedes sig en dag.

Præsten havde åbnet en kælderlåde i gulvet, og var gået ned for at hente madvarer, så var der en eller anden der foreslog, at man skulle slå kælderlemmen ned over ham. Som sagt så gjort, den forfulgte dreng rejste sig da præsten var på vej op, så knaldede han lågen ned over ham. Han skyndte sig hen på sin plads, og forventede at præsten kom farende op, splitter ragende tosset, men der skete ikke en disse.

De gik nu hen til kælderlemmen, åbnede og kikkede ned, og så præsten sad sad dernede og så underlig ud. De hentede fru, og fortalte at der var sket et eller andet med hendes mand, han var faldet eller sådan noget. Hun hjalp ham op og ind i seng, og kom lidt efter tilbage for at meddele, at de godt kunne gå hjem et par dage. Mere blev der aldrig ud af den historie. De må nok selv have troet, at han var faldet egenhændigt.

Omtalte dreng har sikkert ikke haft det alt for rart, ved tanken om at en eller anden plaprede over sig.

Min søster blev undervist af dette menneske, men han udartede sig gennem tiden så uheldigt, at far foretrak at undervise mig. De fleste var kede af hans måde at føre sig frem på. Så da far gentagne gange havde hørt på det, forsøgte han ved en underskriftindsamling at få ham fyret. Mange syntes, det var en god ide, indtil de så far med papiret, så syntes de alligevel, det var synd for præsten, hvor fik han et nyt arbejde fra og så fremdeles. Han har engang fortalt far, at der gik fire år før han fik det embede. Grundet en voldsom og udspekulerende livsførelse i sin studietid. Herrens veje o.s.v

Den gang Gunhild var lille, var hun meget glad for at gå ud og se på hønsene og give dem noget at spise. Mor så en dag, at hun stod og trak regnormene over i flere stykker, således at der kunne blive et stykke orm til hver høne, mor bebrejdede hende at hun gjorde det, det var synd for ormene. "Nej det er ikke synd", sagde hun; "jeg har haft dem oppe til øret, de sagde ikke av".

På øen ferierede nogle søstre i deres hytte, det var frøknerne van Seck, de stammede nok fra Polen eller Rusland, hvad der prægede deres sprog. Deres hytte lå ovenover vores hus på vej til Møllebakken, (det er den hytte, Hans Sachs har nu). De havde en hund med der hed Pjoss, den var vi meget glade for at lege med. Vi var meget imponerede over, "det gamle nummer" med, at de lagde en sukkerknald på næsen af hunden, og sagde; "Det er mors", så rørte den det ikke, men hvis de sagde; "Det er Pjoss", så smed den det med en hurtig bevægelse op i luften og snuppede det, inden det ramte gulvet. Gunhild gik tit tur med hunden, og vi fik ofte en kop te og en kiks deroppe, de var meget søde. Den ene, Helga, var spillelærerinde. Da vi boede på Hesselø, var Gunhild i København en fjorten dages tid, for at lære at spille på blokfløjte, hvad Helga da også fik lært hende.

Far havde lavet et lille dukketeater til Gunhilds dukkestue. Han havde klippet det ud af et katalog og klistret det sammen, selv lavet dukkerne og andre småting, det legede vi ofte med, når vi legede med dukkestuen. En af de få gange vi var uvenner, blev jeg så gal, at jeg ødelagde dukketeateret. Jeg fortrød det bittert og angrede, Gunhild tilgav mig, og så skulle den sag være ude af verden, - men jeg slås nu lidt med det endnu.

På øen var der to sirener, de kunne plage en på det grusomste. Hvis man var kommet lidt for tæt på når de startede op, så var det lige før man skulle tro der skete et eller andet i bukserne, man havde på fornemmelsen, at man var ved at blive blæst omkuld. Men når sirenerne så kørte, og man havde fået dem "lidt på afstand", så tænkte man ikke så meget på det mere. Vi havde tit gæster boende der "bebrejdede" far, at han med sirenerne havde holdt dem vågne hele natten, "nå" sagde far tit; "jeg har ellers først startet dem op klokken 0610 i morges". Det var ved den store sirene, at maskineriet var. Der var en stor dieselmotor der trak en stor kompressor, der komprimerede luften i en stor tank, og med samme intervaller lukkede den luften ud gennem sirenehornet. Der gik en lang rørledning op til den lille sirene der havde to små horn, den vej blev luften sendt hver anden gang. Den lange luftledning lå i en støbt cementkasse med låg over, den var behagelig at løbe på, når man skulle den vej.

Engang far stod og pudsede linsen sammen med fyrpasseren, så de en stribe af Bendtzens børn komme gående oppe fra kirkegården i en række på sireneledningen, de havde blandt affaldet fundet en krans hver, som de havde taget på hovedet. Far sagde til fyrpasseren; "se på uret, skal vi vædde!, inden der er gået ti minutter, ser vi dem vandre tilbage med kransene", vi kan vædde en øl. "fyrpasseren sagde top", men jeg ved jeg taber, og sådan kom det også til at gå.

De på den tid, før omtalte altid lange varme somre, gik deres vante gang, gæster kom, og gæster rejste, eller vi var på den årlige ferietur. Volmer dukkede op på de mest mærkelige tidspunkter. Far så at han var med postbåden, så fulgte han med hjem. Han medbragte gerne nogle gaver til os. For at irritere far der ikke kunne lide støj, var det ting som trommer eller trompeter, det morede ham meget. Volmer lavede op, det var som gik der et vindpust gennem huset. Volmer før rundt på øen, og hilste på dem han kendte. Han var en urolig sjæl, og pludselig stod han igen på postbåden og vinkede farvel.

Moster Else kom visse somre, hun var altid smart i tøjet, hun luftede den sidste mode i tøj og hår. Jeg har siden hørt, at hun virkede som antikatalysator på igangværende arbejde. Til stor irritation for de fastboende kvinder, stoppede alt arbejde når hun gik forbi. Det kunne sikkert virke lidt urimeligt på disse kvinder, der havde været i sving fra solopgang, og nu stod indsmurt i sildeskel op af armene og i håret. (der er noget, der hedder konkurrenceforvridning).

J.P.Jacobsen spurgte mig engang; "er din moster stadigvæk lige skøn". Moster Else var på det tidspunkt lige blevet 72. Jeg svarede; "hvis det er det indtryk der er i hovedet, så lav endelig ikke om på det, men bevar det i hukommelsen". Der er en klar forskel om du er 27 eller 72.

Hvis vi ventede gæster, så gik mor altid ned til postbåden med en stak tæpper, som postbådsføreren lovede at overdrage til gæsterne næste dag, når de gik ombord. Der er altid koldt på havet, og gæsterne satte stor pris på tæpperne. Far havde næsten ingen familie, det gik ham lidt på, og han kunne godt spekulere en del over det. Han havde faktisk kun sin gamle faster, Nanna Lange, og så var der to halvkusiner: Karla og Else Hornemann, den sidste havde en lille datter, Bente Marie, der er min kvartkusine, --det sidste familiemedlem den vej. Min farmor var født Hornemann, så det er på den måde, at vi hænger familiemæssigt sammen. Slægten Lange hang i mange år i en tynd tråd. Jeg var den eneste, der kunne bringe den videre, senere hang den på vores søn Thomas, der har været så fornuftig, at han foruden sin dejlige datter Maria, har glædet os med Tobias og lille Jonas, så nu lysner det i Øst.-----

Gunhild var meget glad for den gamle faster, der havde leget med og passet hende da hun var lille. Jeg erindrer hende kun som et meget skrøbeligt og gammelt menneske, med en stok gående imellem far og mor ned igennem gadens toppede sten, efter at Peter Sonne havde hjulpet hende op på kajen. Den første gang hun kom efter jeg var født, løb Gunhild i forvejen hjem, og kravlede op i barnevognen. Den gamle faster kikkede ned i vognen; "ja det er en sød dreng", sagde hun!, Gunhild sprang nu op, og Faster prøvede at klare den med: At det havde hun da set. Far og mor skulle i byen om aftenen, en af de dage hun besøgte os. Det gamle menneske sad og læste højt for Gunhild, far skulle igennem stuen, men havde kun undertøj på, mor sagde; "hun ser det sikkert ikke", men Faster sagde; "Nå, skal du være helt i hvidt i aften, er det så højtideligt?". Lidt efter sagde de farvel, og ville afsted, Faster udbrød; "jeg troede at du skulle være i hvidt", "nej" sagde far, "det var undertøj", "ja ja det så jeg godt" svarede hun. At indrømme at hendes syn var helt umanerligt svagt, faldt hende svært.

Faster og min farfar var født på Vågø på Færøerne, hvor min oldefar var præst. Vi har engang været på Vågø og stået over for en gravsten med navnene på en hel skibsbesætning, som han har begravet, ligeledes så vi døbefond og lysekrone fra den gamle kirke.

Dette har måske ikke så meget med Christiansø at gøre, og alligevel. Alle os der kender øen, ved hvem Dr.Dampe var. Om hvordan han henslæbte sit liv på en kummerlig måde i den lille celle i fængslet på Frederikssø, i over 20 år var han fængslet, deraf de 16 på Chr.ø. Hans "fejl" var, at han kæmpede imod kongens enevælde. Min oldefars "fejl" var, at han sammen med en flok studerende skrev under på en liste til kongen, Cristian den 8. om at indføre fri forfatning.

Derfor blev denne flok "straffet", med at de fik nej til alle deres ansøgninger om embeder. Efter 10 år, hvor han virkede som privat lærer på forskellige herregårde, blev der allernådigst bevilget ham embedet på Vågø. Det kunne på den tid sidestilles med en landsforvisning. Efter endt "straf", fik han embede i kirken på Børglum Kloster, hvor man kan se hans navn i kirken under præster gennem tiden. Hans navn var: Poul Edvard Lange. Faster som vi altid kaldte hende, var "lidt" fornærmet da mine forældre meddelte hende, om min forventede ankomst i 1935. Hun syntes at de havde Gunhild, og så var der ingen grund til at få flere børn. Men jeg har fået fortalt, at hun var ligeså glad for mig. Desværre kan jeg ikke huske hende så godt. Men jeg kan huske Gunhilds begejstring og glæde, og jeg husker at jeg ikke turde komme hen til hende i starten, og jeg husker at jeg til sidst sad på hendes skød, mens hun pløjede sig igennem vores bøger.

Faster havde en husholderske der hed frøken Knudsen, som værnede om hende, og passede hende som et lille barn. Som et familiemedlem engang påstod: Hvis Faster, hvad der var utænkeligt, skulle komme til at slå en lille vind, så ville frøken Knudsen kun syntes at det var yndigt.

Faster havde en fin uddannelse af en kvinde at være på den tid. Hun virkede da hun var ung som lærerinde. Så tog hun en studentereksamen. Og i år 1893 blev hun cand.mag. Samme år blev hun ansat på Landsarkivet for Sjælland.-- på flere betingelser. En kvinde i et mandssamfund var ikke velkomment, men de måtte bøje sig for hendes høje karakterer. En af betingelserne var: At hun aldrig ville søge en overordnet stilling. I år 1907 blev hun arkivregistrator.-- Hun var forfatter til en lang række personalehistoriske afhandlinger i forskellige virksomheder, og havde udgivet bøger om slægterne Welding og Bodenhoff.

Faster var i 1921 Frederik Lange behjælpelig med at skrive vores slægts historie: "*Poul Rasmussen Langelands efterkommere*", der starter i det herrens år 1747, hvor han, der var kofardimatros blev viet til Dorthé Cathrine Kjeldsdatter. Han døde i år 1795, 80 år gammel opgives der. Så han må være født på Langeland i år 1715.

Faster fik en hjerneblødning i november måned 1939. Frøken Knudsen sendte det triste telegram. Vi tog med det samme til København, men det var klart at hun var meget syg. Hun kunne ikke tale, men blev ved med at gøre tegn til hvor Gunhild var. Men far og mor syntes ikke, Gunhild skulle se hende i den tilstand. Bagefter ved man aldrig hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert i den type tilfælde.

Faster døde den, 1/12 1939. Far var eneste arving. Vi arvede mange smukke møbler og ting efter Faster, ting der havde været i slægtens eje i mange år. Blandt andet et ur fra præsten i Børghlum, som jeg har nu. Det er fra beboerne, der takker ham for hans indsats i sognet. En sød lille kommode med et vippe spejl, begge dele af mahogni. Et kønt lille glasskab, billeder, en meget smuk petroleumslampe, samt meget andet. Ting jeg glæder mig over den dag i dag.---- Gunhild har mellemnavnet Nanna.

Far havde foruden et par søskende, der døde som små, en broder der hed Steffen Børge Lange. Han var en lovende billedskærerlærling, en brav gut der var vellidt af alle. År 1922 druknede han som 19 årrig på en spejdertur. Far var med et skib til Amerika på det tidspunkt. Hans far var død et par år før, hans mor døde et par år efter, så han stod helt alene uden de nærmeste slægtninge. At far kunne virke alvorlig ind i mellem, kan næppe undre nogen.

Til de læsere der hungrer efter Christiansø, beklager jeg, at jeg har fordybet mig lidt i slægten, men det er jó en bog der skal glæde mine efterkommere mere end fremmede mennesker. Så tøv lidt, der kommer lidt familie igen, og så er det ved at være slut.

Fars sidste familie:

Mor er atter nede ved postbåden med tæpper. Påsken står for døren, vi glæder os, det er de samme vi venter, de kommer år efter år til Påske. Det er fars halvkusiner: Carla, og Else Hornemann, med datteren Bente Marie.

De vinker derude på båden, og når de kommer i land, omfavner de os, så man ligesom skulle fylde lungerne en ekstra gang med luft, for ikke at omkomme under gensynsglæden. De havde gerne noget pelsværk på, og hvis man ikke fik drejet hovedet, så man kunne få luft, så var det svært at trække vejret, for det var store stærke damer.

Det var damer der medbragte liv og glæde, de havde hjerter af guld.

Kusinerne var ansat på en cigarfabrik, og havde dermed ret til at modtage et antal cigarer om måneden. De røg selv, men var begyndt at lægge til side i god tid inden ferien, så de havde en pæn portion med til far. Cigarer var ikke noget far havde råd til, så han var meget glad for denne gave.

Havde sejlturen været hård, bød far altid en snaps med angostura. De fleste værgede sig, de var ikke oplagte, men far havde erfaring for, at det rettede hurtigt op på søsygens eftervirkninger.

Mor fik blomster, de havde passet godt på dem, men det er ikke altid let at passe på blomster den lange vej fra København, det skete at de var lidt trykkede, men pyt med det. Nu var det vores tur til en lille ting. Det var gerne Moster Carla, som vi kaldte hende, der overrakte os gaverne, hun drillede os lidt. I år havde hun helt glemt, og nu var vi så store, o.s.v. Gunhild fik et år en fin lille sølvring, og jeg fik den herligste lille pibe, en model af den type der altid hang i munden af far, den havde poleret hoved og løs spids.

Koldt bord til Påske: Der var øl og snaps, jeg vil nok mene, at de blev lidt højrøstede alle sammen, man snakkede om "gamle dage", om forskellige familieminder, og hvad der ellers faldt for. Når vi havde spist hjalp de mor med at bære ud og vaske op. De gik begge med en stor cigar i munden. De kunne sagtens snakke, samtidig med at de røg disse kæmpe *kanonslag*.

Så blev der serveret kaffe i Herreværelset, og da den var ved at være drukket, bænkedes en af dem sig ved det gamle klaver der havde været min farmors, og vi sang fædrelandssange fra "Danmarks Melodibog." Sådan gik det dag efter dag, år efter år. De var en herlig stemning i den gamle kro. En stemning af en type der er svær at få frem nu om dage.

Halvkusinerne kom både på Hesselø og i Blåvand, og fortsatte da far og mor flyttede til København. Far elskede disse, hans sidste familiemedlemmer, og de ham.-- De elskede naturen, og jeg tror, at naturen elskede dem. Når de var rejst, var huset som en ballon luften var gået halvt ud af, det varede flere dage før alle blev sig selv igen.

Bente Marie Hornemann blev gift med en kunstner, der hedder Claus.

Det er et sødt par. Bente Marie og hendes tre drenge er løbet med de musikalske evner, fra familien Hornemann. Min farmor, Harriet Hornemann sang på det Kongelige, og gav adskillige ret så roste koncerter. Sluttede af med at give klaverundervisning og taleundervisning. Far var ved at o.s.v. over at høre klaverundervisning, derfor spillede han aldrig. Men pludselig hvert tredje år satte han sig til klaveret og spillede.-- Jeg har et fotografi fra Blåvand, hvor Bente Marie står med fars staffeli og maler et billede.

Vi har besøgt dem i Kokkedal, hvor hun underviser i klaverspil, og de har besøgt os her i Holløse ved Holbæk.--- Desværre er det ebbet ud.

Da Bente Marie var lille havde hendes mor et stort pasningsproblem. Da mor med sit store hjerte for børn hørte derom, tog hun hende med hjem til Christiansø. Nu stod mor ved Bornholmerbådens landgang i København, og sagde farvel til familien: Med mig på armen, Gunhild, samt en taske i den ene hånd, Bente Marie i den anden hånd, samt en anden taske.

Da sker det, vi tit har trukket på smilebåndet af: Vores tante "Lillepeter" ankommer til båden, og vil glæde mor med en gave, som består af: To små lam foran en lille vogn med små sukkeræg i, klistret fast på et stykke pap. Det var faktisk lige det, der manglede.

Postbåden:

Den ankom hver dag planmæssigt, med undtagelse af de gange vejret var hårdt, der var is eller så meget storm, at den blev helt aflyst.

Postbådsføreren hed Peter Sonne. En meget flink og hjælpsom mand, han kunne skaffe det mest umulige, han vidste nøjagtigt hvor tingene fandtes, hvem der handlede med hvad, og hvem der ville bringe det ned til skibet. Under krigen skaffede han halve grise, som han i nattens mulm og mørke fik ombord, og stod nu nede i lasten, og parterede dem til de forskellige øboer, der hungrede efter et stykke kød.

Det kunne udarte sig til lidt af en parodi, når vi skulle på vores årlige ferie. Mor ville have, at hele huset var i orden, inden vi drog af, alt skulle ligge rent og pænt når vi kom hjem igen. Det snød hende år efter år, selvom hun havde et helt år, til at planlægge næste rejse i.

Far var ved at være godt træt af, at skulle "holde" på båden, og beklage at det kom bag på mor for gud ved hvilken gang. Sonnes makker, måske hed

han Hammer, var flere gange oppe for at se ned gennem Strædet, om hun var på vej. Sonne tog det lidt mere udtryksløst, han var ret diplomatisk i sin væremåde. Nå endelig kom hun, og båden kunne lægge fra. Far havde tit haft vagt, og savnede en lur, så han lagde sig ned til maskinen.

Mor havde det sådan, at hun altid uden undtagelse blev syg, meget syg af at sejle. Da hun havde ansvaret for os, skulle jeg gerne med ned i den lille kahyt på P 34. Hvis man havde lidt "tendenser", så blev de kun forstærket i højere grad af at ligge dernede. Peter Sonne kom tit ned for at se til os, gav os en ren pøs og noget rent papir. Til sidst sagde han; " Drengen skal ikke være her nede mere, det er synd, han bliver bare mere og mere søsyg, han skal med op og hjælpe mig med at styre".

Som sagt; mor var aldrig klar til tiden. Da far havde ventet utallige gange ved båden på mor, meddelte han, at nu var det slut. Hvis ikke hun var der til afgangstiden, så måtte hun vente til næste dag, så var han sejlet med os. - Det har sikkert sat noget i gang i hende, for fremover var hun klar.

Det med tidspunkter var ikke mors stærke side, hun fortalte selv, om en af de første gange far og hende skulle mødes. De skulle mødes klokken 2. Men halv tre ankom far først. Mor var forarget, nu havde hun ventet ½ time. "Nej" sagde far, "kun et kvarter". For da jeg havde ventet et kvarter, så jeg at du kom, så gemte jeg mig, for du skulle også prøve at vente et kvarter. Far sagde altid; "mor er født et kvarter for sent".

Postbåden kom, postbåden sejlede, man fulgte den for indadgående, man fulgte den for udadgående, den kunne tage nogle mægtige krængninger idet den kom ind igennem indsejlingen. Den svajede rundt og lagde til.

Nu fulgte et ikke helt almindeligt nummer: Peter Sonne læste navnene op på pakkerne, men det var mest øgenavne han brugte.

Som hans søn Poul.M.Sonne beskriver i en artikel ved navn: "Post gennem 150 år". I bogen: Bornholmske Samlinger: Kajen var altid fuld af folk der skulle hente deres varer, næsten ingen blev kaldt det der stod på dåbsattesten. Et kald på "Søster", betød at der var pakke til pigen Margot, men det vidste alle, så det var der intet nyt i. Et kald på 33, var den dame der boede oppe hos Tryde, som jeg har omtalt før med gymnastikken. En mand stod tilbagelænet på sin sølvbeslåede stok, med blød hat, fin jakke og "Plus fore", Han bar det flotte navn: Erik Donpier Jonquires, hvilket Sonne slet og ret kortede ned til "Sjonki". En der hed Uffe blev kaldt "Puf ." P.V. var forkortelsen af Poul Vang. En stor staut mand, med et af fester hæret ansigt, der var kommet til, at pensionere sig for tidligt, stod også og ventede. Det var: Arkitekt, Valdemar Jørgensen. Hans øgenavne var "Valde", "Arki" eller "Tudebøjen", det sidste grundet, at han gav nogle store brøl, men sikkert især, grundet hans sweater, der vandret havde mange stærke farver. Mandens facon kunne nu også minde lidt om en bøjje.

“Valde” erkendte til sidst, at han ikke havde råd til at leve som han gjorde. Så han fik arbejde hos en arkitekt Riis Olsen i Varde, hvor han til sidst blev selvstændig. “Valde” havde i sin tid været med til at bygge den gamle, og nu flyttede Lauritzen hovedbygning i Københavns lufthavn. Der var tilsyneladende ingen, der blev fornærmede over disse øgenavne, men de var også kun gemytligt ment. Det var med til, at man kunne holde det hele ud, livet kunne tids nok blive trist.

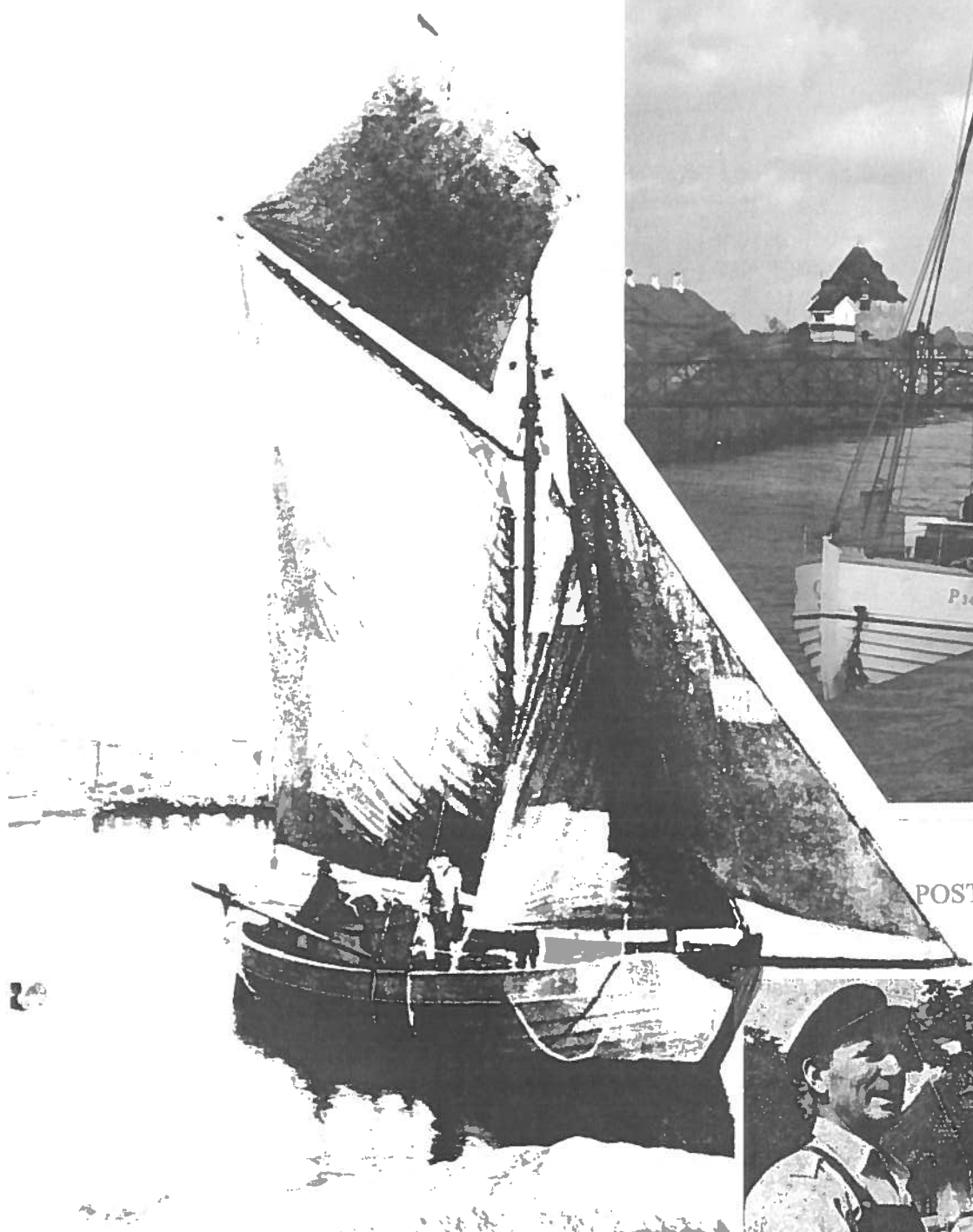
Sonne råbte engang; “og så er det Lange”, jeg masede mig hen i forreste linie, for at hente den sæk kartofler jeg var sendt ned efter. Jeg fik fat i sækken, der indeholdt et eller andet antal kilo, og bar den i armene op af trappen. Den var tung, alt for tung, jeg tabte den langsomt, men var da kommet helt op af trapperne, og stod nu der og hang. Sonne må have fulgt optrinnet, for han sprang af båden, løb op af trapperne, og satte sækken højt oppe på min ryg. “Sådan skal du bære en sæk”, sagde han, så er den ikke nær så tung.

Han var et utroligt hjælpsomt menneske. At han har hjulpet mange flygtninge til Sverige under krigen, med eget liv som indsats, det undre vel ingen. Hvis det ikke var ham,-- hvem skulle det ellers ha været? Da mine børn var små, og vi havde lånt hytten, “Den Lille”, var min kone nede hver dag for at handle med Sonne. Vi har det på smalfilm, jeg siger gerne når jeg ser det; “enten er Sonne ved at snyde dig for 13 øre, eller også er du ved at snyde ham for 8 øre”. De havde et evigt mellemregnskab løbende dag for dag, ufatteligt at han kunne have det i sit hoved. Det endte nu med at gå op, så alle var glade.

10 år senere var vi på en dagtur til øen. Vi løb det hele hurtigt igennem, men skulle da lige ned for at se “Peter” komme ind. Det var en lidt mærkelig oplevelse, for på kajen hvor der altid var mennesker, var der ikke et øje den dag. Det jeg havde ønsket i de første år af mit liv, fik jeg mulighed for nu: At være ham der tog imod fortøjningen. Sonne kom ud af styrehuset med bemærkningen; “Det er jó Langes søn”.----Godt husket.

Da jeg var barn, var Sonnes sønner med en gang imellem. Vi så sønnerne styrede ind gennem indsejlingen, hvor Sonne overtog så roret. En skønne dag, stod jeg sammen med de øvrige drenge, grønne af misundelse, og så Poul komme sejlen helt ind, svaje i bassinet og lægge til kaj. Det må ha` været en stor dag for Peter Sonne.---- Hele det imperium, han sidenhen fik bygget op sammen med sønnerne, er kun meget få fædre beskåret at opleve.

POSTSEJLADS GENNEM 150 ÅR

POSTBÅDEN "PETER" (P34)

Postbåden "Skjold" sejlede fra 1879 til 1900. Førtes af Mads D. Lou sr. Familien skiftevis I og II.

POSTBÅDEN "PETER" (P 34)

Peter Sonne på Christiansø 1970. Foto: Johs. Hammer 1970.

Som barn oplevede jeg, at der var meget man skulle lære, det var svært at huske det hele: Man snakkede ikke med mad i munden, (de voksne undtaget) man smaskede ikke, ja det var uendeligt hvad man ikke gjorde. En dag sad jeg med fingrene oven på spegepølsen, jeg blev belært om at man ikke satte fingrene på pålægget. De voksne blev altid taget frem som gode eksempler, så jeg sagde; "Jamen det gør Sonne"!, "ja" sagde far, "fordi det blæser på båden og pålægget let kan blæse af". Den måtte jeg så "købe".

Poul Sonne omtaler i sin beskrivelse, at Sonne havde *øens* vel i tankerne, hvilket man så af følgende: Selv om det var alt for sent, sejlede han en last brændsel til øen, da vinteren var i anmarch, så ingen skulle fryse. Han var så uheldig, at isen lukkede sig, og han selv frøs inde på øen en måned. Poul Sonne skriver meget interessant om postbefordringen til øen, og alle dens trængsler gennem 150 år. Blandt andet dvælede jeg ved, hvor kolos - salt vigtigt det var, at postbådsføreren havde postkasketten på under sejlad i alt slags vejr. Når man ved hvor kold en hovedbeklædning kasketten er, må man gætte på, at han har overtrådt reglerne utallige gange. Der blev sejlet med sejl og i åben båd, det er en lang tur at fryse i. Hvis vinden var ugunstig, var passagererne ikke uvillige til at tage fat i årene og hjælpe med.

Postbåden Skjold sejlede fra 1879 til 1900. Den førtes af Mads D. Lau. Det var en sådan type, jeg erindrer, at Ludvig fiskede med. Man vil vel give mig ret i, at der er noget fortids spøgelsesagtigt over den.

Der fortælles videre: At det var en meget stor lettelse, da der kom maskine i båden og siden styrehus i P34. Hvis man er interesseret i at læse mere om transporten, så vil jeg anbefale at læse Poul Sonnes udførlige og ikke uden spænding, meget levende fortalte beretning.

Livet går videre:

Bådene kom og sejlede, der var mange turister der løb rundt på øen, men efter klokken fire var alt roligt igen. Der kom små overlæssede fiskerbåde, fyldt med turister. Der kom en stor flot fiskerbåd, "Reinholdt" hed den, ført af fiskerskipper Mikkelsen, den havde en smuk svunget indadvendt agterstavn som på en Jagt. Den havde et sejl bredt hen over passagererne, der var stil over den. Fiskeskipper Mikkelsen havde den tvivlsomme fornøjelse at sejle med personalet fra den Svenske Ambassade i Berlin, lige inden russerne kom i 1945, de sejlede afsted i en bomberegning.

Der kom tit andre fiskerbåde ind både fra Bornholm eller Sverige, man havde altid noget at se på. Der kom en gemtylig fisker fra Gudhjem der hed Tyndberg, han levede slet ikke op til sit navn. Man har fortalt mig, men måske er det kun en historie: At det blæste kraftigt udenfor Gudhjem, sådan på kanten af det forsvarlige, Tyndberg gik ud til sine fangstredskaber, det tog lang tid, for det var besværligt. Da han kom ind igen, kom der en sommerturist hen til skibet og sagde; "Hvor pokker bliver de af, jeg har ventet og ventet, jeg skal have gæster, det er virkeligt alt for galt". Hun fik en torsk, brokkede sig over prisen, der var 4 kroner, det var over normalpris, men som Tyndberg sagde; "Det har været hårdt vejr". Nu ankommer der en anden turist. Hun bebrejder Tyndberg, at han var sejlet ud i det frygtelige vejr, hun havde ikke haft et roligt øjeblik, og havde fulgt ham med kikkerten hele vejen, hvis der skulle gå noget galt. Hun fik også en torsk. „Hvad koster den"? spurgte hun, han svarede; "den er gratis, - kællingen der henne har betalt".

Svagstrøms problemer:

Far var meget fingernem med alt det elektriske, han hjalp med at lave lanterner for flere fiskere. Han tog ikke noget for det arbejde, men blev meget glad, da Holger Bendtzen til mors fødselsdag forærede hende en stor laks, han havde fanget. Far sloges også engang, med det elektriske anlæg på Magnus Hansens båd, der hed "Margot". Far kom hjem for at hente mig, da de skulle ud for at fiske, så kunne han arbejde på det elektriske imedens. Jeg var glad for at skulle ud at sejle med far. Men så kom Magnuss' medhjælper Alfred løbende og fortalte at de måtte låne en bornholmerbåd, der lige var kommet i havn.

Jeg sejlede ud med dem, men noterede mig straks, at det var en hel anden standard, end jeg var vandt til at opleve på Aksels og Magnuss både, hvor alt var rent og i top.

Far var også god til at finde fejl i de gamle radioer, de såkaldte batterimodtagere med de gammeldags rør. Det var der mange der havde glæde af, han havde tit mange apparater stående oppe på sit værksted, der var oppe på loftet.

Aksel Hansen tog nogle garn op hver eftermiddag, sikkert for at få sild til laksekrogene. Det gav mig en mulighed for at sejle med, Finn var også med. Hver gang vi var ud for Pigrevigen, var der noget undervands uroligheder, og skibet slog nogle vældige slag. Finn gik hen for at hænge i et tov, der hang ned fra bommen, så gyngede han frem og tilbage, det så morsomt ud, så det skulle jeg også prøve. Det var en dårlig ide, udslagene var meget større end jeg havde forestillet mig, jeg var vild af rædsel, jeg havde på

fornemmelsen at hvis jeg slap, så røg jeg ud over siden af skibet. Jeg så ind i styrehuset, Aksel Hansen var helt krumbøjet af grin. De er nok blevet enige om at jeg var i "havsnød", for Finn kom ud for at hjælpe mig ind i styrehuset. - Den hoppede jeg aldrig på mere.

Når vi nåede frem til garnet, havde de glæde af mig for jeg skulle styre båden frem, medens de tog garnet op. Ind imellem gik det ikke helt som det skulle, så kom en af dem løbende agterud, og hjalp mig på rette kurs igen. Jeg var meget glad og stolt, over at være med på disse små fisketure.

Når vi kom ind igen, fornemmede jeg at de andre børn var en lille smule misundelige på mig. De klarede dem ved at fastslå, at jeg sikkert ikke kunne være til meget gavn.-- Janteloven o.s.v.

En overgang havde Aksel Hansen, Volmers broder Esben til at være makker, men det er hårdt at være fisker, jeg tror ikke det var noget for ham. Jeg tror, han havde kone og en lille dreng med, det var nok der jeg så sådan en lille en blive skiftet, og konen sagde; "Jeg tror, han har sennep i bukserne", det kunne jeg da også se, og spekulerede meget på hvordan det mon var kommet der.

Aksel Hansen samlede engang en masse forskallingsbrædder op, det var en hel dækslast der var gået overbord fra et skib. Han forærede far en masse, vi slæbte dem hjem, og far byggede kaninbure af dem. De var ca. en meter i længden. Han fandt også en last korte bjælkestykker, de kaldte det "Props." Det var afstivningsmateriale til kulminer, de var gode og der var masser af brændsel i dem.

Under krigen sejlede Aksel Hansen mere spændende last: Det var der han sammen med sin makker Hilmer, transportererede flygtninge fra Bornholm til Sverige. Det fortælles at de godt ville have våben med på tilbagevejen, og at de en gang sagde til "leverandørerne", at risikoen var lige stor, så om de ikke ville sørge for, at der var rigeligt med kasser at laste. De tog dem på ordet, og "Ramona" sejlede hjem med et en kæmpe overlast.

De sejlede med Svensk flag, til de var ud for Christiansø. En gang kneb det, for et tysk skib fulgte interesseret deres færd gennem vandet, de skulle helst ikke komme ind i havnen på Christiansø med det Svenske flag, for så var hele planen røbet.

Tyskerne havde åbenbart fået færden af, at der var noget galt med dette skib "Ramona", og besluttede at sænke det, men var så uheldige, at de fik sænket en Svensk "Ramona" i stedet for.

Det var denne gruppe kaldet "Laksene," at Sonne og fyrmesteren også var med i, man må tage hatten af for; at der var nogen der turde vove pelsen, hvilket vel nok var med til at rette lidt op på landets omdømme ude i den store verden.

Tyskerne trænger ind i Polen:

Augustdagene var ladet med spænding, de voksne talte om der blev krig eller ingen krig. De mere besindige snakkede om at overreagere. Man kunne da nok forstå, at tyskerne havde lært af deres fejltagelser, under første verdenskrig.

Hitler var en virkelig god mand for Tyskland, der var ikke det han ikke havde rettet op på, og det der med at de puttede folk af en anden mening i nogle opdragelseslejre, det var sikkert stort set ballademagere, og var der overhovedet noget om det.?

Den første september 1939 rykkede tyskerne hæmningsløst ind i Polen, og mere eller mindre udraderede landet. Min far har skrevet derom i et lille kladdehefte til min søster og jeg, beskrevet hvordan de oplevede krigen. Jeg kan selv huske noget, men selvfølgelig mest fra de sidste år. Det far har skrevet, vil jeg støtte mig lidt til. Så har J.P.Jakobsen også fortalt mig derom, så jeg er ikke så ringe informeret.

Jeg husker, at det var nogle skønne aftener først i september, vi gik op på *Kongens Bastion* for at lytte til kanontordenen, man hørte det tydeligt, og jeg mener at huske, at man kunne se lysglimt på himlen.

Mor der var et meget følsomt menneske, græd ved tanken om, hvordan de stakkels mennesker led. Der var mange mennesker der valfartede op på bastionen. Folk stod alvorsfulde og talte med hinanden, men enkelte forsikrede hinanden om, at der ingen krig ville blive i Danmark, det turde tyskerne ikke, de var bange for englænderne.

Nogle måneder senere begyndte Røde Kors at samle ind til den nødlidende polske befolkning, der hverken havde mad eller tøj, og børnene manglede legetøj. Mor fandt alt det vi kunne undvære og pakkede det sammen i nogle sække, det samme var der flere af de andre familier der gjorde.

Da vi nåede til det med legetøjet, så var der ikke det, Gunhild kunne undvære til disse børn, hun samlede en masse sammen. Jeg gik også mit skab igennem, men kunne umiddelbart ikke finde noget, jeg ikke brugte. Mor bebrejdede mig min mangel på broderskabsfølelse, og bad mig finde noget til børnene. Efter at jeg var det hele igennem en gang til, lykkedes det mig at finde fem byggeklodser. Mor blev så tosset over min middelmådighed, at hun på komiteens vegne afstod fra at modtage mit bidrag, og det passede mig ganske glimrende, men jeg fik dog mumlet, (og den hang jeg på mange år fremover) ;"De polske børn leger vel også med byggeklodser".

Jeg har tit hørt, at det tanken og ikke gavns størrelse det kommer an på.

Tyskerne trænger ind i Danmark: Den 9. April 1940.

Det var en uhyggelig dag. Jeg var 5½ år gammel, det lagde mørke skygger over dagligdagen, jeg fattede ikke omfanget, men forstod alvoren i det. Det var uhyggeligt at vores nabo, som vi landligt hang sammen med, uden tøven eller skyldsfølelse, bare kunne trænge op i vores land og tage bestemmelsesretten fra os. Som mine forældre altid sagde; "Man kan ikke stole på tyskerne". Det var anden gang de oplevede, at de indtog Danmark, og de regnede med, at de sikkert også nåede at opleve dem en tredje gang. Det varede nogle dage inden tyskerne, der var på Bornholm, viste interesse for Christiansø. Måske var den ikke på deres kort, eller også troede de at den hang sammen med Sverige, eller slet og ret var den uden betydning.

En skønne dag da vi sad og spiste til aften, så kom der nogle flyvemaskiner lige hen over huset meget meget lavt, vi var ved at falde ned af stolene af bar forskrækkelse, men løb hurtigt ud og over på *Juels*, der var allerede kommet flere til stede. Nu var maskinerne nået rundt om øen, og kom igen, de fløj så lavt, at man skulle tro, at de ramte skorstenen, man kunne tydeligt se piloten. Asta Anker vinkede begejstret, men blev sur på mor, da mor bebrejdede hende det. Hun blev så sur, at hun gik hjem efter først at ha' sagt; "at hvis man vinkede, så smed de ikke bomber, "ja" sagde mor, "det troede de også i Polen". Hvis det var meningen at vi skulle få den opfattelse, at de var kommet for at beskytte og glæde os, så trængte budskabet nok ikke igennem. Da tyskerne var trætte af at genere os, opstod der stor debat på bastionen. Sofus Bang kom i heftig diskussion med nogle øboer, der på ingen måde deltog i hans tyskvenlige sindelag. Bang havde altid kun været venlig og rar over for mig, det var svært at forstå mors forklaring, -hvorfor de var så gale på ham.

"*Palivaren*", det hus ved siden af "Gammel Kro", hvor Henning Køie har solgt sine fine akvareller og billeder fra i mange år, var ved at gå i forfald. Der var råd i gulvet, døre, og vinduer skulle udskiftes. Bindeballe Møller der var tømrer i Svaneke, stod for dette arbejde. Han havde sønnerne Poul og Henrik. Jeg "hjalp ham" flere timer hver dag, vi havde det hyggeligt. Mor kom forbi ind i mellem, og sagde. "At hvis jeg sinkede ham, måtte han endelig sende mig ind", hvilket han benægtede på det kraftigste, faktisk fik jeg det indtryk, at det hele ville gå i stå uden min hjælp.

Som sagt vi havde det hyggeligt, indtil Sofus Bang kikkede ind, for at se hvad der foregik. De to kom voldsomt op at skændes, grundet deres forskellige holdninger til værdien af tyskernes "beskyttelse" af Danmark. På et tidspunkt foretrak jeg, at forhale ind i mere smult vande.

Sønnen Henrik Bindeballe havde forstand på dyr. Han hjalp far med at indrette kaninbure, og fortalte ham nøjagtigt hvad de skulle fodres med, og hvordan de skulle passes, men det var først noget senere i historien. Denne interesse for dyr har han bibeholdt. Vi traf ham og hans søde kone Karen den sommer, hvor vi var ovre i "Den Lille". De har altid taget meget gæstfrit imod os, når vi har krydset deres vej. Henrik er nu pensioneret skolelærer, og efter det årlige julekort at dømme, så keder de sig ikke. De bor i Neksø.

Ellers var det åbenbart lidt svært for mine forældre, at overbevise folk om skaden ved tyskernes indmarch i Danmark. Det var over hele landet, at man kunne notere sig, en hvis svag stillingtagen til problemet, "det gik jo godt".

Blandt dem der hurtigt luftede deres uforbeholdne mening, har far nævnt: Hele købmandsfamilien, med den gamle Emil Hansen som kraftig fortaler, mod det der skete. (Jeg har aldrig set det, men har ladet mig fortælle, at han på bagvæggen af sit lokum havde et billede af Hitler.) Samme mening havde Ellen og Holger Bendtzen, det samme kunne man sige, om den før omtalte Erik Jounquieres og hans dame fru Schmiegelow, samt Minna og Magnus Hansen. Der som de førnævnte ligeledes kunne gennemskue, hvad det var Hitler ville.

Med postbåden ankom der en dag et ægtepar, manden bar et stort medlemsmærke, der beviste at han var medlem af nazipartiet. Han skulle kontakte en fyrmand, der havde samme tanker om partiet som ham selv, men han havde glemt navnet. Han henvendte sig hos fyrmesteren, der for at drille far, med det samme sendte dem ned til ham, med forsikringer om, at det måtte være N.G.Lange de skulle træffe. Far smed dem på porten med et brag. Siden fik de spurgt sig for og fandt familien, der hed Kock, som havde en datter der var gift med en tysker, og denne familie var meget venligt stemt over for tyskerne. Datterens mand der var fisker, oplevede ikke freden. Han var vist ganske harmløs har jeg hørt. Tyskerne tog ham og hans båd, satte dem op på en jernbanevogn, og kørte dem til Middelhavet, hvor båden blev søsat. Det var nok det sidste, de hørte til ham. Han efterlod sig tre små børn, der gik på øen med moderen. Trods mine forældres antityske holdning, var det helt naturligt at børnene kom i vores hjem og legede med mig. Det var nogle søde børn, jeg kan endnu huske deres navne.

Meldingen om
tyskernes indmarch
i landet kom ikke
bag på os. Gennem
orlogskaptajn C.A
Broberg, der var
chef for

“Marinedistrikt Bornholm”,

havde far hørt, at der var samlet en stor transportflåde i Østersøen, og man kunne godt gætte, at det ikke var med en venlig hensigt, at de lå der.

Den 8/4 - 1940 havde englænderne torpederet et tysk transportskib ved Norge, så man var godt klar over, at gryden var lige ved at koge over.

9/4 - 1940 gik far op i fyret for at passe sin tjeneste, lidt efter kom afløseren, der hed Kristian Kjøller op til ham. Der er noget galt, sagde han!, de lyttede nu til radioen, og hørte kun en gebrokket stemme, der sagde: Vente lidt---vente lidt. Så slog de over på den svenske radio, og der fik de bekræftet deres bange anelser, - at tyskerne havde taget Danmark.

Fyrpasser Kock, der endnu ikke havde forladt lokalet, og jo` var kendt for sin tyskvenlige holdning, udbrød begejstret; “nå, det var vel nok godt”.

Som far selv skriver, blev han afsindig af raseri, og skældte Kock ud.

I kraft af sin stilling, som chef for marinedistriktet, havde Broberg fået ordre til at modtage tyskerne i Rønne. Han må have misforstået opgaven fuldstændigt. Han inviterede de tyske officerer til en flot middag på “Dams hotel”, hvor det flød med champagne og andet godt. Broberg blev i den anledning afskediget kort efter.

Vi slap for tyskere på øen til langt ind i maj måned. Så fik man den ide at udstationere to tyskere på øen som havnevagt, der dagligt skulle rapportere til Bornholm, hvad de så og hørte. Familien Kock holdt lav profil til at begynde med, men et par andre mennesker var tyskerne meget behjælpelige med indkvartering. De blev indlogeret oppe på købmandens vaskehusloft i starten, men så kom der en underofficer derover for at finde bedre indkvarteringsforhold, og et sted de kunne spise.

De skulle indkvarteres på hotellet, som købmanden også forpagtede, men de skulle ikke spise der, sagde den tyske officer, for man havde fundet ud af, at købmandens hustru “Trille” var af jødisk afstamning, og man havde hørt, at sådanne mennesker havde puttet glasskår i maden.

Problemet løste sig, for Kirsten Jensen, (hende med hunden der tissede på gulvtæppet), drev en lille pensionsvirksomhed for at tjene en skilling, og uden rigtigt at have gennemtænkt det, sagde hun ja til at bespise tyskerne. Det satte en lavine i gang: Postbådsfører P. Sonne, der spiste der erklæ-

rede; at han fra dags dato meldte fra, han ville under ingen omstændigheder indtage sin mad sammen med tyskerne. Det var slemt,-- men værre blev det da Kirsten Jensens mand, Anker Jensen, kom hjem fra havet, han ville slet ikke være i lejligheden, han ville flytte.

Det blev nu arrangeret sådan, at tyskerne både spiste og boede hos familien Kock, der hyggede om dem sammen med de to førnævnte personer.

Resten af øens befolkning gav dem en kølig behandling. Stort set var de forskellige tyskere der kom derover, ret fredsommelige og passede sig selv. Jeg kan dog endnu huske hvordan, at vores hjerter fór op i halsen, en aften far var i fyret. Vi sad og hørte radio og hyggede os, da den ene tysker bankede hårdt og voldsomt på ruden med sin bajonet.-- Grunden var; at rullegardinet havde lagt sig på et eller andet i den ene side, og der var opstået en lille bitte sprække, hvorigennem der sivede en anelse lys ud, (Sikkert et oplagt bombemål).

Der kom et tysk krigsskib sejlen, det havde en vandflyvemaskine stående agter. De lå og øvede med den en hel dag, det var selvfølgelig spændende at se på, den fløj mange ture. Da det blev aften, så jeg, at de to tyskere kom og hentede lods Bertelsen, for han skulle sejle ud med lods båden og lodse skibet ind. Jeg blev ked af det, da de gik med ham, jeg troede ikke at han kom tilbage nogensinde mere. Skibet kom i havn, der var mange nede for at se på, men da fru Kock med døtrene Minna og Irma begyndte at juble, vinke, og skvaldre op om, at nu fik de gæster, forlod de fleste tilskuere havnen, med henkastede bemærkninger om deres uheldige optræden.

I anledning af kongens fødselsdag samledes øens beboer på "*Månen*" til et festligt dækket kaffebord. Der blev holdt taler, og der blev sunget fædrelandssange. Al tale forstummede, da den ene tyske soldat kom anmassende og provokerende ind i salen, og slog sig ned. Lidt efter kom den anden, sikkert ophidset af familien Kock, der ikke var inviteret med.

Tyskerne havde optrådt med dette nummer een gang før, det var til sommerfesten, men da havde fyrmesteren bedt dem om at gå, og forklaret dem, at det var tale om en privat fest, men det ville de ikke respektere nu.

Jakobsen gik til radiostationen og kontaktede deres overordnede, der gav ham ret i, at tyskerne skulle forlade lokalet, og herefter havde de sig at rette. Medens Jakobsen var væk, beværtede Broberg tyskeren med et glas vin. Da far hørte dette, bebrejdede han Broberg på det kraftigste, og det kom til et heftigt skænderi dem imellem. Broberg forsvarede sig med, at det var synd for mændene, de så så ensomme ud.

Jamen det var jó netop det, de skulle!

Nu var det gang nummer to, at fyrmester Jakobsen bad dem om at gå, men det ville de ikke denne gang. De parlementerede i lang tid, alt imedens festen var helt forstummet, og alle sad og gloede onskabsfuldt på tyskerne. Det har selvklaart været en tvivlsom ære for Jakobsen, at stå der ene mand og parlamentere med dem i alles påsyn, uden egentlig magt til at smide dem ud. Jakobsen fik dem med over på kontoret, og fik dem overbevist om deres fejltagelse, det tog en time eller mere.

I mellemtiden var den hyggelige atmosfære forsvundet, og alle var stemt til modstand. -- Far fik Erik Jonquieres til at starte en indsamling til et dannebrogslag til fyrmester J.P. Jakobsen. Uden at vide det, vil jeg gætte på at det har styrket og glædet ham meget. Måske en af de bedste hædersbevisninger han har modtaget.

Når fyrmesteren havde ferie, overtog far hans ansvarsområde. Det kunne indimellem være en tvivlsom fornøjelse. Der var mange ting at tage vare på, der var ustandselig klager over dit og over dat. Far tog det ret seriøst, og var ked af det på de forskelliges vegne. En dame havde klaget over naboens radio, der spillede for højt. Far sagde, at Jakobsen kom hjem om to dage, så om hun ville være venlig at komme igen. Hun kom igen, Jakobsen lyttede medfølelse med hende, skrev det hele ned, og sagde at han skulle påtale det, og hvis det ikke hjalp, måtte hun endelig komme igen.

Far sad og undrede sig, hvis man tog sådanne klager alvorligt, så kunne de ikke få andet at lave. Jakobsen fulgte hende ud, og ønskede hende en god dag, hvorefter han krøllede klagen sammen og smed den i papirkurven -- med en henkastet bemærkning om; "Hvis jeg blander mig i det, så bliver der først rigtig ballade, og er det alvorligt ment, så kommer hun nok igen".

Dagene gik videre, vi havde haft en vinter med store forstyrrelser i sejladsen, og nu var den næste skrappe isvinter på vej. Den 31/12 ankom Volmer, der havde sejlet i mange måneder med et amerikansk tankskib. Han havde min moster Else og min fætter Axel med. Volmer rejste efter en uges tid, han var altid rastløs, havde mange gøremål og forskellige forretninger løbende. Moster Else blev i tre uger, og de voksne vedtog; at det var ved at være farligt for en lille dreng, at færdes i København, så Axel flyttede ind hos os, og blev indmeldt i øens skole, og fulgte undervisningen der.

Jeg hentede dem tit ved skolen, de var nået til vejen langs "*Kongens Have*", og der var et større opløb. Man havde smidt "Goggis" kasket ud på skræderens hønsegård, der var overdækket med hønsetråd. Den arme dreng lå nu, for gud ved hvilken gang, og rodede efter kasketten med en lang pind. Han blev opdraget hos sin bedstemoder-- han havde det ikke alt for godt.

Hans onkel hed Poul Vang, forkortet til P.V. (De var nok en smule uvenner med vand og sæbe). Jeg erindrer at der oppe hos købmanden i slikskabet, var forskellige chokoladefigurer, til en for os ubetalelig pris. Nu var det en for fiskerne gunstig tid, for der var gode priser på fisk under krigen. Jeg stod der og stirrede længselsfuldt efter chokoladeløven, alt imedens Grethe Sachs pakkede den kurv med varer, jeg havde med.

P.V. og "Goggi" kom ind, stilede hen mod slikskabet. "Hvad vil du have" sagde P.V.--- Løven sagde "Goggi", der nu åbnede kæften og hele løvens hoved samt overkrop forsvandt i en eneste mundfuld, "Goggi" åbnede igen grinende kæften, og det var det sidste jeg nogensinde så til løven.

I den tid der var penge, var der mange, der automatisk satte deres forbrug op, alt imedens andre foretog ekstra afdrag på båden, eller lagde en ny maskine i den.

Selv børnene havde mange småpenge mellem hænderne, de havde dem løse i lommerne, de tabte dem tit, så hver dag far kom hjem, havde han fundet nogle småpenge.

Mange år efter fandt min kusines mand ud af, at han havde familie på øen. Efter ihærdig forskning fandt han ud af, at han var i familie med P.V. Han rejste over til øen, og opsøgte P.V. der meget gæstfrit bød ham på et måltid mad. Da han så standarden i huset, foretrak han at invitere P.V. op på kroen til middag. P.V. trak nu i statstøjet, og de gik over på kroen. P.V. der ellers var en ydmyg person, gav sig til at kommandere med personalet.(Den der med Baronens seng ligger sikkert gemt i mange mennesker.)

Axsel der var meget ihærdig med sav og hammer, hjalp mor med at sætte kroge i, lave hylder og alt muligt andet, hun havde bedt far om i månedsvis. Axel havde uhemmet adgang til alt fars værktøj, der ellers var "helligt område". Axel var engang uheldig, da han ville bruge en fil som brækjern, fi-len knækkede, og borede sig ind i håndroden. Mor der var ekspert på det område, rensede såret, og anlagde en stor forbindelse.---- Vi skulle nu ned til postbåden, vi plejede at gå af Strædet, men Axel foreslog, at vi gik af Gaden, for der var "flere mennesker". En sådan ulykke skulle helst ikke gå helt upåagtet hen. Far talte meget om at bruge en fil til at file og et brækjern til at brække noget op med, en skruetrækker o.s.v.

Det kneb med tobakken, den var strengt rationeret. Grethe Sachs administrerede det med hård hånd, alle skulle have lige meget, ingen måtte forfordes. Per Hartvig Sørensen der var kunstmaler, led meget grundet denne mangel af cigaretter. Det var lykkedes ham at tigge en pakke fra fru Sachs i ny og næ, men nu var det slut, han kunne ikke få flere. han gjorde nu det,

at han satte sig på bænken oppe i butikken, lagde benene over kors, og sad så bare der og stirrede ud i den blå luft. "Du kan godt gå", sagde fru Sach, det er helt slut, der er ikke flere. Per blev siddende. Pludselig kylede Grethe Sachs en pakke over til ham med ordene; "Jeg kan sgu ikke holde det ud". En af de gange far havde den tvivlsomme fornøjelse, at afløse fyrmesteren når han var på ferie, kom Erik Jonquieres hen til os. Han var meget ophidset, for han havde samlet en sæk brænde, og da han kom for at hente den, var brændet væk, istedet var sækken fyldt op med sten, som han umiddelbart ikke kunne bruge til noget.

Dette var tyveri, og far skulle melde det til politimesteren lige med det samme forlangte han. Far der efterhånden havde lært lidt af den måde, Jakobsen taklede sådanne sager på, sagde til ham; "Jeg tror, der er nogen der laver sjov med dig, - der er to muligheder, den ene er Aksel Hansen, den anden er Henning Køie". De fulgtes nu op på bastionen, hvor Køie var i færd med at male et af sine ynglingsmotiver. De fandt sækken, far sparkede til den, "det er da brænde der er i", sagde han. Luften gik helt ud af den stakkels Jonquieres, (Køie var meget optaget af sit maleri).---

Når kunstnerne stod fordybet ved deres staffeli, kunne de nemt blive irriterede på turister, der kom med deres uforbeholdne meninger, om det lignede eller ej. Nogle pakkede sammen med det samme, andre havde lidt længere slip. Far var en dag i gang med et maleri, da der kom en ung pige og stak hovedet helt ind foran ham, med en bemærkning om den tvivlsomme kunst. Far tog en klat rød maling og satte på hendes næse, så forsvandt hun igen.

Da vi i sin tid lånte hytten, "Den Lille," så vi en kunstner stå oppe på vejen i fuld sving med sit billede. Pludselig var børnene væk, jeg blev ærgerlig, da jeg opdagede at de stod oppe ved billedmageren, og "underholdt ham". Fejlen var min, jeg skulle have lært dem, at det gjorde man ikke. Jeg undskyldte mange gange, men han svarede; at det ikke generede ham, og han godt kunne lide børn og det, at stå i fred og ro på denne ø var umuligt, så man gavnede sig ved at komme over det punkt. Kunstneren hed Mogens Magnussen.

Anker Jensen kom engang forfærdet sejlen ind i havnen i sin lille båd, han havde ikke sit garn med. For da han skulle hive det op, sad der en mine i garnet, han troede først, at det var en kæmpefisk af en eller anden art, men da sandheden gik op for ham, lod han garnet gå ud igen, lige så stille som det overhovedet kan lade sig gøre. Næste dag kom der et skib med minører, der sprængte minen. Vi fulgte optrinnet oppe fra Juels Bastion.

Vi havde været en tur i København, det var ikke særligt hyggeligt, på for-dækket gik uafbrudt en matros, der holdt udkik efter miner, man sejlede for

en sikkerheds skyld kun om dagen. Når damperen nåede op til Sundet, lå den stille i lang tid, den skulle nemlig sejle igennem et minefelt. Tanken var ikke rar, vi lå og ventede på en minelods, der kom med et tysk skib. Først gik der et par tyske officerer ombord for at se skibets papirer, selvom det var det samme skib, der sejlede forbi i går. Så entrede minelodsen skibet, og førte os sikkert igennem. Senere valgte man at sejle igennem Falsterbo Kanalen, sikkert for at komme uden om dette minefelt. I kanalen var der en bro der åbnede sig for os, jeg fik fortalt, at det var den gamle danske *Knip-pelsbro*, som svenskerne engang havde købt. For nogle år siden blev den pillet ned, omkring 1990.

På turen fulgtes vi med fuglemanden Finn Salomonsen, "Onkel Finn". Da vi kørte med rutebilen fra Svaneke til Rønne, blev bilen standset grundet et tysk hornorkester, med efterfølgende soldater i strækmarch, jeg var meget interesseret, men Onkel Finn sagde i en bestemt tone; "Lad være med at se på dem". Jeg kan siden huske, at da vi sad på båden på vej til København, så fløj der en lille rød flyvemaskine højt oppe i luften, mor sagde; at deroppe sad Onkel Finn nu, - - men det havde vi ikke råd til.

Jeg så, at skibets kok kom ud for at smide affaldet i havet, jeg spurgte mor om, hvordan man kunne det, det var griseri. Hun forklarede, at havet var så stort, at det sagtens kunne opsluge alt det affald det skulle være. Hvad der sidenhen må køres ind under, en dengang helt almindelig fejltagelse.

Det var mærkeligt at komme til København og se alle de pigtrådsafspær-ringer og denne valfart af tyskere alle vegne. Hvordan hele området foran Dagmarhus var spærret af. Morfar og mormor hentede os som sædvanlig ved båden, Axel var med, vi kørte hjem i en taxa. Axel sagde; at Gunhild og han skulle sidde på de små klapsæder, for så troede folk på gaden, at det var dem der styrede, hvad der vel næppe har været tilfældet.

Jeg kan huske, at jeg syntes at bilens motor sagde, kåb- kåbe, når den kørte op i gearene. Inden bilen startede, var chaufføren ude og rode i en behol-der, hvoraf der stod en regn af røg og gnister, bilerne kørte på gengas den-gang.

Endelig nåede vi Lyneborggade nummer 10, hvor mine bedsteforældre boede på tredje sal. Ind i mellem ringede det på døren, det var nogle af bebo-erne, der ville tale med værten om et eller andet. Ordet værten var nyt for mig, og jeg forstod det ikke. Men mine bedsteforældre ejede opgangen. Når vi nåede frem, var jeg så træt, at det ikke var til at holde ud. Jeg fik næsten ingenting af min mormors velsmagende mad, jeg faldt i søvn under måltidet. Vi sov engang ovenover hos en familien Larsen, vi havde lejet deres stue, hvor der var sat nogle senge op. Far boede ude hos onkel Alex, men mor sov sammen med os.

Far og mor var i byen en aften, vi skulle selv gå i seng, når mormor sagde det. Vi havde lige lagt os, da der kom forvarsel til en luftalarm. Meget ventligt kom fru Larsen ind for at forklare os, at vi ikke skulle være bange, det var ikke sikkert at det blev til mere, hun sad og talte med os, til der igen kom afblæsning.

Ellers gik folk i ejendommen i kældere når alarmen kom. Else Margrethe, der er opvokset i nr.10. har fortalt om hvordan de under krigen måtte ned i kælderen, der var mørk og uhyggelig. Hendes far der arbejdede for sporvejene, var ikke altid hjemme, så andre hjælpsomme mennesker i ejendommen, en familie Kristensen, stoppede op utallige gange for at hjælpe min svigermor ned af trapperne med 3 børn, samt mad og tæpper.

Mormor var sød og hyggelig, men morfars kontakt til os strakte sig til, at han ustandselig rettede på os. Der var ikke det, der ikke var i vejen, man måtte ikke træde på dørtrinnet, man måtte ikke have hænderne i lommen, når man spiste, skulle man passe på at tænderne ikke ramte gafflen, for så sled man sølvet af, albuerne på bordet var en katastrofe, at sætte sig uden at løfte op i bukserne, af hensyn til den pressefold der alligevel ikke var der, var meget tankeløst o.s.v.

Han tolererede ikke fremmede børn fra andre opgange i gården, så råbte han ud af vinduet for at få dem ud, men inden havde han fyldt et vandfad med vand, som han tømte i hovedet på børnene, der for at komme ud af porten, måtte ind under hans vindue. Han har nok ikke dengang tænkt sig, at han smed vand i hovedet på sine egne oldebørns moder.

Alle vi børn var mere eller mindre bange for ham, hvorimod Axel sådan omtrent gjorde, hvad der faldt ham for. Da min moster Else var alene med Axel, var det nærliggende at han tilbragte en masse tid i det hjem, medens hans mor var på arbejde, så han havde vænnet sig til ham.

Axel havde fået en lille kanon af messing, løbet havde vel en kuglebens længde og var dobbelt så tyk, den stod på en lille lavét. Nu havde Axel lært noget om svovl og salpeter, så vi gav os til at pille svovlen af tændstikker, og blandede det med køkkensalpeter, vi stampe det godt fast i kanonen, hvorefter vi stampe et stykke papir ind i løbet. Der blev nu lavet en lille lunte, som Axel satte ild i. Ludvig som min bedstefar hed, sad intetanende i den anden stue, helt i sine egne tanker med en avis foran sig.

Axel sagde; "kom og se hvordan den gamle reagerer", og jeg skal love for at der kom fut i ham, da kanonen gik af med et øredøvende brag. Han sprang op fra stolen, tabte sine briller, hvorefter han skreg; "Det er den satans knægt, - nu skal jeg ordne ham". Den satans knægt det var mig, så da Ludvig (Ludvigga) stævnedes mod mig, løb jeg som en gal rundt om

bordet, jeg var meget bange for, at han skulle få fat i mig. Ludvig blev ikke beroliget af, at Axel råbte, at det var ham, der var kanonkongen.

Da vi havde været rundt om bordet nogle gange, satte Axel en stol foran den gamle, tog fat i ham og råbte; at han skulle lade mig være. Han gik nu ind i sit soveværelse for at svale af. Man kan nok tilgive at han blev tosset, men ingen havde vel forudset, at braget blev så højt.

Christiansø igen:

Vi nåede tilbage til øen, hvor en alvorlig isvinter stod for døren. Hver aften låste far omhyggeligt dørene, så tog han hovedtelefoner på, lagde sig ned på gulvet hvor radioen stod. Her fik han pejlet sig ind på England, for at få de nyheder der ikke var censurerede, og som det var forbudt at lytte til. Det kneb mange gange med forbindelsen, da tyskerne kørte med flere støj-sendere samtidig.

Det blev koldere og koldere, det var den vinter at postbåden troede at den kunne nå frem og tilbage, men frøs inde på øen i en måned. Vi fyrede i soveværelset, men huset var uisoleret, og der var iskoldt i værelset. Hver aften satte vi mursten på kakkelovnen, dem pakkede vi ind når de var godt varme, og lagde dem i sengen. Man skulle lægge dem oppe, der hvor nakkene ligger, og så flytte dem nedad hver halve time, for så til sidst når man gik i seng, at kunne varme tæerne på dem. Når mor gik i seng noget senere havde hun nye varme mursten med op, som hun puttede i vores senge. Mulighed for at sulte var ikke til stede, for der var hele tiden huller i isen, hvor fiskerne kunne pilke torsk. Vi har et flot billede far tog af de unge mænd, der havde været ude et sted hvor der var mulighed for en god fangst. De kom nu slæbende hjem med torskene, hægtet på en lang båds-hage, de hægtede et par stykker af, og forærede mor.

Andejagt:

Hvis man var træt af fisk, så var der masser af ænder. Far anskaffede sig et brugt haglgevær af belgisk oprindelse, en 12 er' med to haner. Geværet er nu i min varetægt, men tidens tand har tæret på det, og der er i dag kun tale om en museumsgenstand.

Af to lagener syede mor en flot dragt med hætte, som far trak uden på sit vintertøj. Det var under jammer og klage, at mor klippede lagnerne i stykker, for lagner var ikke til at opdrive mere. Det var nødvendigt for far at være camoufleret, når han kravlede rundt ude i isskruningerne på jagt efter ænderne.

Sidst på vinteren blev andejagten indstillet og ænderne fredet. Nogle ænder var da meget afkræftet, de lå tit med hovedet hen af isen, eller de var fros-

set fast. De blev hentet ind af nogle store drenge, der hver dag gik ud for at redde dem, de blev sat i det åbne vand, man holdt omkring bådene i havnen. Desværre gik de fleste til, en efter en, de kunne ikke tåle kun at leve af det brød man kastede ned til dem.

En fiskerfamilie der hed Anker, og boede på Frederiksbø, forsøgte at holde liv i en and, den gik rundt inde i deres køkken, og var ganske tam. Jeg gik over for at se den sammen med mor, de lavede en balje vand til den ind imellem, som den så svømmede rundt i. Jeg tror, manden hed Carl Anker, og han lavede nogle vidunderlige kryddersild.

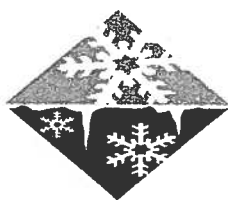
Det med at holde lidt åbent vand rundt omkring bådene, var et stort dagligt stykke arbejde, man savede og huggede, hamrede og stødte, isen tårnede sig efterhånden som vinteren gik, højere og højere op.

Ænderne kunne dykke fra den ene båd til den anden, hvis man kom for tæt på dem. Nogle blev skræmt så meget, at de dykkede langt ind under isen og druknede.

Mor tog det bedste kød fra ænderne og henkogte det, med henblik på vores sommergæster, der ikke var forvante med vildandesteg. Mor var meget opfindsom med at variere tilberedningen af fuglene, så det ikke blev alt for kedsommeligt. Blandt andet lavede hun både en pragtfuld kråsesuppe og vildandeleverpostej.

Der var tale om flere tusinde ænder der døjede med kulden. Mest Havlit, men der var mange andre arter: Sortand, Fløjlsand, Hvinand, Trolldand, Edderfugl, Skalleslugere, Alke, Lommer og forskellige Lappedykkere.

Det var et storslået syn at se alle disse fugle i isskruningerne. Det var i det hele taget imponerende at se isen skrue sig op i store dynger, som man med forsigtighed kunne færdes imellem.

Isvinteren 1942:

Det er nok den jeg kan huske mest fra, og den jeg har beskrevet, og den jeg vil fortælle lidt mere om. Den skrappe vil sikkert tænke, det har han hugget der og der fra, men sådan er det ikke. Jeg var på stedet og så det ske, det var mine fingre og fødder der var stive af kulde, det var mig, min mor dødt-ræst rystede ud af flyverdragten hver aften, og nulkede varme i mine tær

og fingre. Jeg støtter mig lidt til en beskrivelse af J.P.Jakobsen, af min far og en gammel stil jeg engang skrev på Bramming Efterskole. Da det var klart, at det ville blive koldt, begyndte vi at hamstre mad. På en eller anden måde fik far fat i en kvart gris, men far vidste ikke hvordan han skulle partere den, men det vidste Jakobsen, og han kom og hjalp os.

Ellers havde vi bjærget brændsel, sild, tørfisk, kartofler, smør, æg, og i suletønden lå flere flæskesider saltet ned. Man kunne ikke tænke på det hele, men fik bjærget det, man kom i tanke om. Hvis så man udgik for et eller andet, så var der nogen andre der havde fået fat i det, og man lånte, byttede eller forærede hinanden ting og sager.-- Hjælpsomhed var nøgleordet i disse meget kolde krigstider.

Postbåden havde vi set for sidste gang i lange tider, alt var hvidt så langt øjet kunne se, og øen var ved at løbe tør for almindelige fornødenheder. Der blev nu snakket om mulighederne for, at en flyvemaskine kunne lande på isen et eller andet sted, men det var umuligt at finde en "landingsbane" der var lang nok, grundet de mange isskruninger.

Noget af det der plagede visse mest, var mangelen på en pibe tobak og en pris snus. Jeg tror, Køie var far til et lille vers desangående:

Derovre på trappen ved havnen, der vandrer de vise mænd. De vandrer hen til muren og så tilbage igen, og gubberne mumler i skægget; ", Giv fanken i mad og avis. Gid flyveren bare ku' komme, så vi kan få os en pris".

Aviser havde flyveren ikke med, det betragtede man som mindre vigtigt, men den havde breve med, og den før omtalte tobak. Det hele blev smidt ud fra maskinen, noget i frit fald, andet i faldskærm. Det foregik et godt stykke ud for Frederikssø. Vi var gået derud med vores slæder, jo flere des bedre sagde far.

Der er den!, var der en, der råbte, vi så alle i den retning han pegede, og der langt langt borte, så man en lille prik. Endelig kom alle de ting vi havde savnet. Nu kunne man høre lyden fra maskinen, og pludselig var den over os, den fløj ganske lavt for ligesom at finde ud af, hvor den ville smide varerne. Piloten vinkede til os, og i den åbne dør stod et par mænd, der ligeledes vinkede. Maskinen tog et venstre drej rundt om Græsholmen, og kom nu drønende forbi, alt imedens det væltede ud af den med varer, der blev smidt over en lang strækning. Det var et fantastisk syn, jeg så folk ile efter sækkene og læsse dem på slæderne. Jeg bebrejdede mor på det kraftigste, at hun kun havde fået fat i en lille sæk, jeg blev så ærgerlig over, at hun

ikke var lidt hurtigere. Jeg troede nemlig, at den sæk man fik fat i var ens egen.

Flyveren kom over os nogle gange, for til sidst at flyve en æresrunde, den kom nu lavt ned over os, og vippede med vingerne som hilsen.

Der blev så mærkeligt stille da den var væk, som om en trolddom blev ophævet, nu stod vi bare alle sammen tilbage på isen og knagfrøs. Bortset fra en panikslagen gruppe der manglede den skærm med tobakken. Man ilede nu ud til skæret "*Tat*", hvor der var nogen, der havde set en sæk gå i en våge. Det var at sidestille med en eller anden naturkatastrofe, men heldigvis overlevede tobakken. (og de fik en pris).

Alle varerne blev nu læsset på børnenes slæder, som vi slæbte ind i havnen, her blev de løftet op på kajen, for derfra at blive slæbt op til købmanden, der stod for fordelingen. Vi var trætte og forkomne, men købmanden havde arrangeret et kæmpe kaffebord med kage til, og det var herligt. Det blev min aftensmad den dag, jeg var alt for træt til at kunne spise, men det betød ikke noget, når bare dagen var gået godt. Mor rystede mig ud af dragten, og far bar mig op på vores værelse.

91 sække havde flyveren smidt ned, det var en mægtig stak, der blev op-hobet oppe hos købmanden, han havde nok at gøre med at pakke ud og fordele. Det var skønt med friske varer-- igen at få smør på brødet. Der var selvfølgelig kun tørmælk med, det smagte ikke alt for godt, men hvis man lod være med at trække vejret, imedens man drak, så var det til at holde ud.

Jeg havde hos Larsens i Svaneke smagt noget sukkerstof til at blande i mælken, det hed Ovemaltine, uden på pakken var der billede af to børn: Ove og Maltine. Jeg elskede dette sukkerstof i mælken, mor fik købmanden til at forhandle det. Det var sikkert ikke alt for godt for tænderne, men stoppe det havde jeg ingen lyst til. Så sagde mor, at jeg måtte få alt det jeg ville, og lige så længe jeg ønskede det, hun sagde det med overbevisning om, at det blev jeg sikkert træt af på et tidspunkt. Da jeg blev ved med at drikke det, måtte hun inddrage sit løfte igen.

Samme aften som flyvemaskinen kom, var der stort karneval på *Månen*. Kun for de voksne, øv!, men jeg kan i et gammelt brev, min mor har sendt til min mormor se, at den aften debuterede hun som skuespillerinde i en lille Christiansø revy.

Månen havde været lukket i lang tid, alt imedens en frivillig flok malede den op, dørene blev holdt lukkede, og der var mørklægningspapir på vinduerne, så man ikke kunne se ind. Det hele var stillet op som: "*De små haver i Pilealle*". Man sad ved små borde, i små båse, og der var masser af

kunstige blomster og buske, alt sammen håndarbejde. Loftet var malet blå, og der var klistret i hundredvis af stjerner på det.

Først havde man danset, så faldt maskerne, så spiste man nogle lækre medbragte stykker smøbrød. Så var det tid til det lille revynummer. Det skulle forestille et hotel i Svaneke, hvor tjeneren gik og ryddede af vejen. Det var Valdemar Jørgensen. Så kom mor ind, hun var en Københavnerpige fra det skrappeste Vesterbro, der skulle tiltræde en plads hos fru Lange, (altså sig selv) på Christiansø. "Valde" fortalte så, vidt og bredt om de forskellige derovre, til stor jubel for forsamlingen.

Far havde lavet et ulvehoved af opblødt papir, der var tørret i de rigtige folder, Aksel Hansen var Rødhætte--- det har sikkert været et yndigt par.

Vinteren fortsatte, det var nok den vinter, at Axel, moster Else, samt Volmer, kom over til Nytårsfest hos os. Volmer havde arbejdet i en tørve-mose i Jylland, men nu var der ikke mere at lave grundet frosten. Moster Else havde boet derovre ved mosen i et telt et stykke tid.

Det var der det blev besluttet at Axel skulle blive på øen. Far og mor havde også tilbudt at huse fars gamle spejderkammerat Willy Nyborg, og hans kone Åses to drenge, men det blev først til noget for den yngstes vedkommende, da vi kom til Hesselø. Da havde faderen været nede for at hente drengen, som de oppe fra vinduet så, meget interesseret fulgte med i en gadekamp, han havde jo set det på film, sådan noget.

Tryde var inviteret til middag, mor havde stegt vildænder, dem sad vi og smaskede og gnavede i. Da Tryde tog hjem, fik han alle de afgnavede skrog med hjem, han ville koge suppe på dem.

Hen på foråret kom Tryde for at forære mor en and, den havde hængt alt alt for længe, den var halvrådden. Mor afslog høfligt, vi havde spist så mange ænder o.s.v, men hun var sikker på, at det var noget for fru Jakobsen, "nej" sagde Tryde, "for hende tilbød jeg den først, men hun sendte mig her ned".

Vi var en lille flok, der havde pakket madpakker, og i det dejlige solskins-vejr begav os på "skovtur". Vi gik ud over isen, det var et eventyrrige at vandre rundt i. Når man gik rundt om en af de mægtige isskruninger, kunne man i heldigste fald forvente at møde "Snedronningen". Ellers var det mest andre mennesker man så, eller nogle fugle der baskede afsted. Vi løb foran, vi skulle ud til skæret *Tat*, for her skulle vi nyde de frosne madder.

Vi nåede aldrig så langt. "Søster" der var med, faldt og slog et hul i panden, såret åbnede sig, og blodet flød. Nu var gode råd dyre, jeg havde ondt af hende. Vi var ikke i tvivl om at det var helt tosset, så vi råbte og skreg.

Nu kom Mary Hansen og mor løbende, men det var vanvittigt glat i det område, så de kom kun meget langsomt frem.

Gorm havde hørt vores råb, og nåede først frem. Han snurrede et lommeklæde om "Søsters" hoved, samlede hende op, og begyndte at løbe ind til øen med hende. Det var svært, for han var ved at falde mange gange. Da vi andre nåede i "havn", var "Søster" allerede færdigbehandlet af lægen, der havde syet nogle sting og havde anlagt en anseelig forbindelse. Det var en væmmelig oplevelse vi alle kunne ha' været foruden. Far sagde; "det var en skam at hullet var syet til, for ellers kunne vi ha' brugt hende til sparebøsse". Nok en tankeløs bemærkning,-- som Mary Hansen blev gal over.

Gunhild gik til syning, hun var glad for at lave forskellige småting. Hun sad en dag og syede et eller andet, hun sad i fars stol, jeg lå nede på gulvet, og hørte børnetime. Hun satte nålen i stolen, og satte sig nede ved siden af mig for at lytte. Pludselig var det spisetid, vi spiste, og begyndte at bære ud fra bordet, da der inde fra Herreværelset lød et øredøvende blanding mellem et råb og et brøl, der var ingen tvivl,---far havde sat sig på nålen. Han blev godt tosset, og var meget svær at få droslet ned igen. Det var en meget voldsom reaktion, når man tænker på hvad fakirer byder sig selv.

Kopper:

Vi skulle vaccineres for kopper, det var ikke morsomt at tænke på, man hørte nogle grusomme historier, om hvor forfærdeligt det skulle være. Dagen oprandt, det kunne ikke udskydes mere. Vi havde håbet på dårligt vejr, så Dr.Olsen fra Rønne sygehus ikke kunne komme med båden. Jeg havde set ham med egne øjne gå i land fra postbåden. Nu stod vi i opgangen til konsultationsværelset i den anden ende af gaden, nogle hang lidt op af trappen, nogle havde deres mor med, andre var alene. Hvem er inde nu, det var Ole. Nogle angste skrig fortalte, hvor grusomt han opfattede vaccinationen. Jeg rystede af skræk, da det blev min tur, mor hviskede ind i øret, du skal ikke græde, så griner de store bare af dig. Det var fru Marcher der havde et bijob som sygeplejerske. Hun var ellers så venlig, men her tog hun min arm, og trak skjorten ned over skulderen. På bordet brændte en høj spritflamme. Dr.Olsen stod med et eller andet fælt instrument i hånden, og for at gøre det mere smertefuldt, holdt han det nu ind i spritflammen, jeg vendte hovedet væk, og var klar over at et hvert forsøg på at undslippe fru Marchers jerngreb, var spild af tid. Det næste jeg oplevede var, at fru Marcher sagde; "du er vel nok en stor dreng", det var slet ikke gået op for mig, at nu var det hele overstået. Dr.Olsen havde tyskerne ellers fanget og sat i fængsel. De morede sig med at fængsle et antal læger, for at genere danskerne. Med hensyn til Dr.Olsen,

så havde de "god" grund til det, for han deltog aktivt i modstandskampen.

Vi var mange, der fik børnesår, de kunne minde om sårene efter koppevaccinationen, men de kom på alle steder af kroppen. Dr.Olsen kom igen for at se nærmere på dette fænomen, den salve vi havde fået hidtil, var virkningsløs. Han havde noget nyt salve med, men først brækkede han sårene af, det gjorde alt muligt andet end godt. Fru Marcher fortsatte så denne kur på dem, der ikke selv kunne klare det. Børnene på *Rugmarken* måtte det igen igen og igen, jeg var dernede engang hun kom, de hylede og skreg når sårskallen blev vippet af. Mor og nogle andre kunne bløde skallen af med lunkent borvand, uden man mærkede noget.

Isbryderen Thor:

Den proviant flyvemaskinen havde smidt ned, var hen i marts opbrugt, og man skulle hitte en ny løsning for øens befolkning. Man valgte at sende isbryderen *Thor* over, det lød spændende, tænk at man skulle se en rigtig isbryder, der arbejdede sig gennem isen.

Far havde ham på radioen flere dage før, og den 23. marts om morgenen kunne vi se den langt ude i horisonten. Især så man de kulsorte røgmasser der væltede op af skorstenen. De var løbet ind i nogle meget svære isskruninger, og talte gentagne gange om at holde op og vende om.

Thor var ikke nogen stor isbryder, den var gammel og havde nok for lille dampmaskineri. Ca.1 sm. fra øen gav de op, vi var gået helt derud, det var et fantastisk syn at skue. Den løb op på isen og knuste den, bakkede for igen at løbe op på isen og knuse den med sin vægt. Den satte sig helt fast, og man besluttede, at losse de 5-6 tons varer ud på isen. Den sad små 100 meter inde i en isskruning, så man måtte dannede kæde, og varerne gik fra hånd til hånd gennem disse 100 meter.

Da de først var gennem de 100m, var vejen farbar, så blev varerne læsset op på børneslæderne og nogle robåde, man havde sat meder under i dagens anledning. Når vi nåede ind til kajen var der andre der tog imod varerne, og bragte dem op til købmanden, og så travede vi ud til *Thor* igen.

Alle hjalp til med dette. Præsten syntes dog, at det ikke tilfaldt ham at lave den type nedværdigende arbejde. Han stillede sig op for at kikke, han var en meget interesseret tilskuer, men det gik op for "Hans Velærværdighed", efter utallige bemærkninger og spydigheder, at tilskuere var ikke det, der var mest behov for den dag, så det endte med at han gik ind i kæden, og lavede et stykke arbejde.

Min slæde var der nogle unge mennesker der lånte, så jeg fulgtes med mor, der hjalp med at læsse varer i en af disse robåde med meder under, den var tung at trække, der var nok en halv snes mennesker til at trække og skubbe.

Indimellem stoppede holdet for at trække vejret, nogle havde kaffe med, og vi fik en tår, og kunne så tage et tag igen. Det sidste læs jeg var med til, nåede først ind længe efter mørkets frembrud, da var klokken 21. Jeg var så træt, at jeg ikke kunne skubbe mere, men snød mig til at stille mig op på meden. Der var en mand der spurgte, om jeg var træt, hvorefter han smed mig op i båden. Jeg lagde mig ned, og så op på alle stjernerne, det var et flot syn, man hørte medernes knirken og skurren på isen, og så menneskenes ånde, der stod som damp ud i luften, man kunne høre deres fodslag og åndedræt. Jeg faldt i søvn, og vågnede først da der var nogen der fortalte, at der var kaffe og wienerbrød oppe hos købmanden. Isbryderen ville gerne hjem igen, men kunne ikke komme fri. Først langt ud på natten skete der en forandring i isen, så den kunne stævne mod Bornholm. Denne forandring i isen fortsatte dag for dag, og vinteren havde sluppet sit kolde greb.

Vi fik alle de varer vi havde bestilt, blandt andet kom der frisk mælk igen. Det var vidunderligt igen at mærke denne mælk glide ned gennem halsen, uden man behøvede at holde vejret, for at slippe for tørmælkssmagen. Det var den tredje og hårdeste isvinter. Vi oplevede meget spændende, men det var nu dejligt, første gang man begyndte at kunne skimte åbent vand, så ville vi snart ikke være så isoleret mere.

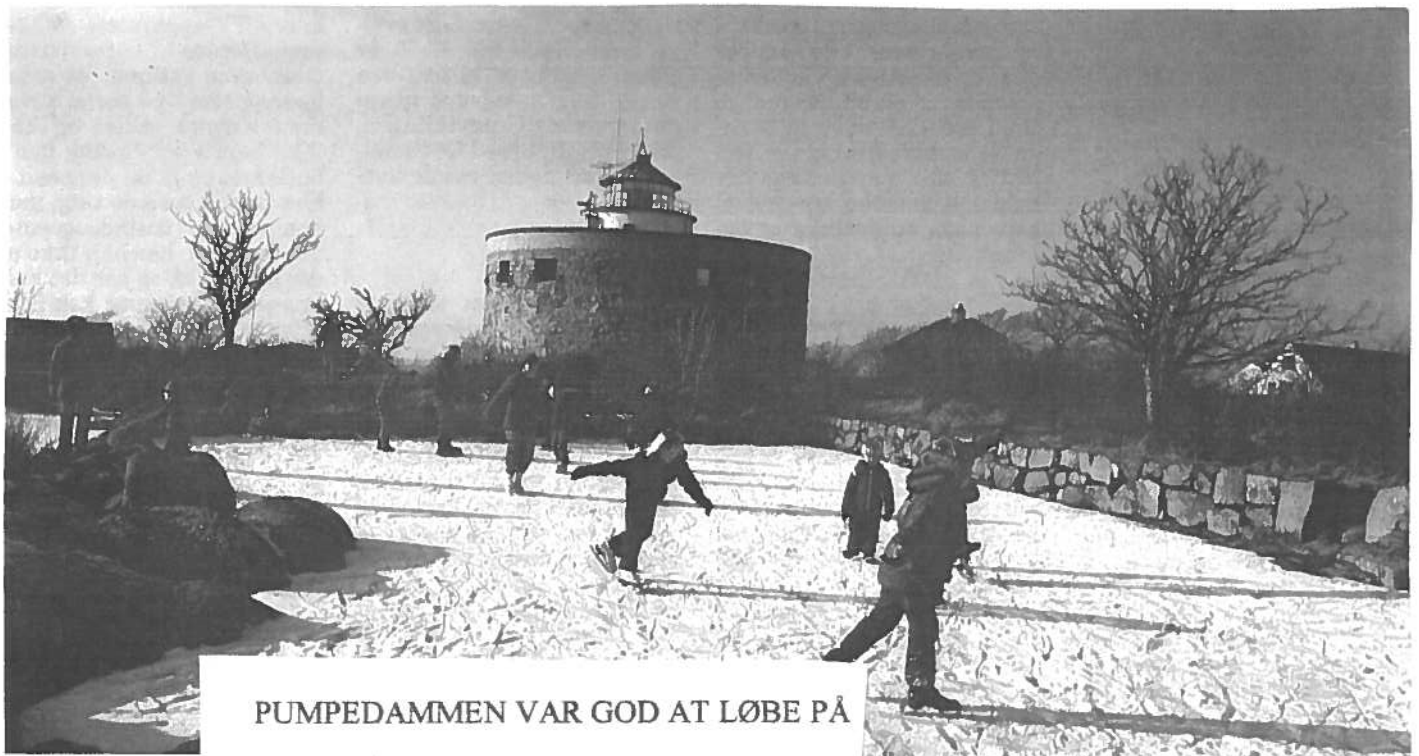
Sidst på vinteren åbnede vandet sig, men bådene kunne ikke komme ud, da hele havnen var frosset til. *Ramona* lå yderst mod syd, den fik de skåret fri, så den kunne komme ud. Fra den satte man et anker ind i isen, og skar isen over på tværs af havnen. Nu,- under møje og besvær trak den, den ene store isflage ud efter den anden, man skar helt hen til broen. Det var et kæmpe arbejde, der dog skuffede lidt, for næste dag var havnen pakket med is igen, men det var nu mere løst, og flød ud igen efter et par dage.

Nede ved brohovedet lå der i lange tider nogle store flager, vi entrede dem, og sprang fra flage til flage, det gyngede og vippede, der lød en underlig sugende lyd fra isen. Dette springeri var en farlig sport, men heldigvis erindrers jeg ikke, at der var nogen, der faldt i. For vores vedkommende havde vi fået halen på komedie, hvis det var blevet opdaget.

I vinterens løb havde vi alle muligheder for at dygtiggøre os i skøjteløb, det var især *Præstedammen* og *Pumpedammen*, der holdt for, selvom det var gamle skøjter der faldt af, så havde vi meget glæde af det, vi hittede på mange gode lege på isen.

Sommer igen:

I Pumpedammen fangede jeg karusser, de bed på en bøjet knappenål med lidt brød på. Jeg måtte ikke fiske der, for den var alt for dyb, jeg måtte kun være ved et vandhul ved siden af, der var det meget småt med karusser, så

PUMPEDAMMEN VAR GOD AT LØBE PÅ

ISBRYDEREN "THOR"

FAR MED NEDLAGTE ÆNDER

jeg var gerne i gang i *Pumpedammen* når far sov. Man må notere sig, at der er fordele ved, at ens far skal sove om dagen. Gunhild var godt klar over at jeg fiskede i den forbudte sø, og da jeg en dag, vild af begejstring kom hjem med en karusse fra den tilladte sø, bemærkede hun lidt sarkastisk; "jamen er det ikke der, du altid fisker". Fiskene satte jeg altid ud igen. Far kom engang hjem med et pindsvin i sin kasket, vi skulle se den, og så ville han sætte den fri igen, men inden den kom ud af døren, opdagede vi, at den var fuld af lopper, det var ikke særligt rart at få i kasketten.

På et tidspunkt bestemte "man", (om det var tyskerne eller danskerne, fandt jeg ikke ud af) men "man" forlangte, at alle kanonerne blev taget af lavetterne, og lagt ned i græsset. Jakobsen stillede med et antal muskelstærke mænd, og under meget store anstrengelser, blev kanon efter kanon taget ned. Da de var færdige, stod de to flotte bastioner som et kronraget menneske, det så sørgeligt ud. "Man" var bange for, at en fjende fra luften kunne tro, at det var en aktiv fæstning. Da vi efter krigen besøgte øen, var det en fornøjelse at se, at de var sat på plads igen.

Disse kanoner, der sådan set næsten ingen gavn har gjort, bortset fra at de den 24. oktober 1808, forsøgte at ramme en engelsk flådeenhed, der lå ud for øen. De kunne ikke række så vidt, fæstningen måtte finde sig i at blive bombarderet i fem timer af englænderne, uden at kunne genere dem til gengæld. Ved beskydningen faldt der seks svenske krigsfanger og en soldaterkone, der ville bringe mad til sin mand. Nogle blev såret, deriblandt kommandanten. Man fandt i haverne, de følgende mange år efter, stykker af kanonkugler, der kan ses på museet. Mit bidrag til museet var en gammel mønt fra soldatertiden.

Der var efterhånden en fin møntsamling, som blandt andet Marcherfamilien har bidraget meget til. Men desværre blev den en dag stjålet.

Kanonerne var et par gange også med til at bortvise svenske skibe, der generede danske småfartøjer.

På en måde burde englænderne ikke have været til stede i 1808, de kunne ifølge en af mine forfædre have været slået ved "Slaget på Redden" i 1801. Lars Poulsen Lange, døbt 19. august 1750, var kaptajn i "Det borgerlige Artilleri" og i denne egenskab, chef for artilleriet på kystbatteriet *Qvintus*. Batteriets kanoner kunne ikke nå de engelske skibe, der ført af admiral Nelson havde kastet anker grundet vindstille.

Lars Poulsen Lange fik den ide, at prøve nogle helt nye "mørsere." Det lykkedes for ham at få kuglerne til at falde ned blandt de engelske skibe, som i hast begyndte at varpe ud i Sundet.

Desværre kom der ordrer fra kronprinsen, at de skulle indstille skydningen,

fordi det ikke måtte være danskerne der provokerede. Næste dag, det var den 2. april, fik de ikke skudt noget af betydning. Det ærgrede førnævnte Lars.P.Lange meget, så meget, at det lagde ham i graven.

Dødsårsagen var ifølge dødsattesten "Nerven Krankheit".-----

Med hensyn til øens forsvar og historie, vil jeg anbefale at man læser en levende og bestemt ikke uinteressant beskrivelse af festningslivet gennem tiderne. "*Christiansøes Historie*", af Anker E. Kofoed.

Livet gik videre:

Mor havde altid travlt i køkkenet, der blev henkogt, stegt og braset. Som før nævnt, var jeg ikke vild med fisk, men hvis det var torskebøf der var sat på bordet, så var dagen reddet. Min kone laver engang imellem torskebøf, så tænker jeg på "Øen". Torskebøf lavet på den helt rigtige måde, er ikke noget man anbefaler i vore dage, den skal nemlig både steges og sejle i smør. (Der hører øl til torskebøf).

Far blev træt af stegte sild, han gik fra fyret ned gennem *Strædet*, og ud af alle vinduerne kom der en stegeluft af sild, han til sidst ikke kunne snuppe. Når han så kom helt hjem, stod mor med stegte sild, og det var ligesom for meget.

Når hun puttede de stegte sild i eddike, så var det en anden sag. Det er i øvrigt en udmærket middagsret en sommerdag, med nye kogte kartofler til, overdryset med dild.

Vi havde på et tidspunkt en kanin der døde, det fortalte vi fætter Axel, han snakkede meget om den døde kanin, og en dag gravede han den op.

Føj o.s.v. hvor den stank. Vi forlod den "synkende skude", min søster og jeg, vi kæmpede med noget, der mindede om søsyge. Axel måtte selv blive tilbage, og grave det afsjælede dyr ned.

Min søster og jeg havde opfundet et "pjattesprog", det var en kombination af bornholmsk og det rene vrøvl. Vi snakkede det, når vi legede med dukkerne, vi kunne godt forstå hinanden, men andre kunne ikke. Når far sad og læste, og vi snakkede, så kunne han blive noget så gal i hovedet, over at skulle sidde der, og høre på vores vrøvlesprog. Til sidst blev det os forbudt at benytte det sprog indendørs.

Grisene:

Det med maden var et stort problem under krigen, det var meget småt med kød, alt var på en eller anden måde rationeret, eller slet og ret ikke til at få fat i. Slagtede grise kunne man ikke få, men åbenbart lykkedes det for

fyrmeisteren at fremtrylle nogle levende grise, på en eller anden snedig måde. De ankom med båden, jeg erindrer ikke hvor mange, måske 6, de var i kasser og blev båret op til købmandens vaskehus, hvor de skulle slagtes. Der fulgte en slagter med fra Bornholm, som skulle klare denne opgave. Vi sad oppe ved "*Ravelinen*", og fulgte slagets gang, vi puttede fingrene i ørerne for ikke at høre de arme dyrs endeligt. En af grisenes kasse var ret medtaget af transporten, grisen fik brudt den op, og kom nu løbende op imod os, vi var ikke vandt til grise, og var sikre på, at den var meget farlig. Slagteren fik den hurtigt indfanget igen, så den fik ikke meget ud af sin trang til frihed. Jeg hjalp far med at bære vores portion kød hjem til vores hus, "*Gamle Kro*".

Mor fik travlt med at pumpe primusserne op, så hun kunne begynde at henkøge noget af kødet. Gentagne gange faldt hun i svime over alt det lækre kød. Da jeg kom i min seng om aftenen, lå jeg og spekulerede på grisene, og syntes at det var synd for dem.

Jeg så, at de større børn lå og sejlede, i nogle mindre robåde nede i havnen, men det var før, jeg kunne svømme, jeg var helt syg for at prøve en tur. Mor pakkede en madpakke, og så gik vi over på Frederiksborg til Carl Anker, de havde en lille jolle, havde vi set. Det var sønnen Pers, og han var ikke meget for at låne den ud. Det fik han besked på af fru Anker, han skulle gøre den klar, men da vi kom derned, var både han og årerne væk. Vi gik tilbage til fru Anker, der ikke var tilfreds med sønnens opførelse, men som hun sagde, det er ikke noget problem, jeg ved, hvor der er nogle andre årer, som hun så fandt frem, og fulgte os ned til båden, og fik sendt os til søs. Vi havde en dejlig eftermiddag i Nordhavnen. Vi gik op for at sige tak for lån, og mor ville betale et eller andet til sønnen, men fru Anker sagde; "han ikke havde fortjent at få noget, grundet den dårlige opførelse".

Det var farligt at sejle:

Vi skulle have besøg af min onkel Alex, men tante "*Lille Peter*" var meget svær at overtale, hun var helt sikker på, at de ville blive minesprængt. Hun kunne føle, at hun havde en forudelse om, at det på en eller anden måde ville gå galt. Langt om længe fik han hende da overtalt. De tog med *Hammershus*, og det gik ganske rigtigt som hun havde forudset, de løb på en mine, der lavede et stort hul i skroget. For at båden ikke skulle synke, valgte kaptajnen at sætte den på grund. De blev så reddet over på nogle andre skibe, der opholdt sig i nærheden.

Onkel Alex besøgte os 14 dage senere, men tante "*Lille Peter*" havde fået nok, hun valgte at blive hjemme med datteren Kit.

Absalon gik ned:

Det gode skib *Absalon*, som i lighed med Argus også besøgte øen, løb på en mine i Sejrøbugten. De mennesker der er i "maskinen", er sårbare. Maskinmesteren druknede,-- han nåede ikke op, og vores gamle ven, hovmester Snacks broder blev slået bevidstløs, og fik det ene ben totalt smadret, men blev af de andre reddet over på en tysk båd. Det var en sorgens dag i vores hjem, vi syntes lige vi havde hilst på dem, set dem, og snakket med dem, og nu var den ene væk og den anden lemlæstet. Mor der var et følsomt menneske, gik det meget på.

En sommerferie på Bornholm:

Grundet alle urolighederne, valgte mine forældre at vi skulle holde sommerferie på Bornholm. Det var nu nok i krigens begyndelse, (årstallet er smuttet.) Vi indlogerede os i fru Sodes pensionat i Melsted, der lå lige ned til stranden, her fik vi en god betjening og et par gode værelser, udenfor var der sandklitter vi kunne lege i.

Fru Sode havde en kæmpe stor hund, den satte en dag forbenene på fars skuldre, far der ikke var begejstret for hunde, stod helt stivnet, og gloede hunden ind i øjnene, indtil fru Sode kom, så blev hunden bundet. Jeg fik siden fortalt, at fru Sode engang var syg, men der var ingen der kunne komme hende til hjælp, for hver gang man nærmede sig sengen, blev hunden rasende.

Det var en god ferie, vi kørte Bornholm igennem på kryds og tværs, med bus og med jernbanen. Det var en rigtig familieferie, vi havde masser af god tid til at være noget for hinanden. Ude i klitterne legede far med os dag efter dag, han hjalp os med at lave veje i sandet, hvor vi kunne lege med mit medbragte tog og nogle små biler.

Vi havde selvfølgelig ting med som små spande og skovle, men en dag vi var gået ned for at bade, var det væk, da vi kom op igen.

Ved siden af os i sandet lå en "tvivlsom" familie, far gik derhen for at høre, om det var dem, der havde taget det, manden sagde intet, men konen blev meget forarget over, at far kunne tænke på at beskyldte dem for at stjæle.

Far løftede så en badekåbe, og der lå vores legetøj, som far så indsamlede. Da vi skulle hjem, kom de cyklende udenom os, sønnen på en 16 år havde nu fået modet tilbage, og kaldte far for en gammel bessefar. Det bekom ikke far vel, så han løb efter ham, men drengen nåede at slippe væk.

Far foreslog forældrene, at de opdragede deres børn lidt bedre, hvad de sikkert ikke har gjort.

En dag var vi på en meget lang tur, vi travede og travede. Min søster og jeg var slidt helt ned til sokkeholderne, og så kom der pludselig en "frelsende engel", kørende med hest og jumbe. Far kendte ham godt, det var en mand

man kaldte "Madsen Sandegård." Han tog os op og kørte os helt hjem til pensionatet. Min søster der ikke var bange for heste, var henne for at klappe den, men det var ikke noget for mig, man ved aldrig om sådan noget skab bider.

I nærheden af pensionatet, var der nogle mennesker der avlede sorte puddelhunde, hundene var meget venlige, de kom hen til hegnet for at blive klappet. En af dem hed "Buller." Jeg bestemte, at skulle jeg nogensinde have en hund, skulle det være en puddel, og den skulle hedde Buller.--- Vi har haft to hunde, men ingen puddel, og heller ingen der hed Buller.-----

Far havde taget sit staffeli med på ferien, og jeg har da endnu et enkelt billede fra den tur, men billedet er kvalitetsmæssigt præget af, at det er mellem fars første. Senere da de forskellige kunstnere var ham behjælpelige, steg kvaliteten betydeligt.

Vi besøgte en kunstner på Bornholm, Priis de Plann, han var engang imellem på øen, og havde nydt gæstfrihed i vores hjem. Enten var det hans kone, eller det var datteren, Ellen Priis de Plann, der havde siddet model til den meget berømte statue, "Den lille Havfrue". Priis de Plann havde skaffet far nogle kaniner, "Hvid Land," to hunner og en han. Hannen var min, jeg gav den navnet "Mimre". Gunhild og far havde hver en hunkanin. Det var meget spændende at ankomme til øen med dem, det var, tror jeg de første kaniner. Fyrmesteren og Aksel Hansen fulgte hurtigt efter, og siden kom der flere til. Da de blev sat op på kajen, var der mange der viste stor interesse for at bese dyrene, som jeg viste frem ikke uden en vis stolthed. Det er jó altid interessant at være i fokus.

På øen var der en meget gammel fisker, han sagde en dag; "Det her med krig, er da noget underligt noget, det skulle de ikke have lov til". Det kan man vel kun tilslutte sig.

Han sagde også; "Vitaminer, de taler ikke om andet end vitaminer, nu er jeg blevet 82 år, og jeg har endnu aldrig set en vitamin".

På vores Bornholmertur besøgte vi en præstefamilie, det var en slægtning langt ude. Signe og Poul Hjorth Lange. (Hjorten er fra Hjorths keramik) De boede på en præstegård, og havde en datter der var lidt ældre end os, hun hed Birgitte. Det var meget spændende at være der, for der var nogle dyr i stalde, der stod blandt andet et kreatur med horn. Jeg var kommet op på fodergangen, men turde ikke gå forbi den, men der kom da en og hjalp mig, så jeg kom uskadt ned igen.

I bogen om Bornholm under krigen, "*Et centrum i Periferien*," havde jeg

den fornøjelse at støde på Poul Hjorth Langes navn. Det fremgår klart, at det ikke kun var en mand med et godt hjerte, han havde også mandsmod. Han var en af de få, der måtte køre i sin bil under krigen, og det benyttede han sig af, til at transportere engelske piloter, der var faldet ned på øen og midlertidig gemt, til et mere sikkert sted.-- Til en sejlads kunne effektueres.

En af de udflugter under ferien, der gjorde et uudsletteligt indtryk på mig, var turen op langs Koppeåen, det kan næsten ikke blive smukkere, jeg har gået den mange gange siden, oplevelsen er lige stor hver gang. Det er et eventyrrige der åbner sig for en, bregneskove og flere smalle broer hen over åen, der lystigt klukker af sted, med småfisk der smutter i vandet, og langs bredden sværmer de smukkeste guldsmede. Holder man ud til vejs ende, bliver man belønnet med at se et skønt lille vandfald, hvad vi i Danmark ikke er så forvente med.

En af Christianøs bemærkelsesværdige personer, er kunstmaleren Henning Køie. Han er en flittig maler, der er en flot streg i hans billeder, hans akvareller er helt fantastiske. Rose og Henning Køie var mellem fars og mors gamle venner, det var et sødt par. Jeg fulgtes engang med far og mor over på Frederiksborg, hvor Køies boede. Mine forældre var inviteret til ålegilde. Vi troede ikke vore egne øjne, for ude i Nordhavnen i en robåd, lå Køie med enden i vejret, og holdt et ålejern i hånden. De var i fuld sving med at stege ålene, men blev pludselig nervøse for, at der ikke var nok, - hvad der viste sig at være.

Da jeg som ungt menneske, var på min første omtalte telttur til øen, mødte jeg Køie. Han var ved at kaste sin jolle los, jeg snakkede lidt med ham, vi talte om mange ting. Han spurgte, om jeg ville med en tur ud for at se efter ål, det ville jeg meget gerne, vi talte videre om gamle dage, jeg syntes nok, at nogle af hans spørgsmål var lidt underlige. Det var der en forklaring på: For først da jeg to timer senere steg i land, gik det op for ham, hvem han havde sejlet rundt med, han ville selv finde ud af det, sagde han sidenhen, og ikke spørge.

Vi har altid hilst på Køie når vi var på øen, og han har altid inviteret os på et eller andet, hvor vi endnu engang har fået gennemgået de dejlige gamle historier. Jeg har glæden af at have et af de gamle malerier, Køie har lavet til mine forældre, samt to akvareller af nyere dato. Sidst vi var derovre, hilste vi på hans nye kone, en sød dame der hedder Grethe.

På øen så man en kendt kunstner, Carl Larsen. "Knalde Carl" blev han kaldt, fordi han lod champagnen knalde, når han havde solgt godt.

Vi har et billede af Risse C, der boede nede i Bombemagasinet, hun var en sød og særpræget dame, med ildrødt hår, hun blev desværre ikke så gammel. Både Risse og Køies besøgte os på Hesselø.

Vi har et billede af Jørgen Brask, det er et meget smukt billede, han malede fine ting. Jørgen Brask var et følsomt menneske, der ind imellem kunne have det svært, selvom alle holdt af ham.

Vi har nogle ting lavet af keramikeren H.C.Nielsen, der boede nede i "Mindet". Det ene er et flot dekoreret glas, far fik til sin 40 års fødselsdag, med indridsning af øens bombardement og fars navnetræk på. Til mig dekorerede han et glas med øens smukkeste bygning: "Lilletårn", det har heldigvis "overlevet" mange flytninger. Et par små skåle og et askebæger overlever også endnu. H.C. havde noget med lungerne, der sikkert slog ham ihjel.

Jeg kan huske, at han var med til et selskab hos Broberg, da døren røg op ud til gaden, han kom farende ud og stod og hev efter vejret, med nogle uhyggelige lyde, det var kort før han døde. Den tanke, at vise manden det hensyn ikke at ryge, har sikkert ikke slået nogen.

Vi har et billede af Per Hartvig Sørensen, han var sammen med sin forlovede Lisbeth Schøberg, med til at sætte liv i det hele. Uden disse kunstnere, ingen Christiansø. Jó øen ville nok være der men ikke den samme.

Det hele er en helhed, fjernede man sildebådene og fiskerne, var det samme ulykke. Lisbeth kunne meget smukt og betagende synge på svensk, "Den første gang jeg så dig", alt imedens Køie klemte til.

En af de sidste dage vi var på øen, fejrede far og mor, Per og Lisbeths bryllup. De havde ikke selv mulighed for at huse så mange mennesker.

Festen var bemærkelsesværdig, fordi mange af møblerne var pakket ind, blandt andet stolene gæsterne sad på. Det var på min fødselsdag, og de forærede mig en meget flot schweizer kniv, der var ikke det, den ikke kunne. Jeg begyndte straks at snitte i en pind, kniven smuttede, og jeg skar mig i fingeren. Det var et dybt sår, men jeg ville ikke sige det, for far havde den ejendommelige opfattelse, at hvis jeg skar mig, så havde jeg været uforsigtig, og så blev kniven gemt væk til såret var lægt.

Selv om det var koldt, lagde jeg mig på en bænk ude i gården for at komme lidt til hægterne, da jeg var lidt svimmel. En af damerne i køkkenet fik fært af det, og viklede en forbindelse om fingeren, så det ikke blødte så meget.

Vi har et billede, tegnet af Emil Crause, det er en kultegning, der er tegnet oppe fra hjørnet af den lange længe og ned over havnen med Lilletårn i bag-

grunden. I forgrunden ligger fiskerbådene "Ramona" og "Margot," i baggrunden ser man "Rejnholdt," rigget til med oversejlet, af hensyn til turisterne. Far har engang vundet dette billede til et andespil på "Månen".

Det er et billede, jeg tit dvæler ved.

Malerier af N.G. Lange, præger vores hus, og dem er vi meget glade for.

På vores Bornholmertur var vi en dag til frokost hos to voksne øbørn. Det var søskendeparret Ove og Emma Anker. Det var for mig en kedelig omgang, det var næsten ikke til at holde ud, for mor havde irettesat mig flere gange. For ligesom at markere mig, bed jeg hende pludselig i næsen. Det faldt ikke i god jord, jeg fik et par lussinger og blev smidt uden for døren. Jeg gemte mig i deres garderobetøj, mor var ude for at se efter mig,-- men når det var på den måde, kunne de have det så godt. Jeg spekulerede på at løbe væk for altid, men inden planen løb ud i livet, kom Ove ud, og trak mig frem. Han var meget flink, vi gik lidt udenfor, han kunne sagtens se sagen fra min side, og syntes også, at voksne kunne være lidt underlige.

Vi besøgte også nogle unge piger, som havde lejet sig ind i en stor mølle der stod og snurrede rundt og rundt for vinden, det var meget spændende at bestige denne gamle mølle, og se hvordan den arbejdede, møllerparret viste det hele frem med glæde. Gunhild begyndte at samle korn til vores høns i alle sprækker og huller, det så møllerkonen, og da vi skulle hjem, kom hun løbende med tre kilo korn i en pose til Gunhild.

Før lægen der hed Jensa Thøer Sørensen, var der en gammel læge, som ikke var alt for imponerende. Det var stærstikkeren Normann Hansen. Han havde været rundt omkring i den store verden, efter sigende var han uvenner med vand og sæbe. Han tog ikke sit nattøj af om dagen, man kunne tydeligt se nattøjet neden for bukserne. Når vi fejlede noget, kunne far bare sige, hvad han syntes, vi skulle have for det, så udleverede lægen den medicin, far ønskede.

Far kunne godt tænke sig at lave likør af brombær, han kontaktede lægen, og foregav, at han havde nogen irritation under fødderne, "ja, hvad skal de have for det Lange", sagde han, far påstod, at det før havde hjulpet at bade dem med hospitalssprit. Men nej, det var det eneste punkt, hvor han gik i baglås, spritten udleverede han ikke, så det med brombærlikøren gik i vasken.

Jeg hørte en historie om, at den forrige fyrmesters frue, fru Vilandt havde fået en byld, på et lidt uheldigt sted, nemlig på den ene balle. Normann Hansen ville se bylden, men det bryd hun sig ikke om. Hun gik hjem, og klippede et hul i sine underbenklæder, der hvor bylden sad, og kom så igen,

og fik den punkteret. Da jeg hverken har set bylden eller hullet i bukserne, kan jeg naturligvis ikke stå inde for denne historie.

Ligeledes skulle samme dame há udtalt, da hun erfarede, at der var nogle unge mennesker der havde haft hyrdetime i deres havehus: Dette er en pavillon og ikke et lysthus.

I lighed med andre der har været venlige over for mig, erindrer jeg, da jeg var på teltturen i sin tid i år 1957, at jeg faldt i snak med fyrassistenten, der hed Hans Erik Rasmussen, og nu boede i "vores hus". Han og hans søde kone Rita, var så venlige at invitere mig til middag, og gav mig mulighed for at gå rundt i huset. Han skulle på vagt, så hans kone og jeg fulgte med op i vagtlokalet med aftenkaffen. Det var hyggeligt at sidde der, og høre ham fortælle om alt muligt fra de store have.

Skolestart:

Alvorens time sneg sig ind på mig, den lagde sig som et klamt låg over mit ubetydelige legeme, jeg skulle begynde at modtage undervisning.

Forklaringer til mor, om at jeg ikke ville lære noget, for jeg ville kun være fisker, trængte ikke igennem. Hun sagde, at fiskere også skulle lære noget, for at kunne sejle en stor båd, at jeg ville nøjes med en jolle, prellede af på hende.

Far havde desværre dette modsætningsforhold til øens præst, hvis undervisningsform var under al kritik. Selvom min søster gik der, ville far selv undervise mig. Det var nok velment, men det satte mig automatisk udenfor den øvrige flok, der i øvrigt var meget interesseret i, at høre hvor langt jeg var nået, og da det ikke er så meget man lærer i første klasse, klarede jeg mig fint.

I forhold til Gunhild har jeg nok været en skuffelse. Faster havde siddet og lært hende at læse og skrive, hun var uden tvivl blandt de bedste i skolen. Præsten sagde, når hun havde løst opgaven rigtigt; "det er klart! du er jó så intelligent", og hvis hun havde løst opgaven forkert, sagde han i en hånende tone; "det er da mærkeligt, dig der ellers er så intelligent".

Gunhild skulle læse videre, det lå i sagens natur. Når nogen så på mig, måtte mor lidt undvigende hovedrystende svare, at det med læseriet ikke lå for mig, og der skulle jó også være mennesker der lavede håndens arbejde. Det havde jeg ikke spor imod, det var først meget senere, at det gik op for mig, at det der med de små evner og håndens arbejde, dem behøver man ikke at lønne så højt. Da det gik op for mig, tænkte jeg, så vil jeg trække på andre reserver. Det er da også lykkedes for mig til min egen tilfredshed, man kan ved at være fornuftig og spare nå langt!.

Haver:

Vi havde to haver oppe på øen, jorden er i tidernes morgen sejlet over som ballast i skibe, der skulle hente sten. Hvis man kom til at grave for dybt i haverne, så stødte man på klippegrunden.

Nede ved huset havde Gunhild og jeg hver sin have, Gunhild passede sin pænt, men det kneb med min. Far gravede dem gerne igennem for os hvert forår, før vi såede dem til. "Meget morsomt", spurgte far; "skal du dyrke høje eller lave brandnælder i år" ?.

Haven bag vores hus havde Jensa Thøger Sørensen, men da hun rejste, fik vi den. Det var lidt af et fund, det var en dejlig spændende have, den lå i terrasser. Da far havde lavet et hul fra vores gård ind til haven, og vi vandrede derind, fandt vi Gunhilds dolk derinde, *og det var jó ikke så godt*. Gunhild havde meget svært ved at forklare, hvordan den kunne være kommet der. At Gunhild skulle há været på æblerov, "kunne man da næsten ikke forestille sig".

Der var nogle gamle hvidmalede træmøbler, de fulgte med, de var meget flot udskåret, det var den type man ser i gamle film, og som efterhånden er kommet på mode igen. Det var herligt at vi fik den have, det gav store muligheder for at udvide vores legeområde. Vi lavede "mågereder" med sten som æg, det galt om at gemme dem så god, at modparten ikke kunne finde dem.

I haven var der efter øvurdering store træer, som vi havde meget glæde af at klatre i, far hængte noget tovværk op, som vi kunne svinge os i.

Grøntsager og tomater som far dyrkede, væltede op af jorden. Det var meget frodigt, for solens varme samlede sig i klipperne, der blev opvarmet, for så igen om natten at afgive varmen til omgivelserne.

I haven plukkede vi lækre fuldmodne figner, og der fandtes på øen også et morbærtræ, samt andre træer og buske fra sydlige himmelstrøg. De vilde brombær der groede alle steder, havde også gode betingelser for at blive store og søde, de var et godt vitamintilskud at have om vinteren.

Betingelsen for at høste noget i haven var, at der i sommerens løb faldt noget regn. Der var ingen kilder på øen, alt var overfladevand på en eller anden måde. Hvis sommeren var tør, var det første vi oplevede, at der blev lukket for den rindende hane i køkkenet, så skulle vi hente vand ved en vandpost henne i gaden. Det var igen signal til, at man hentede og brugte havvand, til alt hvad man kan bruge havvand til. Kartoffler koger udmærket i brakvand, gulvene var også ligeglade, man kan vaske sig i havvand, og der er næsten ingen ende på mulighederne. Havevandingen måtte man standse, det var trist at se planterne langsomt segne om, for siden at tørre helt ud, far påstod, at kartoflerne lå og kogte i jorden.

Pinagtigt:

Hvert år, når fars kusiner "Hornemænnene" ankom, havde de en af de før omtalte piber med. Et år, det var godt nok på Hesselø, havde jeg bestilt en ekstra til min legekammerat Kaj. Piben havde kostet 7 kroner, men da jeg afleverede den, så jeg en hurtig fortjeneste foran mig, og jeg forlangte 10 kroner.

Jeg vendte stolt tilbage til mit hjem, aldrig før havde jeg tjent så mange penge så hurtigt. Da jeg fortalte det, blev der et større "uvejr". Far var dybt forarget, det var tarveligt og dårligt af mig. Moster Carla, der hørte på, jublede, sådan et geni havde der aldrig før været i familien, det var efter hendes mening helt fantastisk, og hun var overbevist om, at jeg nok skulle klare mig gennem tilværelsen. Des mere hun roste mig, des mere gal blev far. Jeg fik besked på at gå ned til Kaj for at aflevere de tre kroner.

Denne lille episode har nu ikke slået mig helt ud. Jeg har sidenhen lavet mange gode handler, med alle mulige ting.

En tur til København:

Sammen med mor var jeg taget ud til tante Ella og onkel Harry, der boede i Valby. Mor havde nogle ærinder, så det var meningen at jeg selv skulle tage sporvognen, linie 10 til Stormgade, og der ville mor være klokken tre. Enten har hun ikke været der, eller også har jeg været uopmærksom, for vi kørte og kørte. Til sidst tog jeg mod til mig og spurgte konduktøren om, hvornår vi var i Stormgade, "ak" sagde han; "det er ikke så godt min ven, der var vi for tre kvarter siden". Det løb mig koldt ned af ryggen, og jeg måtte trække på alle reserver for at klare situationen. Konduktøren foreslog, at jeg blev siddende, og kørte med tilbage. Da jeg 1½ time senere stod af ved Stormgade, var mor der selvfølgelig ikke. For hun havde travlt med at slå "storalarm,"- havde kontaktet politiet og brandvæsenet, (det sidste er nok ikke rigtigt) men hun havde ringet alle mulige steder hen. Jeg stod på linie 10 igen og kørte til Valby. Tante Ella blev meget glad for at se mig. På forespørgelse om jeg havde knebet en tåre, svarede jeg i strid med sandheden, *nej*.

Lidt mere fra erindringskisten:

En lille episode der gjorde mig bange: Far og mor havde været til en festlighed, og der var stillet morgenmad frem til os, som vi selv skulle klare, til de kom til hægterne igen, det kunne vi nemt, det var ingen kunst.

Hvis bare ikke Gunhild havde sat sig så tåbeligt, med fødderne vendt mod vinduet i en sammenkrøbet stilling, på det lille bræt foran køkkenvasken. For ikke at falde ned fra denne aparte stilling, holdt hun i vandslangen, der uheldigvis blev trukket af. Så hun røg bagover med et brag og fik luften

slået ud af lungerne, ved faldet mod køkkengulvet. Det var forfærdeligt at se hende ligge der og kæmpe, for at få luften tilbage i systemet. Jeg løb op for at kalde på mor og far, "hvilket ellers tangerede helligbrøde". Kun tiden hjalp Gunhild, der kom til sig selv efter nogle minutter.

Axel der fortsat kom på øen, blev ældre og ældre, havde dels set nogle Tarzanfilm og dels en enkelt kærlighedsfilm. Han skulle altid klædes ud i en eller anden Robin Hood lignende dragt, og Gunhild i et eller andet prinsesselignende udstyr. Vi lavede en hule et sted, og jeg fornemmer den dag i dag, hvordan jeg var i vejen. Jeg blev ustandselig sendt ud efter brænde, selvom vi kun havde et ildsted men ingen bål. - (Der er så meget en lille dreng ikke fatter.)

Det var nu ikke altid, at de var så gode venner. Det udartede sig en dag til et voldsomt skænderi, hvor man nok må sige, at Axel benyttede sig af sin styrke. Han slæbte Gunhild med ud på lokummet, tog låget af tønden og holdt hendes hoved ned, til hun fortrød alt, og ville være rar igen.-- (Der er jo mange måder at klare en diskussion på), - men denne kommer vel ind under de billige.

Da Gunhild var en 4 år, havde hun et meget stort ønske om at komme i kirke. Det var ikke noget for far, da Gunhild var svær at få til at være stille, var en gudstjeneste vel ikke lige sagen. Enden blev, at far drog af med hende en søndag, med mange formaninger om ikke at sige en lyd i kirken. Da præsten stod og velsignede, hørte far nogle unge piger bagved fnise, Gunhild stod op på bænken med hænderne strakt over hovedet, far fik hende ned, men lidt efter var hun aktiv igen, med at hilse på og vinke til dem hun kendte, far svor, at det var sidste gang, hun kom med i kirke. Da de kom hjem spurgte mor; "nå, var du stille i kirken"? "Ja, jeg var stille, men far sad og snakkede hele tiden".

Far passede sin daglige tjeneste i fyret og telegrafan, folk kom hver dag for at sende telegrammer. Han fortalte, at det gik normalt ret smertefrit, bortset fra en enkelt der kom og sendte sit telegram. For der manglede 10 øre. Nå ja, det kunne hænde, det kom sig vel ikke så nøje, hvis det bare ikke skete næste gang og næste gang igen. Far gav sig nu til at skrive op, og manden fik sig en forskrækkelse, da det imidlertid var løbet sig op til et par kroner. Det var en af øens særprægede tilflyttere. Jeg har fået fortalt, at han var "sendt" over på øen af familien, der så sendte ham en årlig ydelse imod at han holdt sig væk. Han skulle engang há været anbragt på et kontor, men der var et problem, sagde man. Der var kun en sofa, og der havde han lagt sig, det var der plejede chefen at ligge, - helt uforeneligt.

Om den forgangne gamle læge Normann Hansen, gik der også en mærkelig historie: Han havde en patient på Frederikssø, hun havde det ikke alt for godt. I forretningen spurgte de; "hvordan går det med den gamle fru Petersen"? "Det går godt," svarede sagde han, "jeg var derovre i går aftes klokken 23, hun sov godt, og havde en helt rolig puls". Lidt efter kom fru Petersens voksne søn ind i butikken, man spurgte så ham, "nå hvordan går det med din mor"? "Det går slet ikke", svarede han, "mor døde klokken 21 i går aftes".--- Sådan var der en masse historier, nogle tåler ikke dagens lys, - -- i alle tilfælde ikke de første 50 år.

Henning Køie legede engang med tanken om, at skrive alle disse sladderhistorier ned, sande som usande. Far anbefalede ham, at vente med at udgive dem til efter sin død. - Da der let kunne komme øretæver i luften.

Klaveret:

Vi havde det gamle klaver, der havde været min farmors. Det var et såkaldt skibsklaver, det vil sige, at det er ret lille, så det kunne komme ned i skibene. Hver gang der skulle være fest, kom de unge mennesker, og spurgte om de måtte låne det med over til *Månen*. Utallige er de gange, at de vandrede af med det, det var mærkeligt for mig at genkende det til julefesten. Erik, Lise, og Harald Kjøllers moder spillede, hun har glædet mange med sine musikalske ydelser, til sin alt for tidlige død.

Til sidst sagde far stop, for det kneb med at få klaveret, der var på træramme hjem. De unge "løver" var længe om at aflevere det igen, det stod tit i mange dage ovre i den uopvarmede *Måne*. Og det var ikke noget det havde godt af, det "slog sig" i fugtige rum. Klaveret som står i min stue nu, fik nogle mægtige stødmærker ved løsningen ud for Hesselø.

Et brev:

Gunhild skrev et brev til "Onkel Oplæser," fra radioens børnetime. Det var meget spændende da han læste det op, det var jó ikke fra en helt almindelig del af vores lille land. Vi lå på maven foran radioen og slugte det hele, og turde næsten ikke trække vejret.

Der var mange af hendes veninder der havde hørt det, og havde megen glæde deraf.

En Østriger "drukner":

En dag i 1944 sejlede postbåden Peter, fra Svaneke mod Christiansø. Medbringende det sædvanlige gods, samt to passagere der aldrig havde været på øen før. Den ene var kystbetjent K.N.Mamsen, der skulle udstationeres til øen. Den anden var en tysk soldat, der skulle over på øen for at blive den ene, af de to, der udgjorde vagtstyrken derovre.

Under sejlladsen henvendte tyskeren sig til Mamsen, som ikke var ret interesseret i at tale med ham. Soldaten fortalte, at han slet ikke var tysker, men østriger og tvunget med i krigen, hvilket han var led og ked af.

Han havde faktisk kun et ønske, og det var at komme væk fra den tyske hær, som han intet følte for og intet havde til fælles med.

Under deres fælles ophold på øen, faldt de to herre tit i snak, og da østrigeren tit slog på at komme væk, gik Mamsen i gang med at smede en plan. Mamsen havde et stort problem: Det var, at han slet ikke kendte nogen på øen, og dermed ikke vidste hvem han kunne stole på. Ikke engang "Mester" turde han stole på. "Mester" skiltede jó ikke med, at han var med i gruppen "Laksene."

Mamsen havde tit snakket med Helles far, Frederik Bindeballe. Forsigtigt luftede han planen om at hjælpe østrigeren.

En dag da der var svenske fiskerbåde i havnen, gik Bindeballe og Mamsen i gang med at effektuere planen, som gik ud på følgende: Man tog østrigerens tyske uniformskasket og smed den ude ved vandet i klipperne.

Derefter tog de østrigeren med op på Bindeballes loft, og ikklædte ham et sæt tøj, som Mamsen kunne undvære. Uniformen rullede de sammen og gemte den på loftet.

De fik "blødgjort" en af de svenske fiskere, der for en eller anden betaling ville tage manden med. Næste morgen tidligt afgik båden med østrigeren, med kurs mod Sverige. Den tilbageblevne tyske soldat slog alarm til fyrmesteren, der iværksatte en større eftersøgning. Men det eneste resultat af denne, var fundet af den tyske kasket. Man trak lidt vod, og man kikkede i vandkikkerter, men alt var til ingen nytte, østrigeren var og blev væk. Han var på det tidspunkt ankommet til Sverige.

Efter krigen modtog K.N.Mamsen en pakke, stor var hans undren og glæde, da der ikke kun var et brev, men et flot nyt sæt tøj. Østrigeren havde ikke glemmt hvad man havde gjort for ham.

Senere fandt Mamsen ud af, at der foregik "mystiske" sejladser fra øen med flygtninge, så det var nærliggende at han kom ind i gruppen "Laksene."

hvor Aksel Hansen, Hilmer og J.P.Jakobsen var involveret. Jakobsen gav ham dæksnavnet "Peter." Endnu i dag, 50 år efter krigen, lever han under dette dæksnavn. --- Man kan jó ikke være for forsigtig.

Historien taler for sig selv, så jeg behøver ikke kommentere den yderligere

På vores vaskehusloft boede der en yndig ung dame, det var kunstnerparret, keramikeren Axel og Kamma Saltos datter Susanne. Da vi flyttede måtte hun desværre finde sig et nyt logis.

“Peter” havde en god smag, han havde sans for det yndige og smukke, så det varede ikke længe før de var et par.

Susannes bror Adam, var også optaget af at forkludre tingene for tyskerne, men var så uheldig at han blev taget, og svinene pinte ham ihjel.

Susanne og “Peter” blev gift efter krigen, og i januar 1998, havde vi fornøjelsen af at møde dem på Tenerife, hvor de fejrede deres guldbryllup.

Susanne og Peter tog til Malaysia, hvor han blev ansat på en af Ø.K.s plantager. De fik 3 børn, og han endte med at blive plantagebestyrer.

De var mange år i østen, og da de kom hjem overtog de Kirsten Jensens gamle hønsehus, som efterhånden var gjort tip top istand, blandt andet med J.P.Jakobsens hjælp.

Afslutning:

Jeg ved, at jeg har været lidt væk fra Christiansø i denne beretning.

Bornholm og København, men dette er jó også en beretning om hvad jeg oplevede som barn, beregnet til mine efterkommere.

Jeg ved, at jeg har rodet med nutid og datid, men det er for at få læseren mere med på det jeg beskrev. Et forsøg på at få læseren til at indleve sig i mine tanker og oplevelser.

Klokken bliver let mange når man sidder og skriver, det kan godt være lidt bevægende at rode med fortiden, man kommer nemt til at drømme videre resten af natten. Man drømmer om dem, der har været med til at præge en, gavnet en, og hjulpet en, - når der var behov for hjælp.

Ved at afslutte skriveriet, føler jeg på en måde, at jeg mister en god ven.

Jeg har beskrevet det i Hesseløbogen, men gør det igen:

Jeg gik en efterårsdag ned gennem Gaden, folk hilste på mig, og sagde;

“I skal nok snart rejse”! det havde jeg nu ikke hørt noget om. Da jeg kom hjem, hørte jeg budskabet, far, mor og Gunhild, der fortalte i munden på hinanden, at vi skulle flytte til Hesselø, hvor far skulle være fyrmester.

Far havde søgt Kegnæs, men den fik fyrmester Vestborg på Hesselø, og på den måde blev stillingen der ledig. Nu gik den på gloende pæle, der blev pakket om dagen, og om aftenen blev der holdt den ene afskedsfest efter den anden, for mine forældre. Jeg er overbevist om, at der var mange der holdt af mine forældre, og var kede af at de forlod øen.

Den gamle rare snedker Marcher, kom med brædder der blev lavet flyttekasser af. Alle møblerne skulle rammes ind, da de skulle ud for en hårdhændet behandling. Harder var meget fingernem til det med at lave kasser. Der var flere damer der ligeledes hjalp mor, og mænd der hjalp med alt det tunge.

Ikke at forglemme, var det da at mine forældre holdt Lisbeth og Pers bryllup, der hvor gæsterne sad på de indpakkede stole, og hvor jeg hørte Aksel Hansens grammofon snurre for sidste gang, med: "Hvad vil du i den grønne skov", "Mola Mola- Mak Mak Mak o.s.v.

Argus ankommer, og begynder at losse gods til fyret, mine forældre er rundt på hele øen for at sige farvel til hver enkelt. Om aftenen holdes der en afskedsfest på *Månen*. Og som et skår i festglæden, sætter de to styrmænd, Stærke-Christensen og Skjoldborg fra Argus sig, hos den tyskvenlige og medlem af nazipartiet familien Kock, der åbenbart følte "stor" trang til at være med i denne afskedsfest.

Far spørger den ene, om han er klar over, at han har anbragt sig midt i en nazirede, nej det var han da ikke, men var meget glad for oplysningen. Hvorefter de begge blev siddende. Lidt efter kommer den ene styrmænd, over for at byde mor op til dans, hun sagde pænt nej tak, og opfordrer ham, til at danse med dem, han har valgt at være i selskab med.

To dage senere, da "Argus" ligger klar til afgang med dampen oppe, får far at vide, at den ene tysker har været oppe hos fyrmesteren for et klage over ham. Fyrmester Jakobsen der var en stor diplomat, forsøgte at dæmpe gemytterne lidt ned. Far går med det samme ned til tyskerne for at høre, hvad det går ud på: Far havde udtalt sig nedsættende om Kocks, og generet dem på *Månen*.

Ligeledes var det galt, at de dagen før havde været hele øen rundt og sagt farvel, men sprunget familien Kock over.

Far skriver: At fru Kock var helt hysterisk, da hun blev hentet ind, ville have far og mor i koncentrationslejr, for der hørte de hjemme. Bedre blev det ikke, da de to tyskere ikke viste stor vilje til at hjælpe fru, de var nærmest trætte af denne ballade, og ville helst passe sig selv.

Omsider kom far fra dem, uden at de havde nået noget resultat, af nogen som helst art. Lidt senere kom far forbi Kocks bolig, der stod den tyskgifte datter Minna, og ventede på ham, for at få en samtale. Denne samtale udartede sig ret voldsomt,

Minna truede med at anmelde far, til den tyske kommandant i Rønne.

Hun slog på, at hun var tysk statsborger, og at far nok ikke vidste, hvor farligt det kunne være at fornærme en tysk statsborger, o.s.v.

Far gjorde hende opmærksom på; at de to styrmænd på "Argus," ikke fik

det rart på skibet, hvis der skete far og mor noget. Hvilket åbenbart gav hende skrupler. For pludselig slog hun om og sagde, at hun ikke ville anmelde tilfældet, hvis far til gengæld ikke ville genere de to styrmænd.

Vi var gået ombord på Argus, efter at há sagt pænt farvel til alle sammen. Argus lå stadig med dampen oppe, og var helt klar til afgang. Der var en modbydelig stemning, alle vidste hurtigt, hvorfor skibet blev holdt tilbage. Vi ventede i uvished på, at far kom tilbage fra dette ubehagelige møde. Vi stod nu og hang ved rælingen. Pludselig kom far løbende ned af trapperne, frakken havde han ikke knappet, hatten sad lidt for langt omme i nakken, og han havde et mærkeligt smøret grin om munden. Far gav de nærmeste hånden, og løb ombord, landgangen blev næsten taget væk under ham, trosserne blev kastet, og skibet lagde fra kaj. Med kraftig røst råbte Fyrmester J.P.Jakobsen; "Fyrmester Lange og hans familie længe leve", hvorefter øens befolkning råbte hurra tre gange og svingede huerne. Det var fantastisk at opleve alle de mennesker, der stod på kajen, der vinkede og ønskede os en god tur. Broen var drejet til siderne, og vi gled langsomt ud gennem Nordhavnen, efter at "Argus" havde afleveret nogle gevaldige trut. Lods Bertelsen der havde ført skibet ud, kom nu løbende, han gav os hånden, og sagde farvel, før han kravlede ned i den lille lodsjolle, der lå og ventede i vandet, han blev længe ved med at vinke.

Øen blev mindre og mindre, til den til sidst forsvandt i disen.....

Efterskrift:

Turen med *Argus* forløb fint, vi kunne gå rundt på hele skibet, hvor vi blev feteret ud over alle grænser. Der må have været en form for en anstrengt stemning, med hensyn til de to styrmænd, men jeg fornemmede den ikke. Det var pragtfuldt at komme op på kommandobroen, så trådte rorgængerens lidt tilbage, og med en bydende hånd anbefalede mig at styre skibet. Når det mistede nyhedens interesse, så var der også spændende nede i maskinrummet. Den store maskine arbejdede stødt og roligt, alt var malet rødt, og alt i messing og kobber var pudset op.

Gunhild sad meget af tiden i kabyssen og snakkede med kokken, eller gik ham til hånde på forskellig vis.

Jeg havde min trillebør stående på agterdækket, med alt mit "fiskegrej" ombord. Nu syntes jeg at det kunne være morsomt, om jeg kunne fange en torsk, så derfor hængte jeg fiskegrejet ned i vandet, men blev stoppet af en af matroserne, der advarede mig imod, at skruen måske kunne snuppe det, og jeg som følge deraf kunne komme til skade.

Vi lå til ankers natten over i Køgebugt, grundet minefaren. Næste morgen skulle vi samle en lystønde op, der var ophørt med at blinke. De døjede med at finde fejlen, spurgte om far havde et forslag. Han kravlede op på tøndens, stak hovedet ned i det elektriske, få minutter efter blinkede tøndens, far var heldig, at han kunne finde fejlen med det samme.

Vores høns stod i bure på dækket, de led søsygens kvaler, og ville nødtigt modtage resterne, kokken kom slæbende med. Kaninerne klarede det bedre, de var tilsyneladende ret upåvirkede.

Vi spiste i officersmessen, det var en flot servering man modtog. I radioavisen hørte vi, at fyrmester N.G.Lange med familie i øjeblikket flyttede fra Christiansø til Hesselø,--- sikkert dette fyldstof, grundet manglende stof på grund af krigen, - men sjovt var det da at høre.

Undervejs var der en udkigsmand uafbrudt på Bakken. for at se efter drivende miner. Han havde en stor klokke han slog på, når han så noget.

To gange hørte vi den uhyggelige lyd af klokken, skibet slog øjeblikkelig bak, så alt sitrede og vibrerede, alle kom ud for at kikke.

Den ene gang havde han taget fejl, men den anden gang sejlede vi lige forbi en mine. Den var grim med sine horn dernede i vandet. Vandet slikkede op om den. Man sendte straks en melding over radioen, dels for at advare andre skibe, og dels for at få den tilintetgjort. Den type meldinger hørte man uafbrudt under og flere år efter krigen; drivende mine er observeret på position, o.s.v.

Det var nu dejligt, da der blev meddelt; "Hesselø i sigte", det var tid til, at et nyt og spændende liv skulle starte.

Mange Mange år senere:

Læste min kone i avisen, at bygningerne til Hesselø fyr var til salg. Der var af sikkerhedsmæssige hensyn, kun mulighed for at der kunne komme 20 personer med skibet. Skibet, ja tænk engang, det var ikke til at stå for, det var *Argus*, og der var afgang fra Hundested. Min interesse for bygningerne var meget beskeden, det var et lille bud, min gamle kammerat Poul Anker og jeg gav. Vi var "oppe at slås" med firmaet F.L.Smidt, der havde resten af øen i forvejen, så de bestemte prisen.

Argus kunne kun sejle for halv kraft, da maskinen var meget nedbrudt, og hele skibet stod en sørgelig fremtid i møde, man forsøgte at overdrage det til en veteranklub, men det endte til ophugning, (synd og skam).

Man havde lovet en servering i officersmessen. Jeg fortalte Poul Anker om disse serveringer i gamle dage, med et utal af kolde retter, samt et antal små lækre lune retter, øl og snaps i stride strømme.

Arkitekten der var med, forklarede os; "skulle staten spare", så dagens ret stod på Skipperlabskovs, (i øvrigt meget velsmagende). Og af sparehensyn; "så ville der også kun blive serveret en øl pr.person". Arkitekten og ingeniøren der var med, bestilte lidt efter en ekstra øl til de to, det hørte jeg og bekendtgjorde, at jeg faktisk også kunne drikke en mere, det kunne det øvrige selskab kun tilslutte sig, "så de måtte op med en ekstra omgang". Samtalen var meget hyggelig. En "klog" mand, med høj dominerende stemme, ledede samtalen. Han kunne forklare, hvordan det var at leve på sådan et fyr i gamle dage. En spurgte om, hvad man krævede for at blive fyrmester, det havde han også en forklaring på. Poul Anker sagde; "Du må da vide det Thorkil!, din far var jó fyrmester", "den kloge mand" klappede nu i som en østers, alt imedens jeg bragte ham ud af hans forskellige vildfarelser. Jeg så ud af øjenkrogen, at arkitekten og ingeniøren havde travlt med at se på deltagerlisten, og hørte, at de mumlede noget om N.G.Lange. Vi blev sat i land i en lille landgangsbåd de havde med. Hele turen optog jeg på smalfilm, et rart minde at have, dels om turen og især om skibet.

Kock:

I efterskriftet bør det noteres, at fyrpasser Kock blev forflyttet til Omø, man gav en grund, men grunden var, at "Laksene" bedre kunne udfolde sig og boltre sig i vandet uden den families nærværelse.

Efter krigen blev de spærret inde, til retssagen mod dem, der fandt sted i Svaneke, af hensyn til vidnerne som kom fra Chr.ø. Der blev taget med fløjshandsker på dem. De slap for videre tiltale, dog blev Kock afskediget fra fyrvæsenet, med en minimal pension. Datteren Minna slap helt for tiltale. Senere erfarede far, at hun søgte dansk statsborgerskab. Far skrev til myndighederne og forklarede, med hvilken stolthed hun havde ført sig frem

som tysk statsborger under krigen, og anbefalede, at hun kom i en opsamlingslejr som de øvrige tyskere, til senere hjemsendelse. Sådan kom det ikke til at gå.-- (Vi må notere os, at vi lever i et fredeligt land).

De sidste måneder efter krigens afslutning, har ikke været så rare på øen. Der kom flygtninge sejlene i større og mindre skibe, det var sult og elendighed, man fik dem hurtigt videre, da det var en umulighed at bispise så mange på det sted.

Man så fra bastionerne, hvordan russerne med flyvemaskiner sænkede en hel konvoj, der var lastet til bristepunktet med flygtninge, russerne havde af en eller anden grund, ikke ret meget til overs for tyskere. Konvojen forsvandt sporløst i det dybe vand ud for øen.

Holger Bendtzen fik lov til at holde geder, da det kneb med mælk til alle børnene. Jeg så disse geder efter krigen. Gederne betagede mig meget, så meget at jeg holder geder den dag i dag.

Jeg har i T.V. set bornholmere beklage sig over; at mens hele Danmark festede grundet befrielsen, så var der ikke et menneske, der skænkede dem en tanke under russernes bombardement, af Rønne og Neksø.

Det er ikke rigtigt!. Mor græd, jeg spurgte hvorfor, og hun forklarede mig, at det var grundet, at alle deres venner på Bornholm endnu lå i krig, og blev bombet, og at de ikke kunne deltage i frihedsglæden sammen med os.

Russerne besatte Bornholm. De stjal som ravne, folk mistede mange ting. Efter krigen kan jeg erindre, at have set russere med op til 5 armbåndsure på en arm.

En drøm:

Jeg har en drøm, den bliver nok aldrig til noget. Det skulle være, at jeg med min lille båd kommer sejlene til Christiansø, for så var det som om cirken var sluttet.....

Lidt om øen:

På øen der ligger 17 km. nordøst for Bornholm, har der før fæstningstiden, 1684 stået et trækors på Møllebakken, man har da kaldt den Kirkholmen. I nogle tilfælde Nørholmen. Frederikssø har man på samme tid kaldt Boholm. Navnet Christiansø, er efter Chr. d 5, navnet Frederikssø efter Frederik d 4.

Øen har været besejlet helt tilbage til Oldtiden, man har fundet få spændende ting, men det er svært at afgøre, om det er ting der er tabt på øen, eller er fulgt med den jord, der er sejlet dertil som ballast i skibene. Det er tvivlsomt, om der har været en fastboende befolkning før fæstningstiden.

Mange skibe, har sikkert i tidens løb bjærget sig ind til øen under stormvejr.

En overgang hed øerne Erteholmene, det hedder de ikke mere, og det skurrer i mit øre, når jeg hører dette navn nævnt i forbindelse med Christiansø.

Det er det østligeste punkt i Danmark, hvis du er meget kritisk, skal du ud at sejle endnu engang, bare i nogle minutter, ud til Østerskær.

Fiskere fra Gudhjem tilbragte sommeren herovre, hvor de saltede sild ned, de medbragte køer og får, der græssede på Græsholmen, nu er der næppe et strå tilbage, det sidste er segnet om i mågeklatter.

Havdybden er henved 100 meter. Øen består af granit med kvarts og feldspat med mere, feldspatten bidrager med den rødlige så smukke tone, der i sollyset kan spille i mange nuancer.

De bastioner man kan glæde sig over i dag, er bygget af sten sprængt frem på stedet, det er meget store sten, og det må have været et kæmpearbejde at flytte dem til de rigtige steder.

Den første fæstningsbygger, var den norske oberst generalkvartermester Anthon Coucheron, hans beskedenhed forbød ham ikke at bygge en bastion på det højeste og flotteste sted, for derefter at opkalde den efter sig selv. Kongen måtte nøjes med at lægge navn til den, der lå nedenunder,-- som Henning Køie skriver.

Mange af dem der slæbte sten, var livsfanger fra Holmen, der nu fristede en kummerlig skæbne herovre. En enkelt må dog have haft det, man i hundesproget kalder "lang snor", for det lykkedes ham at blive far til et barn. Man benyttede ligeledes norske soldater til stenarbejdet, de havde erfaring med hjemmefra.

Skiftende personer, der stod for fæstningsbyggeriet gennem tiderne, opkaldte ofte et batteri, eller en bastion efter sig selv.

Gyldenløves batteri er nu også værd at ofre en stund på, det er ret storslået. Mange år efter, da fæstningsanlægget var uinteressant, og tiden var løbet fra det, havde man planer om at vælte Gyldenløves batteri ud i Nordhavnen, som en art bølgebryder, hvilket heldigvis aldrig blev til noget.

Man ved, at Tordenskjold har anløbet øen den 3/1-1715.

Ligeledes ved man, at zar Peter den Store, anløb øen den 21/ 8-1716.

Besætningen var oprindelig 115 mand, men blev under den nordiske krig udvidet til 372 mand. Øen var under denne krig base for kaperbåde. År 1808 blev fæstningen beskudt af englænderne, hvilket gav et tab på 7 mand, blandt de ti sårede var øens kommandant Johan von Kohl.

1855 nedlægges fæstningen, år 1863 afhændes militærkommandoen på øen.

Under soldatertiden var man 4 familier om det samme køkken, der i forvejen er meget lille. Man kan levende forestille sig, hvilke bataljer det har afstedkommet.

Øen henligger stadigvæk under forsvarsministeriet, ingen ejer deres egen bolig, alle har lejemål. Det er som et af statens skibe, der sejler i vandet. Spørger man en øbo; "Hvad er kommuneskat" ? --Er det kun noget han har hørt om, men aldrig prøvet at betale.

Storetårn:

Består af to cylindriske 8 meter høje granitmure, på en diameter af 27m. Murtykkelsen er 3 meter. Der var tale om tre etager, på det øverste stokværk stod 16 kanoner som på en fregat.

Af kirkelige notater kan man se, at det ikke har været lutter sjov at opholde sig på øen. På græsholmen var der anbragt en galge. 38 mennesker afgik ved døden af hængende sot. Den 19. marts blev 21. lig begravet og den 17. april yderligere 17 stk. Det var det herrens år 1689.

Det lident tårn:

"Lilletårn" var i sin tid tegnet med en løgkuppel, men af sparehensyn byggede man et midlertidigt tag, som heldigvis sidder på endnu, det ville misklæde det hele med en løgkuppel.

Møllen:

For at male korn måtte man have en mølle. Den anbragte man på den nuværende Møllebakke, men det blev til en vandret, drejende mølle, for en af de kendte konstruktioner, ville blive skudt i sænk af fæstningens egne kanoner.

Fyret:

Det er bygget inde i fæstningen, og stikker lige akkurat toppen op over ringmuren. Der er tale om et spændende byggeri, men selvfølgelig af en langt yngre dato. Det er opført 1805. med roterende spejlapparat. Senere, år. 1879. blev dette apparat udskiftet, med en roterende linse, der sejlede i kviksølv. 1890. blev der oprettet tågesignalstation, drevet af dampmaskiner.

Disse maskiner, blev udskiftet med petroliumsmotorer, i året 1926.

Focushøjden er: 29. meter. Lysstyrken er: 50 000 H.L.

Disse oplysninger, er fra en bog, udgivet af fyrvæsenet, år 1927. så alle oplysningerne passer nok ikke mere.

Kilder:

Jeg har hentet oplysninger i: Anker E. Kofoeds bog om øen, samt Henning Køies bog om øen. En bog, om J.P Jacobsen, og samtaler med samme.

Bogen: Bornholmske samlinger, med artiklen af P.Sonne, om sejladsen.

Bogen om: Bornholms frihedskrig. "Et centrum i Periferien".

Sidst men ikke mindst: Breve fra min mor, til min mormor. Samt notater fra far. Suppleret med min egen hukommelse.

Jeg takker mange gange Lise Qvist i Søstrup.

Samt min kone Else Margrethe og min datter Birgitte, for et stort og trælsomt korrekturarbejde.

Dette eksemplar er revideret den 23/7 - 2000.

Eftertryk ikke tilladt!

Th. Lange.

